

Kalmár Károly

A zentai elemi iskolák története

III.

Kalmár Károly

A zentai elemi iskolák története

III. rész

Kalmár Károly

A zentai elemi iskolák története

III. rész

Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Köre
Zenta, 2004

Zentai monográfia füzetek 54.

Szakvéleményező:
Dr. Papp György

Szerkesztőbizottság:
Hajnal Jenő
Fodor István
Molnár Tibor
Pejin Attila
Szloboda János
(fő- és felelős szerkesztő)

Lektor és korrektor:
Szloboda János

Műszaki szerkesztő:
Beszédes István

A kötet megjelenését a

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

támogatta

Készült az újvidéki Verzal nyomdában 500 példányban.
Igazgató: Grnja László

Kiadja a Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Köre.
Zenta, 2004

ISBN 86-7082-025-0

Az államosítástól az első világháború végéig

AZ ELEMI ISKOLÁK ÁLLAMOSÍTÁSA

Előző füzetünket az 1907/1908. tanévvel zártuk le, amikor is megemlítettük, hogy már ebben az iskolaévben folyt a vita az elemi iskolák lehetséges államosításáról. Ebben a vitában részt vettek a községi képviselő-testület tagjai, de a napi és heti sajtóban a teljes helybeli értelmiség is. Sokan kardoskodtak az államosítás mellett, de ellen is. Végül igen hosszadalmas viták után, 1908. szeptember 17-én a képviselő-testület rendes közgyűlésén elfogadták az elemi iskolák államosításáról szóló szerződést, mely „egyrésztől a magyar királyi kincstár képviseletében Faragó János királyi tanfelügyelő, másrészt Zenta rendezett tanácsú város közönsége képviseletében a 179/908. számú képviseleti határozattal a szerződés megkötésére felhatalmazott Szárics Géza polgármester és Cabafi János főjegyző között egyfelől, a nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Magyar Királyi Minisztérium között másfelől, Bács-Bodrog vármegye törvényhatósága utólagos jóváhagyásának fenntartása mellett, nevezett város belterületén s az ahhoz közigazgatásilag csatolt tanyákon fenntartott községi elemi népiskolák államosítása tárgyában kötöttet”.

A szerződés szövegét az alábbiakban kivonatossan közöljük:

„I. Zenta város a jelenlegi községi jellegű belterületi 27 s a tanyai 19 tanítós elemi népiskoláit az alábbi pontokban egyetértőleg megállapított feltételek mellett 1909. évi szeptember hó 1-től kezdődőleg állami kezelésbe a magyar királyi kincstárnak átadja, viszont ugyanezen időponttól kezdve a magyar királyi kincstár ezen iskolát átveszi, kezeli és fenntartja.

II. Zenta város átengedi az elemi iskolák céljaira használt ingatlanokat a rajtuk levő összes épületekkel örök használatra.

III. Zenta város kötelezi magát, hogy az összes, a királyi kincstárnak átengedett elemi népiskolai épületek, tanítói lakások és a hozzá tartozó mellékhelyiségek (kút, kerítés) állandó jókarban tartásáról, a nagyszünidei tisztogatásáról, az épületek tűzkár ellen való biztosításáról saját költségvetése terhére fog gondoskodni.

IV. Kötelezi magát Zenta város közönsége, hogy az összes belterületi elemi népiskolai helyiségek fűtésére szükséges tüzelőanyagot sajátjából beszerzi, és azt felvágva az iskolák udvarára szállítja, a tanyaiak után pedig tantermenként és évenként 100, azaz száz korona fűtési díjat fizet az államnak.

V. Kötelezi magát továbbá Zenta város közönsége, hogy a községi elemi népiskolák összes bűtorzatát, felszerelését, taneszközeit, s az ifjúsági és tanítói, esetleg népkönyvtárát a szerződéshez csatolt, és 9786 korona 07 fillérnyi értéket feltüntető leltárak alapján elemi iskolai célokra a királyi kincstárnak kifogástalan állapotban átadja, azonban a később felmerülő e nemű költségek az államkincstárt terhelik; úgyszintén kötelezi magát arra, hogy a községi iskolaszék kezelése alatt levő szegénysorsú községi népiskolai tanulók segélyezési célokra szolgáló 20 074 korona 58 fillérnyi, az »Eötvös« alap 2163 korona 70 fillérnyi, a »Községi iskolaszéki pénztár« 3317 korona 98 fillérnyi, a »Benedek«-alap 501 korona 16 fillérnyi – összesen 26 057 korona 42 fillérnyi, továbbá Zenta város házipénztárában kezelt »Iskola-alap« 106 korona 91 fillérnyi alapítványokat a királyi kincstárnak átadja azon kikötéssel, hogy ezen alapítványok a helybeli elemi iskolai gondnokság kezelésében maradnak, és ezen alapítványok kamatja, jövedelmei csakis az alapítólevelekben kimondott célokra használhatók.

VI. Kötelezi magát Zenta város közönsége hogy az összes tanítói állomások után az országos tanítói nyugdíjalap javára állomásonként és évenként 24-24 korona járulékot, továbbá az elemi népiskolai tanulók után járó 30 filléres nyugdíjintézeti járulékot a királyi adóhivatalba pontosan be fogja fizetni, míg azokat a törvény meg nem szünteti.

VII. Kötelezi magát Zenta város közönsége, hogy a gazdasági ismétlőiskolai gyakorlati oktatási célokra minden tanyai iskolai csoport részére 600-800 négyszögölnyi megfelelő földterületet a királyi kincstárnak örökhasználati joggal átenged, azokat bekeríti, és a legszükségesebb eszközökkel felszereli.

VIII. Kötelezi magát Zenta város közönsége a jelen szerződés II. pontjában felsorolt átengedendő iskolaépületeket kifogástalan állapotban, teljesen bebútorozva és felszerelve a magyar királyi kincstárnak átadni és az esetleges átalakításról saját erejéből gondoskodni.

Kötelezi magát Zenta város közönsége, hogy az ezentúl emelendő iskolaépületeket – beleértve a most 6 bérhelyiségben elhelyezett 8 osztály helyett esetleg építendőket is – a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztérium által kiadott szabványtervek szerint a sajátjából felépítteti, azokat ugyancsak állandóan jó karban tartja a IV. pont értelmében fűtőanyaggal ellátja, a nagyszünidőben tisztogattatja, tűzkár ellen biztosítja, és a királyi kincstárnak örökhasználati joggal iskolai célokra átengedi.

Ezen a jövőben szükséges iskolaépítés költségeinek fedezésére, beleértve a telekvételi, bebútorozási és felszerelési költségeket az államkincstár köteles Zenta városnak az évi 60 000 korona, azaz hatvanezer korona hozzájárulásból annyit átengedni, amennyire az építkezésre felveendő kölcsön összeg, illetve annak amortizációja rúg, és addig, míg az építési költségekre fölvelt kölcsön törlesztése tart.

IX. Zenta város közönsége a szervezendő állami elemi népiskolák részbeni fenntartásához biztosítja a királyi kincstárt, hogy iskolai járulék címén évenkénti 48 000 korona, azaz negyvennyolcezer koronát, továbbá az ezután is a város kezelésében maradó 200 koronakerületi lánc iskola-alap vagyona után évente készpénzben 12 000 koronát, azaz tizenkétezer koronát, összesen tehát évi 60 000 korona, azaz hatvanezer koronát előleges egynegyedévi részletekben a magyar királyi adóhivatalba befizet.

X. Zenta város ezen szolgáltatásaival szemben viszont az államkincstár kötelezőleg kijelenti, hogy a községi elemi népiskolákat tovább fejleszti – a tanyai iskoláknál a vallásoktatásról az eddigi módon gondoskodik –, és a jelenlegi elemi népiskolai igazgatót, tanítókat, hitoktatókat, és pedig: Forray Ferenc igazgatót, Dulósy Jenő és Pala Ferenc hitoktatókat, Fodor János, Bakody Márton, Harsányi János, Jung János, Kovács Géza, Lebák Béla, Malisza Ignác, Mezei Mihály, Novoszel János, Solti Béla, Rogovits János, Soltész József, Szekfű Ferenc, Szupits Márton, Forray János, Ősz Szabó Dániel, Nagy Sándor, Fodor György, Stöckl József, Pintér Mihály, Habram Ignác, Szupits József, Gerber Károly, Mester István, Kovács János, Novoszel Andor, Halász Menyhért, Kalmár Antal és Bubolya Ignác rendes tanítókat, Árvay Matild, Bellér Irén, Biliczky Veronika, Fischer Berta, Fülöp Antónia, Lux Irma, Tóth Viktória, Vinkler Irma, Ellinger Amália, Lebák Ida, Homolya Matild, Huszár Viktor, Latky Ilona, Újházi Anna és Rieger Ilona rendes tanítónőket (azaz összesen egy igazgatót, két hitoktatót és 44 rendes tanítót)... amennyiben törvényes képesítésük megvan, szolgálatképesek, az 1907. évi XXVI. t. c. 2. paragrafusában, de legalább is a díjlevélileg biztosított, összes tanítói illetményekkel és feltételekkel átveszi. Az államosítandó iskolákkal

kapcsolatos összes fenntartási költségeket, vagyis a jelenleg alkalmazásban levő tanítók és tanítónők, valamint az ezután alkalmazandó tanerők fizetését, lakbérét, az igazgatói és hitoktatói fizetéseket, irodai átalányokat a kincstár magára vállalja, s a helybeli tanköteles gyermekeknek teljes tandíjmentességet biztosít, mely mentesség azonban az 50 filléres beíratási díjakra nem terjed ki. Kijelenti azonban a magyar királyi kincstár, hogy ha esetleg a város ezen most említett 50 filléres beíratási díjak átalánya fejében évi 1000, azaz egyezer koronát a helybeli iskolai gondnokság pénztárába befizetne, ezen 50 filléreknél a tanulóktól való külön beszedésétől eltekint.

Ez a szerződés lényege.

A következő, vagyis az 1908/1909-es tanévben a szerződés még nem lépett életbe, de egyes rövidlátó képviselők máris szerették volna érvényteleníteni, vagyis nem megkötötté nyilvánítani, mégpedig azért, mert úgy tűnt, hogy a minisztérium az egészre nem reagál. Később azonban kitudódott, hogy a már aláírt szerződés a vármegyénél „feküdt el” huzamosabb ideig (persze, nem tudni pontosan, mi okból).

Az államosítás érvénybe lépéséig az iskolák fenntartására állami segínyt kért a község, amit meg is kapott. Igaz, a segély időnként késett, de azért megérkezett.

AZ ÚJ ISKOLÁK ÉPÍTÉSE ÉS A RÉGIEK FELÚJÍTÁSA AZ I. VILÁGHÁBORÚ ELŐTT ÉS ALATT

Még az államosítás életbelépte előtt, 1909 májusában a zentai városi képviselő-testület megbízta Gráf Ármin zentai vállalkozót az iskolák tetejének bádoggal való fedésével, mivel a tetők már igen rossz állapotban voltak. Ugyanebben a hónapban határoztak a Gyenes-iskolához vezető út kiépítésére szükséges földterület megvételéről is.

A városi képviselő-testület augusztus 21-én nevezi ki az új állami elemi népiskolai gondnokság tagjait, mégpedig: Vuits Jánost, Heiszler-Gyurgyovánszky Ferencet, dr. Ellinger Jenőt, dr. Zákó Istvánt, dr. Lovászy Andort, ifjabb Jedlicska Istvánt és dr. Bíró Károlyt.

Az állami elemi népiskolák gondnoksága augusztus 26-án tartotta alakuló ülését Faragó János királyi tanfelügyelő jelenlétében dr. Lovászy Andor elnökletével. Az ülésen mind a kinevezett, mind a választott gondnokok letették a hivatalos esküt, majd beosztották az igazgató felügyelete alá eső iskolaegységeket. Forray Ferenc igazgatóságához tartoznak: a központi és a tóparti iskolák, Novoszel Jánoséba az Újtemplom téri és az Árvay-féle iskolák, Bakody Mártonéba a város belterületén levő összes többi iskolák, míg Szupits Józseféba az összes tanyai iskolák. A négy igazgató felváltva, 3-3 hónapon át végzi a jegyzői teendőket is. Az első három hónapban Novoszel János lett a jegyző. A gondnokság pénztárosává Harsányi Jánost választották. Az igazgatók és a tanítók külön gyűlésen állapították meg, hogy melyik tanító mely iskolatömbben és osztályban tanít.

A hivatalos esküt az államiakká vált népiskolák tanítói szeptember 1-jén tették le Zomborban Faragó János királyi tanfelügyelő előtt, majd másodikán elkezdték a tanulók beíratását.

Amíg az iskolák községiek voltak az összes iskola egy igazgatóság alá tartozott. Ezt nem volt könnyű irányítani és ellenőrizni, tudván azt, hogy majd száz évvel ezelőtt kiépített köves- vagy aszfaltutak a falvak és a tanyavilág felé nem vezettek.

A már folyamatban lévő, gyakorlatilag már el is végzett államosítás ellenére Gózon István római katolikus plébános római katolikus felekezeti iskola felállítására és fenntartására évi 48 000 korona felekezeti iskolai segélyt kér a várostól, de a város ezt elutasította, mivel a község iskoláit államosították, és a szerződéssel az állam az iskolák fejlesztését, és az iskolákban a hitoktatást magára vállalta.

Az 1909. szeptember végén tartott képviselő-testületi ülésen határoztak arról, hogy a rászoruló tanyai gyerekeknek 259 pár bocskort, a városiaknak pedig 139 pár cipőt készített a város még az esős idő beállta előtt. Ugyanezen az ülésen fogadták el a Rudics Farkas által adományozott 500 négyszögöl iskolahely ajándékozásáról szóló szerződést és térrajzot is.

Október elején arról határoz a városi képviselő-testület, hogy annak ellenére, hogy a minisztérium az államosítási szerződésben vállalt kötelezettségeit a tanítói bérek tekintetében nem teljesítette, a város továbbra is fizeti a tanítók bérét azzal, hogy az állam irányában vállalt kötelezettségeiből levonja a tanítóknak kifizetett összeget.

Mivel a zentai görögkeleti szerb felekezeti iskola az államosítást elutasította, Zenta város a zentai görögkeleti szerb egyházközösséggel szemben az államszegély kérésére megállapított kötelezettségét visszavonja, és a szerb felekezeti tanítóknak természetben és készpénzben nyújtott segélyt a felekezeti iskola régi jogalapon nyújtott segélynek minősíti.

Az 1909. év végén az állami elemi népiskolák gondnoksága kérelemmel fordult a városi képviselő-testülethez téglajárdák lerakása ügyében a tanyai népiskolák udvarában, ám a képviselő-testület ezt fedezet hiányában elnapolta.

Már a következő évben az állam igyekszik kivonni magát az államosítás szerződésben vállalt kötelezettsége alól, vagyis hogy az iskolai célokra bérbe vett épületek bérletét fizesse, minthogy azok nem iskolaépületek. A város erre felgyorsítja az új iskolaépületek építését, mivel azt az állam magára vállalta.

1910. szeptember végén a városi képviselő-testület elfogadja az állami elemi népiskolai gondnokság által az iskolák elhelyezésére és építésére vonatkozó beterjesztett javaslatot, mely szerint:

1. A munkástelepen építendő két iskolaépület 6-6 tanteremmel. Az egyik igazgatói és szolgálakással, a másik csak szolgálakással kiépíttetni határoztatik.
2. A Kopogi-féle felsővárosi iskolatelken két új tanterem építtetni rendeltetik melléképületekkel.
Ezzel szemben megszűnik a Biliczky-féle bérlet (három tanterem), a Stéh-féle bérlet (két tanterem), a Matkovits-féle bérlet (két tanterem) és a Mélyküti-féle bérlet (két tanterem), összesen kilenc tanteremmel.
3. Az Árvay-féle iskola mellett levő üres telek megvételni rendeltetik, s ide folytatolag egy tanterem építendő öt osztály részére, a telekkel pedig az Árvay-féle iskola szűk udvara megnagyobbítandó.
4. Ugyancsak megvételni határoztatik a Matkovits-féle középkertereki telek, s az egyik hat tantermes épület ide emelendő, a telek egy részéből pedig a középkerterek egyik részére utca nyitandó.
5. A tanyákon megvételni rendeltetik:
 - a) Gunarasban egy épület két tanteremmel és két tanítói lakással.
 - b) Keviben egy épület két tanteremmel és két tanítói lakással.
 - c) Opletán-soron egy épület egy tanteremmel és egy tanítói lakással.

- d) A Keczei-féle keresztnél egy épület egy tanteremmel és egy tanítói lakással.
- e) Ormon egy épület egy tanteremmel és egy tanítói lakással.
- f) Felsőhegyen egy épület két tanteremmel, két tanítói lakással és a jelenlegi tanterem megfelelő átalakításával.
- g) Tornyoson egy épület két tanteremmel és tanítói lakással.
- h) A kanizsai külső határszélen (a volt Vujits Joco-féle szállás körül) egy épület egy tanteremmel és egy tanítói lakással.

Megszűnik a Szollár-féle, az Opletán-féle és az Olajos-féle tanyai iskolabérlet.” (A fentiek szó szerint idézve Zenta város képviselő-testületi jegyzőkönyve 1282-es számának véghatározatából, amely 1910. szeptember 26-án született.)

Persze, mint ahogy már máskor is megtörtént, Zenta nagy fába vágta a fejszéjét, de a határozatot nem tudta végrehajtani, amit a későbbiekben láthatunk.

A fent említett közgyűlésen Csóti János tornyosi római katolikus plébános, városi képviselő kérdést tett fel az iránt, hogy miféle intézkedést szándékozik tenni a hatóság, hogy azon tarthatatlan állapot megszüntessék, miszerint a tankötelesek szüleit bírságolják az iskolába nem járatás miatt, holott nincs kellő iskola a tankötelesek befogadására. Erre a képviselők a következő határozatot hozták:

„Sürgősen felkéretik a nagyméltóságú vallás- és közoktatási magyar királyi Miniszter úr, hogy az elemi iskolák fejlesztése s az előadások haladéktalanul való megkezdése iránt intézkedni méltóztassék.”

Az 1910/1911-es tanévre 259 pár bocskort és 125 pár cipőt osztott ki a város a rászoruló iskolaköteles gyerekeknek.

Megjegyzendő, hogy iskolaévenként vagy kevesebb rászoruló gyermek volt, vagy a városnak volt kevesebb pénze lábbelik beszerzésére, mert az előző évhez képest az 1911-1912-es tanévre csak 194 pár bocskor és 114 pár cipő készült a város pénzén.

Az 1911. év elején az Árvay-iskola mennyezete életveszélyessé vált, így sürgősen meg kellett javíttatni.

Február folyamán a szállási iskolák építésére kiküldött bizottság szemrevételezte azon telkeket, melyeket iskolahelynek felajánlottak. A megtekintések után Tornyoson a Rudics János, Gunarasban Rudics Ignác, a kanizsai határban Nikolits Vladimir, a Külsőjárason Polyák Henrik, a Nagyvölgyben Visi Károly, Keviben pedig Horti János szállását találta a bizottság alkalmasnak, és ezek megvételét javasolta a városi képviselő-testületnek.

Az 1911. évben két városi iskolában vezetik be a villanyt, mégpedig az Újtemplom téribé és az Árvayba, de nem az elemi iskolások miatt, hanem mert az elsőben az iparostanonc-iskola, a másodikban pedig a kereskedőtanonc-iskola is elhelyezést nyer.

Az 1911-es népszámlálás adatai alapján ekkor Zentának összesen 29 666 lakosa van; ebből 26 024 római katolikus, 28 görög katolikus, 135 református, 62 ágostai hitvallású evangélikus, 2076 görögkeleti pravoszláv, 3 unitárius, 1327 izraelita, 9 nazarénus és 2 felekezeten kívüli.

Az államosítás után a minisztérium joga új tanerőket alkalmazni, valamint a tanerőket (tanítókat) egyik iskolából a másikba helyezni. Zenta város több alkalommal nem volt elégedett az új tanítók kinevezésével, mert azok nem zentaiak voltak, pedig az államosítási szerződés kimondta, hogy a zentai születésű tanítók mindig előnyt élveznek. Éppen ezért a város többször is tiltakozott váltakozó sikerrel.

A városi képviselő-testület 1912. január 10-én iskolák építéséről határozott. A véghatározat utolsó bekezdése így hangzik:

„Miután Felsőhegyen csupán három tantermet magában foglaló, lakások nélküli iskolaépület van, mely céljának nem teljesen felel meg, azonban óvoda céljára megfelelő volna, kimondatik, hogy a felsőhegyi iskolaépület óvodának lesz átalakítandó, s az iskola céljára pedig egy 5 tantermet és 5 tanítói lakást tartalmazó épület lesz építendő a többi iskolákkal együttesen az állami 60 000 koronás hozzájárulásból törlesztendő költsön terhére.” (20/1912. városi képviselő-testületi jegyzőkönyvi pont)

Amikor a régi városháza leégett, a közigazgatási hivatalokat el kellett valahova helyezni. Erre a célra a központi iskola épülete felelt meg a legjobban, ezért a képviselő-testület a vallás- és közoktatási minisztériumhoz fordult, hogy a központi elemi népiskola helyiségeit a városháza felépítéséig, de legalább 1914. augusztus 31-ig a városi hivatalok elhelyezésére átengedje azzal, hogy az iskola céljaira a város más épületeket bérel. Ez meg is történt.

Szárich Géza, Zenta város polgármestere és Berzenczei Domokos városi mérnök 1912 elején Budapestre utazott az új iskolák terveinek jóváhagyása végett. Az építési szerződést annak jóváhagyása után a képviselő-testület nevében a polgármester 1912. február 12-én írta alá a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban.

A szerződés értelmében egy hat tantermes, három két tantermes és három egy tantermes iskolára írták ki az árlejtési pályázatot. A májusban megtartott árlejtés eredményét június 12-én tették közzé. Gráf Ármin zentai vállalkozó mint legolcsóbb ajánlattevő lett a kivitelező.

A városi képviselő-testület az iskolaépítésre és más építésekre felveendő kölcsönök ügyében bizottságot nevezett ki. A bizottság jelentést tesz arról, hogy Budapesten nem járt szerencsével, ezért máshol is próbálkoztak, de nem túl nagy sikerrel. Végül is a képviselő-testület úgy döntött, hogy az iskolák építésére szükséges 320 000 koronát a libalegelői törzsvagyonalap és a regálé törzsvagyon letétjének kölcsönéből fedezi.

Gráf Ármin iskolaépítési vállalkozását 1912 nyarán kezdte meg, és ugyanazon év decemberében fejezte be. Az állam által segélyezett iskolaépítési vállalkozás eredményeként 1913. május 20-án felülvizsgálták és átvették a hét újonnan épült iskolát. Az új épületekben összesen 15 tanterem nyert elhelyezést.

A MUNKÁSTELEPI HAT TANTERMES ISKOLA

Mint említettük, a munkásházak közötti iskolát is - akárcsak a többit - Gráf Ármin építette. Az Ipolyi-Keller téri iskola tervét Berzenczey Domokos városi mérnök készítette el még 1911. május 18-ai keltezéssel. Az iskola három oldalról munkásházakkal van körülvéve, míg kelet felől a Szabadka-Óbecse vasútvonalra néz. (Ez a sor egykor Berzenczey sorként volt ismeretes, ma Vasút sor.) Az egyemeletes épület számára az egy holdnyi szabadon hagyott területből hatszáz négyszögölt terveztek úgy, hogy az iskolaudvar egyben az igazgatói és a szolgálatok udvarául is szolgált. Az épületben hat tanterem, egy szülői-terem, tanítói és igazgatói szoba, valamint az igazgató lakása nyert elhelyezést. A szolgálatok, amelynek építését csak 1913-ban rendelték el, külön épületként az udvarban helyezték el. A munkástelepi iskola felavatási ünnepélyére 1913. szeptember 6-án, báró Eötvös József születésének századik évfordulóján került sor, ezért az iskolát Eötvös-iskolának nevezték el.

KÉT TANTERMES ISKOLÁK

Az építési szerződés értelmében a három két tantermes iskolát Tornyoson, Gunarason, és Keviben építették fel szintén 1912-ben.

Tornyoson (22 km-re a várostól) az új iskola a már meglévő, 1883-ban épült iskola és a csendőrlaktanya között (közel a templomhoz), homlokzatával a Likasi útra nézve, az óbecsai és a zenta-szabadkai út találkozásánál vásárolt telken épült.

Gunarason az úgynevezett Kadvány-féle telken, a régi iskola mellett emelték az új iskolát.

Keviben az új iskolát a már meglévő, régi iskolának a tőszomszédságában – keleti homlokzattal – az Ada-Szabadka községi közút mellett megvett telken helyezték el.

E típustervek két tantermet és két tanítói lakást irányoztak elő. A típustervet Sváb Gyula útmutatásul szolgáló, 1911-ben épült vidorlaki iskolaterve szerint Berzenczey Domokos városi mérnök alkalmazta a helyi viszonyokhoz. A tornyosi iskolánál szolgálatkás már volt, a másik kettőhöz egy-egy újat építettek.

A két tantermes iskola építészeti szempontból egy kisebb fajta kúriához hasonlítható. Tornyoson az új iskola mindenképpen a továbbfejlődést és a jövőbe vetett hitet sugalmazta. Az iskolát 1913. szeptember 28-án Csóti János plébános szentelte fel.

EGY TANTERMES ISKOLÁK

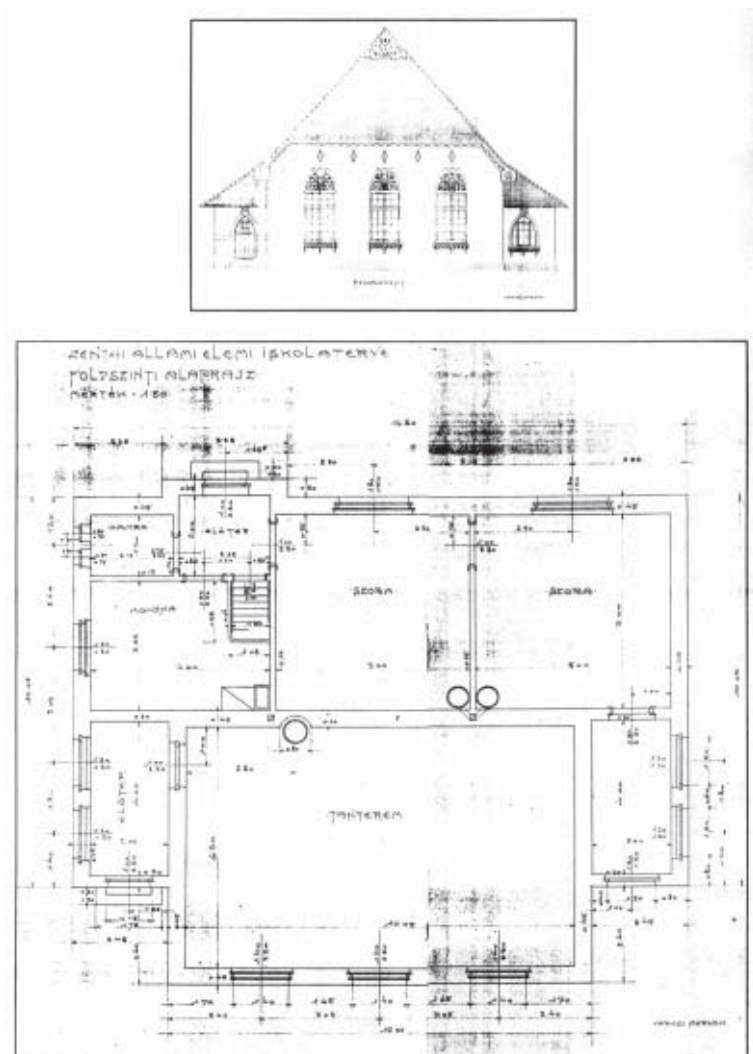
A városi főmérnök által készített műszaki leírások alapján a zentai tanyákon épülő egy tantermes, tanítói lakással ellátott iskolák, a Rudics-, a Domokos- és a Pollák-féle, a város határában fekvő különböző tanyacsoportokon épülnek föl ajándékba kapott telkeken.

A szecessziós iskolaépület terveit Sváb Gyula, a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium műszaki tanácsosa készítette. Sváb tervei főleg a székely népi építésszet formavilágát sugalló, népi építészeti előképekre támaszkodóak, az épületek homlokzata magyaros motívumokkal díszített. Magas tetejük ellenére beleillenek az alföldi tájba. E típusterv a Garamberzencén 1911-ben megépült iskolának a helyi viszonyok szerint átalakított változata, amit a városi főmérnök, Berzenczey Domokos készített. Mindhárom iskola más-más összegbe került attól függetlenül, hogy ugyanazon terv alapján készültek.

Az 1912-es és az 1913-as évben az iskolagondnokság és a képviselő-testület az iskolaépítések mellett csak a többi bérelt iskolaépületek bérletét hosszabbította meg.

TOVÁBBI ISKOLAÉPÍTÉSI SZÁNDÉKOK

A növekvő igényeket a fenti iskolák építésével nem elégítették ki. Az 1914. május 4-ei miniszteri rendelet értelmében a városnak Felsőhegyen, továbbá Zentán a Kopogi-féle, az Árvay-féle, a Középkertekben és az Újtemplom téren részben új épületeket kellett emeltetnie, részben a jelenlegi épületeket kibővítenie. Az épületek, szolgálatkások és mellékhelyiségek építésére 450 000 koronára volt szükség. A város kölcsönt vett fel, ennek kamatait a kincstárnak járó összegből akarta levonni. A középkerteki hat tantermes iskola, a felsőhegyi (tanítói lakással ellátott) öt tantermes iskola, a zentai tanyákon négy egy tantermes iskola, valamint az Árvay, az Újtemplom téri és a Kopogi-féle iskolák kibővítési munkálataira július 8-án adták ki a versenytárgyalási hirdetményt.

Az egy tantermes iskolák tervrajza (homlokzat, alaprajz)

Az árlejtésen Gráf Ármin és Társa, Goldstein Benő, valamint Hauer József és Társai vettek részt. A felsőhegyi iskola és a három városi iskola építését Hauerra akarták bízni, míg Gráfnak maradt volna a négy tanyai iskola építése. Az első világháború kitörésével azonban a század eleji iskolépítési szándékok is derékba törtek.

ISKOLAI ÉRTEŚÍTŐK

Amikor az iskolák még községiek voltak, és egy igazgatóság alá tartoztak, minden tanév végén értesítőt adtak ki, melyben szó volt az év folyamán történekről, az igazgatásról, a felügyeletről, a tanítókról és a diákokról. A könyv az előmeneteli jegyeket is tartalmazta. Ezekből az értesítőkből nem sok példány maradt meg – legalábbis hivatalos intézményben –, de van belőlük a Zentai Történelmi Levéltárban és az Országos Széchényi Könyvtárban is. Amíg az iskolák községiek voltak, az értesítők folyamatosan, minden évben megjelentek. Azt, hogy amikor az elemi népiskolák államivá váltak, és Zentán több iskolaigazgatóság alakult, a tanyai iskolák pedig külön igazgatóság alá tartoztak, megjelentek-e rendszeresen, minden évben az értesítők, nem tudni, de az Országos Széchényi Könyvtárban látható két értesítő az 1912/13-as tanévről, az egyik a zentai Alsóvárosi Állami Elemi Népiskoláé, a másik a zentai Központi Állami Elemi Népiskoláé. Ezeken kívül van még két értesítő a Zentai Történelmi Levéltárban is. Az egyik a zentai Alsóvárosi Állami Elemi Népiskoláé az 1914/15-ös tanévről, míg a másik a zentai Alsóvárosi, Munkástelepi Eötvös és a Tanyai Állami Elemi Népiskolák 1915-1916-os tanévről szóló értesítője. Igaz, hogy ennek a négy megőrzött értesítőnek az alapján nem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy minden évben adtak ki értesítőt, de az, hogy előtte folyamatosan megjelentek, és hogy ezeket is kiadták, azt sugallja, hogy az értesítők kiadása rendszeres lehetett a világháború közepéig, esetleg végéig, amikor is államváltozás is történt.

A zentai Állami Elemi Népiskola Értesítőjéből az 1914-1915-ös tanévről a következőket tudjuk meg: az iskola igazgatója Novoszel János tanító, egyben iskolafelügyelő is. Háborús év, ami kihatással volt a népoktatás ügyére is. A tantermek hadügyi célokra történt fenntartása, a tantestület hadköteles tagjainak bevonulása kérdésessé tette az egész esztendő eredményeit. Mégis megkezdődött az oktatás, és a kivételes állapotok tekintetbe vételével eléggé zavartalanul is folyt 1915. május 12-ig, amikor minisztériumi rendeletre lezárták a tanévet, hogy a tanulók részt vehessenek a mezei munkában.

A hadba vonult tanítókat részben az osztályok összevonásával, részben helyettesítésekkel iparkodtak pótolni. Ez sikerült is, csak az oromi iskola szünetelt, nem sikerült helyettesítést alkalmazni.

Zentáról a következő tanítók vonultak be: Balogh Ferenc, Bubala Ignác, Döme László, Fodor György, Forray János, Kalmár Antal, Kováts János, Nagy Sándor, Novoszel István, Polyák János, és Stökl József. Szuhaneck István ez idő szerint még önkéntes évet szolgált.

Polyák János Galíciában hősi halált halt, Novoszel István és Nagy Sándor eltűntek, Balogh Ferenc orosz fogságba esett.

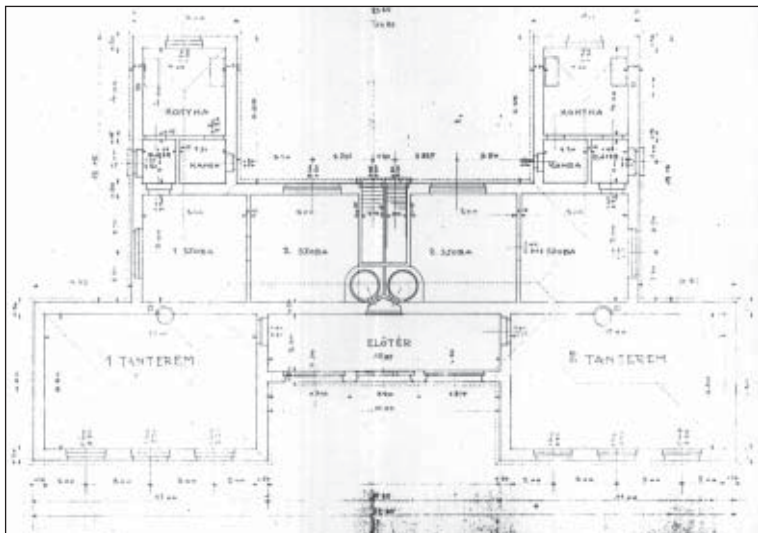
Az alsóvárosi iskolában Szupits Károly lemondott, helyére Rieger Ilona került. Kováts János bevonult, és osztályát Novoszel Andor vezette a sajátjával együtt.

A minisztériumi rendelet a IV-VI. osztály tanulóit felmentette a rendszeres iskolába járás alól, ennek ellenére a városi, sőt a tanyai tanulók is szorgalmasan jártak iskolába.

A tanulók is részt vettek a hadisegélyezés munkájában: szeder-, azaz eperfalevelet szedtek, gyűjtöttek a katonák karácsonyfájára, készítették a tépést, a nagyobbak érmelegítőket, sapkákat, téli harisnyát kötöttek.

Az 1912-ben épített két tantermes iskola (Kevi)

A két tantermes iskola tervrajza (alaprész)

Az alsóvárosi állami iskola épületeinek kibővítése az 1914-es évben megkezdődött, az Árvay - csoportnál tető alá is jutott, de a vállalkozók és a munkások bevonulása miatt az építkezés félbemaradt.

A Vallás- és Közoktatási Minisztérium értékes és hasznos taneszközöket juttatott az iskolának.

Elhunytak: Polyák Mária és Pintér Mihály tanítók.

Az iskolákban Faragó János, Bács-Bodrog vármegye királyi tanfelügyelője, Pethő János és Ördögh Béla tanfelügyelők és Schlegel Károly iskolaigazgató látták el a felügyeletet.

Az állami elemi népiskolák gondnokságának elnöke Veress Árpád főgimnáziumi tanár, másodelnöke Szárich Géza polgármester, gondnoka Harsányi János állami iskolai igazgató-tanító, jegyzője Mezei Mihály állami iskolai tanító, továbbá még 24 tagja volt a testületnek.

A tanítók osztályok szerinti beosztását most nem sorolnám fel, mert a következő tanévi felsorolásban is ugyanazok szerepelnek.

ÉRTESÍTŐ A ZENTAI ALSÓVÁROSI, MUNKÁSTELEPI-EÖTVÖS ÉS TANYAI ÁLLAMI ELEMİ NÉPISKOLÁK 1915-1916. TANÉVÉRŐL

Amikor a munkástelepi iskola építéséről és avatásáról írtam, nem jegyeztem meg, hogy az iskolák felavatásával Zentán egy negyedik iskolaigazgatóság is létesült az addigi három mellett, vagyis az Eötvös-iskola teljesen új iskolaigazgatóságot kapott, melynek igazgatójává Harsányi János tanítót nevezték ki.

A munkástelepi iskolába 1914 folyamán vezették be a villanyvilágítást, erre a város 160 koronát hagyott jóvá.

Az állami iskolában a felügyeletet ebben az évben Faragó János, Bács-Bodrog-vármegye királyi tanfelügyelője, valamint Pethő János és Ördögh Béla segédtanfelügyelők látták el.

Az iskolagondnokság vezetősége és tagsága azonos az előző tanév értesítőjének bemutatásakor felsorolttal.

A tanév történetéből: A tanév megnyitása a városban rendes időben, de a tanyákon késéssel történt – a mezei munkákban szükség volt a tanulókra. A tanyai férfi tanerők szinte mind a harctéren voltak, így helyettesítőkre volt szükség. A tankötelesek összeírása elmaradt, a III-IV. osztály tanulói számára csak a tél kezdetétől lett kötelező az íratkozás. Így a létszám erősen megcsappant.

A tanév elején a tanyákon megüresedett állásokra Beretka Károlyt, Tömösvári Sándort és Saray Lajost nevezték ki, akik akkor még katonai szolgálatot teljesítettek. Beretka és Tömösvári a harctéren volt, Saray január elején jelentkezett szolgálatra, így Felső-hegyre osztották be.

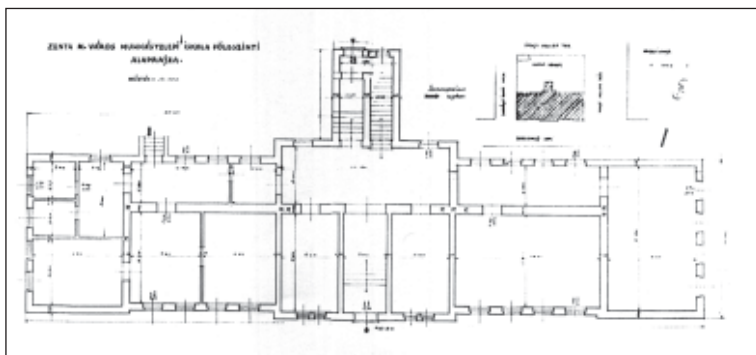
Bakodi Márton igazgató nyugdíjaztatása előtt hosszabb szabadságra ment, körzetét a többi igazgatóság között osztották fel. Ily módon az alsóvárosi iskolához csatolták a Biliczky-féle csoport három osztályát, ezzel az alsóvárosi osztályok száma tizenháromra emelkedett. Az iskolákban különféle gyűjtések folytak, mégpedig a katonák karácsonyi ajándékaira, a lerombolt kárpáti tűzhelyek felépítésére, a vak katonák segélyezésére. Az iskolák szép eredményeket értek el, és a begyűjtött pénzüsségeket azonnal továbbították a megfelelő helyre.

A tantestület tagjai segítettek a katonák hozzátartozóikkal folyó levelezését lebonyolítani.

Az iskolák további építése leállt, noha a terveket és a költségvetést jóváhagyták.

Eötvös-iskola – Munkástelep

Az Eötvös-iskola alaprajza és helyszínrajza

Az iskolaigazgatók felszólították a szülőket, hogy tehetséges gyermekeiket felsőbb iskolákban taníttassák tovább, hogy a harctéren elesett értelmiségieket a jövőben pótolni lehessen.

Az Alsóvárosi Állami Iskola Tantestülete

Igazgató: Novoszel János, működési éveinek száma 38, Zentán 25.

Osztálytanítók:

1. Szekfű Ferenc, működési éveinek száma 39, Zentán 33.
2. Buja Lajos, működési éveinek száma 36, Zentán 5.
3. Bellér Irén, működési éveinek száma 20, Zentán 10.
4. Dallosné Árvay Matild, működési éveinek száma 25, Zentán 25.
5. Vojnichné Rogits Anna, működési éveinek száma 17, Zentán 4.
6. Kováts János, működési éveinek száma 13, Zentán 13.
7. Novoszel Andor, működési éveinek száma 10, Zentán 10.
8. Dudásné Lebák Ida, működési éveinek száma 12, Zentán 12.
9. Rieger Ilona, működési éveinek száma 10, Zentán 10.
10. Soltészné Tóth Viktória, működési éveinek száma 31, Zentán 31.
11. Ellinger Amália, működési éveinek száma 40, Zentán 9.
12. Vukovitsné Lengyel Mária, működési éveinek száma 6, Zentán 6.
13. Lengyel József, római katolikus hitoktató, működési éveinek száma 9, Zentán 3.

Iskolaszolgák:

Nagy Menyhért és Kenyeres Pál, szolgálati éveik száma ezen tanintézetnél 7-7.

Munkástelepi Eötvös Iskola – az iskolaév történetéből

A munkástelepi állami Eötvös-népiskola működésének harmadik évét kezdte meg az 1915-16. tanévvel. A beíratások szeptember elsején kezdődtek, s rövid hét alatt több mint négyszáz tanuló jelentkezett. A rendes tanítás szeptember 9-én kezdődött.

A tanév elején Gerber Károly tanítót a központi körzethez helyezték át, egy ideig senki sem helyettesítette, majd Lebák Gizella tanyai tanítónőt osztották be, de 1916 februárjában őt is visszahelyezték a tanyára.

Lebák Gizella távozásával az I. fiúosztály vezetését Latky Ilona vette át, de megtartotta a II. leányosztályt is.

A hadba vonult és megsebesült Bubola Ignác tanító helyett a vallás- és közoktatásügyi miniszter Novoszel Margit óvónőt helyezte át az egész tanévre, s a III. leányosztályt vezette.

1916. március 20-án Mesterné Huszár Viktória működésének 10. évében elhunyt. Az I. leányosztályt vezette. Az elhunyt Mesterné Huszár Viktória osztályát Újházi Anna vette át, de saját osztályát, az I. vegyes osztályt is tovább vezette.

Bakodi Mártonnak, az úJVárosi állami elemi iskola körzeti igazgatójának szabadságáról már írtunk, éppen ezért csak azt jegyezzük meg, hogy Bakody körzetéből az úgynevezett Kopogi-féle csoportot a munkástelepi iskolához csatolták két osztállyal és két tanerővel.

A tantestület a miniszteri utasítás értelmében minden hónapban tanácskozást tartott, melyen egyebek közt a tanulók „erkölcsi viselete és szorgalma fölött” folyt eszmecsere. Ez hozzájárult ahhoz, hogy az iskola növendékei e tekintetben az egész tanéven keresztül semmi kivetnivalót nem hagytak maguk után, kivéve a tavaszi mezei munkák

idején történt kimaradozásokat, ami abban a rendkívüli időben, a férfi munkaerő hiányában teljesen érthető és indokolt volt.

A tanítás az egész tanévben folyamatos volt – leszámítva a hivatalos szüneteket. A záróvizsgák május 29-e és június 3-a között zajlottak le, melyeken minden osztályban számos szülő is részt vett.

Ünnepek és emléknapok: október 4. a király névünnepe, november 19. Erzsébet királyné emléknapja, február hó első szerdáján alkoholelles nap, március 15. a magyar szabadság hajnalhasadásának ünnepe, április 11. az 1848-as törvény szentesítésének napja, május 1-je a kárpáti falvak segítésének napja és május 18. a madarak és fák napja.

A különféle gyűjtésekről az előző iskoláknál írtunk.

Végül a szerkesztő köszönetet mond a tanfelügyelőségnek, a városi tanácsnak és az iskolagondnokságnak a támogatásért.

A munkástelepi állami elemi népiskola tantestülete

Igazgató: Harsányi János, működési éveinek száma 39, Zentán 39, a III. fiúosztályt tanította.

1. Bubola Ignác, működési éveinek száma 10, Zentán 10, az 1914-1915. tanév kezdetén hadba vonult, s megsebesülve az egész 1915-1916-os tanévet kórházi ápolás alatt töltötte.
 2. Finta János római katolikus lelkész tanította a vallástant.
 3. Latky Ilona, működési éveinek száma 12, Zentán 12, a II. leányosztályt vezette, továbbá az iskola körzetéből eltávozott Gerber Károly helyett tanította még az I. fiúosztályt is, végül a leányosztályokban a kézimunkát oktatta, és ifjúsági könyvtáros volt.
 4. Mester István működési éveinek száma 10, Zentán 10, a II. fiúosztályt tanította.
 5. Novoszel Margit, okleveles óvónő, a III. leányosztályt tanította mint Bubola Ignác helyett alkalmazott tanerő.
 6. Újházi Anna működési éveinek száma 10, Zentán 10, az I. vegyes osztályt, majd a megboldogult Mesterné Huszár Viktória elhalta után még az I. leányosztályt is tanította, tantestületi pénztárnok.
- Iskolaszolga: Kosótszki István.

Az Újvárosi Állami Iskola Kopogi-féle osztályai

Horváthné Herfert Amália, működési éveinek száma 3, Zentán 3, az I. vegyes osztályt tanította.

Lebák Béla, működési éveinek száma 30, Zentán 30, a II. vegyes osztályt tanította.

Iskolaszolga: Friss Ferenc.

A Tanyai Állami Iskola Tantestülete

Igazgató: Novoszel János (mint már írtuk, az Alsóvárosi iskola igazgatója is).

Felsőhegyen tanítottak:

1. Kreutle Stefánia, működési éveinek száma 3, Zentán 3, az I. vegyes osztályt tanította.
2. Despi Leona, működési éveinek száma 1, Zentán 1, a II. vegyes osztályt tanította.

3. Saray Lajos, működési éveinek száma 8, Zentán 1, a III-IV. összevont osztályt tanította.

Az oromi iskolában az I-II. összevont osztályt Fehér Ilona tanította, működési éveinek száma, mivel csak helyettes, nincs feltüntetve.

Az Árpád-, régebben Gyenes-iskolában az I-V. összevont osztályban Klukovitsné Braun Józsa tanított, működési éveinek száma 4, Zentán 1.

A Rudics-iskolában az I-VI. összevont osztályt Erdélyi Mária tanította, működési éveinek száma 3, Zentán 3.

A Molnár-Gábor-iskolában az I-IV. összevont osztályt Dobokainé Homolya Matild oktatta, működési éveinek száma 16, Zentán 16.

Az adahatári iskolában az I-V. összevont osztályt Szabó Katalin tanította, működési éveinek száma 5, Zentán 5.

A kevi-pusztai iskolában oktattak:

Fodor Erzsébet, működési éveinek száma 3, Zentán 3, az I-II. összevont osztályt tanította.

Kiss Etelka, működési éveinek száma 3, Zentán 3, a III-V. összevont osztályt tanította.

Tornyoson oktattak:

Wéber Irén, működési éveinek száma 3, Zentán 3, az I-II. összevont osztályt tanította.

Csóti Julianna, a III-VI. összevont osztályt vezette, működési éveinek száma 3, Zentán 3.

A Csantavér-határszéli iskolában az I-V. összevont osztályt helyettes tanítóként Hajdu Ilona vezette.

A Kanizsa-határszéli, avagy Domonkos-iskolában az I-IV. összevont osztályban Lebák Gizella tanított, működési éveinek száma 3, Zentán 3.

A Szent Imre-iskolában az I-IV. összevont osztályban Szabó Gizella tanított, működési éveinek száma 3, Zentán 3.

A híressori iskolában Patócs Bódog helyettesített az I-V. összevont osztályban.

A Széchenyi-, avagy Széll-iskolában az I-V. összevont osztályt Burány Franciska vezette, működési éveinek száma 3, Zentán 3.

A zenta-gunarasi iskolában az I-V. összevont osztályt Szepesy Mária tanította, működési éveinek száma 2, Zentán 2.

A Rákóczi-iskolában az I-III. összevont osztályban Mezneritsné Vetró Ilona helyettesített ebben a tanévben.

A Zenta-külsőjárasi Polyák-féle iskola I-II. összevont osztályában Harmath G. Mihály helyettesített.

A Zenta-felső-külsőjárasi Kadvány-féle iskolában Ceceli-Mészáros Etelka helyettesített.

Az Értesítő utolsó oldalán értesítik a diákokat és a szülőket, hogy a következő tanévre a beíratkozások a városban szeptember 1-től 7-ig lesznek, 8-án az alsóvárosi római katolikus templomban évnnyitó istentiszteletet tartanak, és 9-én a rendes tanítás minden osztályban megkezdődik.

A tanyai állami iskolák igazgatói körzeteiben a beíratkozások szeptember 1-től 15-ig lesznek. A rendes tanítás szeptember 16-án kezdődik.

A javítóvizsgálatok mindenütt 1916. szeptember 7-én voltak.

Az értesítő szerint az Alsóvárosi, avagy Újtemplom téri iskolának 673, a Munkástelepi Eötvös Iskolának 603, a tanyai iskoláknak összesen 1048 tanulója volt, ami összesítve 2324 beiskolázott gyermeket jelent, de mivel a központi iskolának nem maradt fenn értesítője, nem tudni, ott hány diák tanult. Így azt sem tudjuk pontosan, hogy a zentai elemi iskoláknak összesen hány tanulójuk volt.

Ezekben a háborús években nem futotta építkezésre, habár szükség lett volna új iskolaépületekre, de azért néhány tanyai iskolához Kalmár Ernő és Goldstein Benő vállalkozók építettek istállókat, ami sokkal kevesebbe került.

Mivel az új iskolák építése elmaradt, a városban több helyen továbbra is bérelt épületekben folyt a tanítás. Ezeket a bérleteket minden évben felújították, azaz mindig csak egy évre kötötték. Ez az évenkénti szerződésújtás arra volt jó, hogy ha mégis felépülne egy új iskola, a szerződést nem kell meghosszabbítani.

A TOVÁBBI HÁBORÚS ÉVEK

A következő, 1916-1917-es tanév egyhavi késéssel kezdődött felsőbb hatósági rendelkezés folytán. Tudniillik ebben a háborús évben is szükség volt a gyermekekre a mezei munkák végzésében, mivel a férfiak java a harctéren küzdött.

Az 1916. év októberében a városi képviselő-testület arról határoz, hogy a szegénysorsú iskolás gyermekek bocskorral és cipővel eddig szokásban lévő segélyezése a nagy drágulás és a rendelkezésre álló pénz híján elmarad, de minden rászoruló gyermek 6 korona segélyt kap készpénzben, amit megtoldva a család be tudja szerezni a lábbeliket.

Az év végén Gráf Ármin a már előbb vállalt és szerződésbe foglalt négy egy-egy tantermes tanyai iskola építését lemondta, mivel munkásait bevonultatták. A szerződés felbontását a képviselő-testület jóváhagyta.

Az 1917/18. tanév rendesen megkezdődött, de a szegénység még nagyobb méretű lett, hiszen ez már a negyedik háborús év volt. Felújították a különféle épületek iskola céljaira való használatával kapcsolatos szerződéseket.

Ebben az évben a szegénysorsú iskolás gyermekek segélyezéséből csak fatalpú cipőre futotta, az előző évi 1200 helyett 2000 korona értékben, minthogy a drágulás is igen nagy volt.

Az 1917 májusában lebonyolított nép- és állatösszeírás munkálataiban több tanító is részt vett.

Az év folyamán csak a tornyosi iskola kerekas kútjának a javítására került sor, valamint a tornyosi és a Széll-iskola kerítésének és kapujának megjavítását sikerült elvégezni.

Saray Lajos állami elemi népiskolai igazgató-tanító kérelmére több tanítónő és tanító kapott félholdas kedvezményes földhaszonbérletet a tisztviselőkhöz hasonlóan.

Az 1918-1919. tanév szeptember elején megkezdődött ugyan, de az őszi és a téli folyamán többször volt szünet tüzelőanyag hiánya miatt. Emellett több iskolépületbe beszállásolták a megszálló szerb és francia katonaságot is, ami miatt szintén szünetelt a tanítás, vagy több osztály részére máshol vagy délután kellett tartani az előadásokat.

Az Összetartás c. politikai lap 1919. január 15-i számában arról értesíti az olvasókat, hogy az 1918-as népszámlálás adatai szerint Zentának összesen 31 965 lakosa van, ebből 27 166 magyar, 2768 zsidó, 1899 szerb és 632 német.

Ugyanezen lap február 5-i száma arról tudósít, hogy a központi iskola IV. fiúosztálya az iskolaépületben levő katonaság miatt délutánonként a Boros-óvodában tanul.

Ebben a füzetben nem tárgyaltunk a szerb felekezeti iskoláról. Emil Pilić tanító volt az igazgatója.

1918. november 16-án a szerb hadsereg egységei bevonultak Zentára. Az impérium-változás természetesen az iskolaügyben is változást hozott. Emil Pilić, addigi igazgató-tanító egy ideig főjegyzői minőségben működött, Herceg Emil tanító helyettes, majd végleges katonai tanácsnok, Vladimir Uvalić pedig rendőr alkapitány lett.

A legjelentősebb változás az volt, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium ON. 12.215. számú 1920. április 26-án kelt rendeletének 1. pontja értelmében az összes szerb felekezeti iskolákat 1919. december 1-től nyilvános népiskolákká nyilvánították, a tanítókat pedig az 1919. április 19-i, a népiskolai törvény módosításáról és kiegészítéséről szóló törvény 88. szakasza értelmében új fizetésre vezetik át, melyet 1919. december 1-től az állampénztárból fizetnek ki. Az ON. 31 320. számú rendelet pedig az 1904. április 19-i iskolai törvényt a Vajdaság mai területére is kiterjesztette: a rendelet 24. szakasza szerint az összes eddigi elemi iskolák államiakká lettek.

A szerb iskola tanulóinak létszáma az 1918-1919. tanévben:

- I. vegyes osztály: 24 fiú és 26 lány, tanító Emil Pilić,
- II. vegyes osztály: 19 fiú és 15 lány, tanító Emil Pilić,
- III. vegyes osztály: 15 fiú és 18 lány, tanító Katica Herceg-Mihajlović,
- IV. vegyes osztály: 7 fiú és 9 lány, tanító Katica Herceg-Mihajlović.

Az iskolák államosításával a zentai görögkeleti szerb felekezeti iskola is beolvadt az egységes (akkor szerb-horvát-szlovén) iskolarendszerbe mindvégig megőrizve autonómiáját, amelyre az új viszonyok között már nem is volt szükség.

A fentebb említett miniszteri rendelet értelmében az izraelita felekezeti iskola is 1919. december 1-től államivá lett.

Iskolák a két világháború között

A VILÁGHÁBORÚ VÉGE ÉS AZ ÚJ HATALOM VISZONYULÁSA

A Monarchia széthullása és a trianoni béke aláírása közötti közel kétéves átmeneti időszak mind gazdasági és politikai, mind pedig oktatási és művelődési szempontból ellentmondásokkal volt teli. Az antanthatalmak és a Monarchia között 1918. november 13-án létrejött fegyverszüneti egyezmény (az úgynevezett belgrádi egyezmény) arra kötelezte a magyar kormányt, hogy csapatait a Nagy-Szamos felső folyásán, a Besztercén és a Maroson a Tiszáig, majd innen a Szabadkától, Bajától és Pécestől északra húzódó s végül a Dráva folyását követő demarkációs vonal mögé vonja vissza. A kiűrt területet szövetséges haderő szállja meg, de a polgári közigazgatás a békeszerződés aláírásáig a magyar kormány kezében marad.

A szövetséges (zömmel szerb, kisebb részben francia) csapatok néhány nap alatt előre is nyomultak a fentebb említett demarkációs vonalig, mialatt ezen a területen nehezen összeegyeztethető kettős hatalom jött létre: hivatalukban maradtak ugyan a magyar (vármegyei, városi, községi) közigazgatási szervek, de az átmeneti helyzetben helyi magyar nemzeti tanácsok alakultak. A szerbek és a horvátok is megalakították a maguk nemzeti bizottságait, a tényleges hatalmat viszont a katonai vezetés gyakorolta. Mindezek leírására azért volt szükség, mert ezek a társadalmi változások természetszerűen az oktatásügyre is befolyással voltak. Igaz, az 1918/19. tanévben alig kezdődött meg a tanítás, máris félbeszakadt: előbb a spanyolnáthajárvány miatt kellett bezárni az iskolákat, aztán – október-novemberben – a Monarchia összeomlását kísérő zavargások folytán szünetelt a tanítás, majd az iskolákba – így a zentaiakba is (igaz, nem mindbe) – a katonaságot kvártélyozták be. – A zentai iskolaépületekben a szerb-francia katonaság tetemes kárt okozott, a kárt felmérő bizottság ezt 323 953 koronára becsülte.

Súlyosbította a helyzetet, hogy a tanítók egy része, akik születési helyüket tekintve nem zentaiak vagy környékbeliek voltak, még a szerb csapatok bevonulása előtt elmenekült, másokat pedig elbocsátottak állásukból, mert megtagadták a hivatali esküt. De azok az állami alkalmazottak sem érezhették egzisztenciájukat biztonságban, akik eleget tettek a felhívásnak, és felesküdték az új államra, mivel a hatóságok már ekkor kifejezetten nacionalista álláspontra helyezkedtek, ami a nem szlávokhoz, elsősorban pedig a magyarokhoz mint nem megbízható polgárokhöz való viszonyulásukban nyilvánult meg.

Emellett ahhoz, hogy valaki állami szolgálatban maradhasson, szolid szerb nyelvtudással kellett rendelkeznie; vagy záros határidőn belül el kellett sajátítania. Ez a tanítókat is érintette, akikre vonatkozóan az oktatási és művelődési miniszter 1920 áprilisában kiadott rendelete előírja, hogy három éven belül kötelesek nyelvvizsgát tenni. Amíg ezt le nem tették, kinevezésüket csak ideiglenesnek tekintették. – Mellesleg megjegyezzük, hogy a már letett nyelvvizsga sem jelentett garanciát: a nemzetiségi tanítót (tisztviselőt, bírót, de még a vasutast is) bármikor újabb nyelvvizsgára lehetett küldeni – küldték is őket százával –, és mivel ennek a nyelvvizsgának a kritériumai teljesen tetszőlegességek voltak, az államnyelv „nem kielégítő ismerete” vált az elbocsátások leggyakoribb indokává.

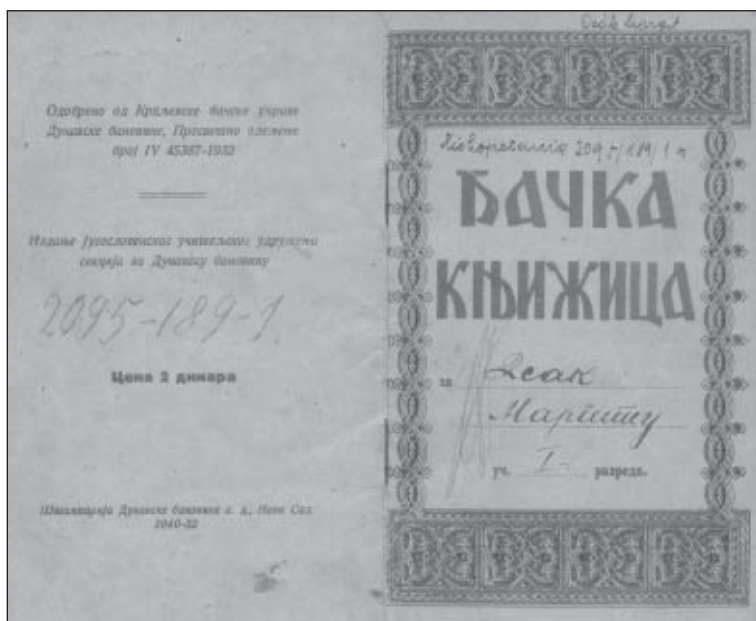
A Nemzeti Bizottság (Narodna uprava) éppúgy, mint a későbbi tanügyi hatóságok, a magyar nemzeti szellem kiküszöbölését tűzték ki célul minden iskolára vonatkozóan. Így a Bánát-Bácska-Baranyai Nemzeti Bizottság egyik első, még 1918. december 9-én elfogadott határozata az anyanyelvű oktatás bevezetését irányozta elő minden iskolában azzal, hogy az oktatás azokban az iskolákban folyhat továbbra is magyar nyelven, amelyekben a tanulók többsége magyar nemzetiségű. Ez a határozat azonban csak 1919 márciusában lép hatályba, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság Oktatási Minisztériuma

Bánát-Bácska-Baranyai Osztályának rendeletével. A minisztériumi rendelet foglalkozik az óvodák, a szakiskolák és az inasiskolák ideiglenes rendtartásával, beleértve a tanítási nyelvet és a tantervet is. Ennek alapján a tanulókat anyanyelvük szerint kell az osztályokba beosztani és lehetőség szerint biztosítani számukra az anyanyelvű oktatást. Azokban az iskolákba, ahol nem a magyar gyermekek vannak többségben, törölni kell a magyar nyelv tanítását. A „magyartanítási” szándékot tükrözi a rendeletnek az a részlete, amely előírja, hogy nyilvánosan, az egész tantestület jelenlétében kell megsemmisíteni mindazokat a leltári tárgyakat, amelyek a Monarchiára emlékeztetnek vagy azt szimbolizálják: zászlókat, címereket, képeket, bélyegzőket stb. A rendelet maradéktalan végrehajtásával a tanfelügyelőket bízta meg, akiknek azt is feladatukká tették, hogy figyeljék meg a nem szerb tanítók politikai magatartását. Mindazonáltal a zentai iskolákban a békeszerződés aláírásáig átfogó, rendszerbeli változásokra nem került sor. Ezek átszervezését az 1920. augusztus 20-i kormányrendelet írta elő.

A rendelet egyik sarkalatos pontja (amit már az előző fejezetben is megemlítettünk), hogy a vajdasági iskolákra kiterjeszti az egykori Szerb Királyság (1904-ben kiadott és 1919-ben módosított) népiskolai törvényét, a másik pedig, hogy előírja a tartomány minden (egyházi, községi, városi) iskolájának államosítását. Az elsőnek az a lényege, hogy hatályon kívül helyezi az addig érvényben lévő (részben még a magyar oktatási szervek által hozott) jogszabályokat, a másiké pedig az, hogy megszünteti a kisebbségi iskolák önállóságát, azokat az állami iskolák tagozataivá teszi. Ezzel a rendelettel gyakorlatilag jogerőre emelkedett a kisebbségi iskolák elsorvasztásának politikája. Kezdetben azokban a kisebbségi iskolákban, ahol a nemzetiségi tanulók többségben voltak, tanítási nyelvként megmaradt az anyanyelvű oktatás, és nem tették kötelező tárggyá az államnyelvet, de alig néhány hónappal később (1920. november 10-én) a módosított tanterv bevezeti a szerb nyelv tanítását, és előírja, hogy a szerb nemzeti történelmet és földrajzot a kisebbségi iskolákban államnyelven kell tanítani. A tanterv első része is csak e három tantárgy tananyagát írta elő az osztatlan, a részben osztott és az osztott nemzetiségi tagozatok számára.

Az anyanyelv még meglehetősen tág teret kapott ebben a tantervben: az alsó osztályokban heti 6, az V. és VI. osztályban heti 4-4 órával tanították. Az új tanterv elkészültéig a kisebbségi anyanyelvet az addig alkalmazott tanterv szerint tanították, de tankönyvként csak az oktatási főbizottság által jóváhagyott tankönyveket volt szabad használni. Jellemző az az indoklás is, amellyel a zsidó tanulókat az államnyelvű tagozatokra irányították: „A Mózes-hitű tanulókat, mivel saját nyelvük nincs, hanem más nemzetiségek nyelvét beszélik, ahol erre mód van, a szerb tanulókhöz kell csatolni, kivéve azokat a helységeket, ahol nincsenek szerb iskolák. Ebben az esetben azon a nyelven tanulnak, amelyen az illető iskolában a tanulás folyik, kivéve a szerb nyelvet, a történelmet és a földrajzot.” – Nyilvánvaló, hogy ez az oktatási rendszer a korábbi magyarosítás következményeinek a felszámolását célozta, de az is egyértelmű, hogy az uralkodó körök az egész oktatási rendszert a nemzeti asszimiláció szolgálatába állították.

Kezdetben az anyanyelv tanítása nem okozott gondot, mivel volt elegendő kisebbségi tanító. A kötelező nyelvvizsgák és egyéb intézkedések (kényszernyugdíjazás, át- és kitelepítés, kiutasítások stb.) következtében azonban az osztályok számánál nagyobb arányban csökkent a nemzetiségi tanítók száma. A magyar tanító nélkül maradt osztályokba rendszerint szerb tanítókat neveztek ki, még ha azok nem is beszéltek, vagy legalábbis nem megfelelő szinten beszéltek a kisebbségi nyelvet. Mivel az állami szervek nem bíztak a kisebbségi tanítók lojalitásában, azt sugallták, hogy külön figyelmet kell szentelni azoknak a tanítójelölteknek, akik szerb származásúak, de olyan környezetben nőttek fel, ahol elsajátíthatták a kisebbség nyelvét. „Belőlük kell kine-

Deák Margit I.o. tanuló értesítője az 1932/33. iskolaévről
(borítólap)

КРАЛЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА
ДУНАВСКА БАНОВИНА

Народна основна школа „В. Караџић“
у *Београду*

Шк. год. *1932/33*

Име *Деак Маргита, уч. I. разр.*

Датум рођења	<i>1-12-1925</i>
Место рођења	<i>Београд</i>
Отец и матица	<i>Јован Јовановић Јован Јовановић</i>
Отец и матица	<i>Јован Јовановић Јован Јовановић</i>
Свој	<i>Јован Јовановић</i>
Име родитеља	<i>Јован Јовановић</i>
Величина	<i>Београд</i>

Училиште *Дунавска бановина*

Полугодина	I	II
Број и име	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Уч. Уред. Сав. рад	<i>4</i>	<i>Одличан 5!</i>
Писање	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Значење	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Рад	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Ефек. рад	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Свој рад	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Писање	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Значење	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Величина	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Освојено	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Освојено	<i>5</i>	<i>Одличан 5!</i>
Училиште	<i>Дунавска бановина</i>	<i>Дунавска бановина</i>
Училиште	<i>Дунавска бановина</i>	<i>Дунавска бановина</i>
Училиште	<i>Дунавска бановина</i>	<i>Дунавска бановина</i>
Училиште	<i>Дунавска бановина</i>	<i>Дунавска бановина</i>

Deák Margit I.o. tanuló értesítője az 1932/33. iskolaévről
(belső oldalak)

velni a kisebbségi iskolák tanítóit és tanfelügyelőit, ami a legmegbízhatóbb garancia arra, hogy a kisebbségi gyermek nevelése és oktatása az állami érdekek szellemében történjék” – áll egy, az oktatási minisztérium elé beterjesztett javaslatban. A minisztérium az elképzelést magáévá tette, és köriratban tájékoztatta róla a tanítóképzők és gimnáziumok igazgatóit hangsúlyozva, hogy „nemzeti és államérdekünk, hogy minél több nemzetünkbeli ifjat tegyünk képessé a német, a magyar és a román nyelvű elemi iskolai tagozatokon való tanításra”. A magyar tankönyvek hiányára is sajátos megoldást találtak: határozatot hoztak magyar nyelvű tankönyvek megírásáról, és ezt a felelősségteljes munkát szlovák tanítókra (!) bízta.

A magyar nyelvű tanítóképzés felszámolása mellett (a belgrádi tanítóképzőben majd csak a harmincas években nyílik úgynevezett magyar tagozat, ahol a leendő tanítók magyar nyelvet is tanulnak) a legsúlyosabb csapást a nemzetiségi – elsősorban magyar – nyelvű oktatásra az úgynevezett névelemzési rendelet jelentette. Ennek lényege az, hogy akinek a családi neve idegen eredetű volt, vagy idegen eredetet sejtetett, azt olyan nemzetiségűnek nyilvánították, amilyen eredetűnek a nevét találták, még ha nem is tudott egyetlen szót sem azon a bizonyos nyelven. A névelemzési rendelet egyenes következménye lett a nemzetiségi tagozatok sorozatos bezárása; ezekbe ugyanis csak azok a tanulók iratkozhattak, akiket a névelemzés (a Bács megyei Napló keserű humorral név-vegyelemzésnek nevezi) az illető nemzetiséghez tartozónak nyilvánította. A más nemzetiségűeknek nyilvánított tanulók – ha az ő nyelvükön a helységben nem nyílt tagozat -, valamint a zsidó vallásúak csak szerb tannyelvű iskolába járhattak. A korábbi rendeleten, amely szerint nemzetiségi nyelvű tagozatot csak azokban a helységekben lehetett nyitni, ahol egy osztályban legalább 60 tanuló van, enyhítették ugyan – az 1925-ben kiadott miniszteri rendelet szerint ha egy osztályba 30-nál több „más fajú” tanuló jelentkezik, számukra párhuzamos osztályt kell nyitni, amelyben a tanítás az ő nyelvükön folyik, kivéve a nemzeti tárgyakat (szerb nyelv, történelem, földrajz). A névelemzés feltételei középette azonban legtöbb helyen még a 30 tanuló sem jött össze, a felügyelőségek pedig éberben őrködtek a létszámok felett, és ha egyetlen tanulóval is kevesebb volt az előírásnál, megakadályozták a tagozat megnyitását. A kisebbségek állandó tiltakozása ellenére a névelemzési rendeletet nem helyezték hatályon kívül; igaz, 1927 végén miniszteri leirattal leállítják a névelemzést (ez is jellemző: az intézkedés akkor történt, miután az iskolákban már rég befejeződtek a beíratkozások, amiken pedig visszamenőleg semmit sem lehet korrigálni), de gyakorlatilag végigkísérte az „első” Jugoszláviát egész fennállása alatt.

A tagozatok fogyatkozását és a növekvő tanítóhiányt elsősorban a tanyavilág népe érezte meg: itt került leghamarabb lakat az iskolára. Válaszként – mint sajátos anakronizmus – megkísérelték felújítani az előző századi zugiskolák gyakorlatát, ezt azonban a hatóságok a leghatározottabban és a bürokratikus ügyintézésre cseppet sem jellemző gyorsasággal megakadályozták.

Lehet, hogy a szükségésnél egy kicsit nagyobb teret szenteltünk a Szerb-Horvát-Szlovén, illetve a Jugoszláv Királyság oktatásügyi törvényhozásának ismertetésére, de úgy éreztük, hogy mindezek vázolására – legalább dióhéjban – szükség volt ahhoz, hogy érthetővé váljanak azok a változások, amelyeken a mai zentai község oktatásügye a két világháború között átment. Iskoláink túlnyomó többsége ugyanis magyar tannyelvű volt – a korábbi kimutatásokból látszik, hogy csak Zentán volt egy négyosztályos szerb iskola összesen 135 tanulóval.

Szent Sava Elemi Népiskola
Az I.o. fényképe az 1932/33. iskolaévből
Osztálytanító: Berta Vujošević

Szent Sava Elemi Népiskola Zenta
A IV. osztály fényképe az 1933/34. iskolaévből
Osztálytanító: Dušan Pajić igazgató-tanító

A HÁBORÚ UTÁNI ELSŐ ISKOLAÉVEK

A Köznevelési minisztérium 1919 áprilisában elrendeli a járási tanfelügyelőknek az összes iskolák ellenőrzését, és jelentéstételre kötelezi őket a talált helyzetre vonatkozóan. Emil Pilić járási tanfelügyelő, a volt szerb iskola volt tanítója elvégzi az ellenőrzést, azaz terepszemlét tart, és megállapítja a tényeket, majd a jelentéseket és a felvett jegyzőkönyveket leküldi Újvidékre a minisztérium Bánát-Bácska-Baranyai Oktatási Részlegének.

A jelentések tartalmazzák az iskolák elnevezését, a beírt és az iskolévet befejezett gyermekek létszámát, az iskolák állapotát és a tanerők munkájával kapcsolatos véleményyt.

A tanfelügyelői jelentés az 1920 júniusában végzett ellenőrzés alapján 64 zentai tagozatot ölel fel, amelyek közül négyben tanerő hiányában egyáltalán nem folyt oktatás, de rajtuk kívül is több osztályban nem rendes, hanem helyettes tanerő dolgozott.

Ezekben az években a következő igazgatóságokra voltak osztva a zentai elemi népiskolák:

1. Zentai Központi Állami Elemi Iskola Igazgatósága
2. Zentai Munkástelepi Állami Elemi Iskola Igazgatósága
3. Zenta-újvárosi Állami Elemi Iskola Igazgatósága
4. Zenta-újtemplom téri Állami Elemi Iskola Igazgatósága
5. Zenta-Felsőhegy Állami Elemi Iskola Igazgatósága
6. Zenta-Tornyos Állami Elemi Iskola Igazgatósága
7. Zenta-Kevi Állami Elemi Iskola Igazgatósága és
8. Zenta-Gunaras Állami Elemi Iskola Igazgatósága.

Az első igazgatósághoz tartoztak a volt Szerb Iskola, a Központi és a Tóparti Iskola épületei.

A második igazgatósághoz csak a munkástelepi iskolaépület tartozott.

A harmadik igazgatósághoz a Kopogi-féle iskolaépület, a középkertereki vegyes iskola épülete és a kültéri iskola épülete.

A negyedik igazgatósághoz az újtemplom téri iskolaépület, az Árvay-iskola és a Tisza-parti iskolaépület.

Az ötödik igazgatósághoz a felsőhegyi iskola, a Molnár-Gábor-iskola, a Szent Imre-iskola és az Oromi (Orompart) Iskola.

A hatodik igazgatósághoz a tornyosi iskolán kívül a Széll-iskola, a Híressori iskola, a Kanizsa-határszéli iskola és a Csantavér-határi iskola.

A hetedik igazgatósághoz a kevi iskolán kívül a Rudics-, a Bűn-, az Adahatári és a Gyenes-iskola.

Végül a nyolcadik igazgatóság körzetébe a gunarasi iskolán kívül a Kadvány-féle és a Polyák-féle iskolák tartoztak.

Az egyes iskolákat a róluk összegyűjtött anyag alapján külön fejezetben mutatom be.

Kutatásaim alatt ráakadtam egy jegyzőkönyvre, amelyet a zentai főjegyzői hivatalban vettek fel 1920. március 16-án Patócs Bódog Zenta-kevi állami elemi iskolai igazgató-tanító ügyében, aki 1919. november 3-án levelet intézett a vármegyei tanfelügyelőhöz. Szerencsétlenségére a levélre és a borítékra a magyar koronát és címet ábrázoló pecsétet nyomta, valamint a szöveg is magyar nyelven készült. Szegény tanyai iskola-igazgató-tanító még nem hallott arról, hogy ezeket a pecsétet már tilos használni, azaz csak akkor használhatók, ha a koronát és a címet eltüntetik róluk. Szerencsére

még idejében észhez kapott, a pecsétet meg is „operálta”, és már beidézése előtt is úgy használta, így ellene az eljárást megszüntették, és a büntetést is megúsza.

Ezekben az években egy átlagos tanyai iskola bútorzata a következőkből állt: tanítói asztal, tanítói szék (fából), tintatartó, megfelelő létszámú (egy osztályban átlag 60) fapad, Bács megye térképe, fafogas és fészület. Persze a városi iskolák sem dicsekedhettek sokkal többel.

A városi képviselő-testület 1920. június 26-án a következő határozatot hozta: „...az úrbéri szerződéssel lekötött 200 és a hat tanítónak összesen javadalomként annak idején használatra bocsátott 123 kerületi lánc föld iskolaalapként jelöltessék ki, s ezek jövedelme biztosítékként szolgáljon a városnak az összes iskolai személyi és tárgyi kiadások és iskolai kötelezettségek teljesítésére.”

A vallás és közoktatási miniszter 1920 elején elrendeli a magyar tanítóknak a szerb nyelv elsajátítását. A városi képviselő-testület a fent említett ülésén azt a határozatot is meghozta, hogy „a város a tanítók és tisztviselők részére 6 havi ingyenes kurzusról gondoskodik”.

Ugyanez év novemberében a városi tanács arról dönt, hogy a tanítás akadálytalan folytatása végett először a tanyai Szent Imre és Gyenes-féle, valamint ezek után a leginkább javításra szoruló többi tanyai iskolák „ablak-, üveges- és tetőfedő munkálatai sürgősen foganatosíttassanak”.

Szintén ezen a novemberi városi tanácsülésen Novoszel János iskolaigazgató-tanító terjeszti elő, hogy több tanyai iskolában még nem kezdődött el az oktatás, mert nincs elég tanerő, nincs tüzelőanyag, több helyen az iskolaépületek olyan állapotban vannak, hogy lehetetlenség bennük előadásokat tartani. A polgármester kijelenti, hogy az épületeket sürgősen helyrehozzák, amiről már határoztak is, a tüzelőről napokon belül a város gondoskodik, és hogy a minisztérium megküldte a kinevezéseket, és a tanítók is rövidesen megérkeznek.

Az iskolaszék és az állami elemi népiskolák gondnokságának tagjai 1920 végéig: Gózon István, Miloš Prekajski, Schweiger Hermann, Rudics Ignác, Novoszel János, Vladimir Bordoški, dr. Vitomir Ludajić, Danilo Vuković, Svetozar Vujić, Dragutin Bordoški, Svetozar Slavnić és Miodrag Slavnić.

A zentai népbizottság 1921. január 24-i ülésén a következő személyeket választja az iskolabizottságba: Đorđe Vujić, Danilo Vuković, Miladin Lalić, Andrija Vukov, Jovan Vujić, Stevan Slavnić, Nenad Vukičević, Miloš Prekajski, dr. Vitomir Ludajić, Vörös Árpád, Mezei Mihály, Novoszel János, Hevér Péter, Rozenberg Emil, Szabó Mátyás és Đorđe Bobrik.

Az 1921. évben különösebb esemény az iskolákban nem történt, csak a bérelt épületek bérletét hosszabbították meg, és a központi iskola épületének javítására költöttek. Persze ezen az őszön is gondot okozott a fűtőanyag beszerzése, de végül is fűtőanyag hiánya miatt nem került sor iskolaszünetre.

A városi tanács 1922 októberében azt határozza, hogy a tanítói lakások hiányán úgy segít, hogy a központi iskola udvarán építtet egy lakást az iskolaigazgató-tanító használatára.

A Senta Újság 1922. november 1-ji száma arról ad hírt, hogy a közoktatásügyi miniszter O.V. 28 348. számú 1922. július 29-én kelt határozatával jóváhagyta, hogy a vegyes nemzetiségű gyermekeket felölelő óvodákban, ha ott vannak szerb gyermekek is, az oktatási nyelv a szerb-horvát legyen.

Ugyanezen újság november 19-i számának Hírek rovatában Kinevezés cím alatt a következőket teszi közzé: „A vallás és közoktatásügyi miniszter rendeletével a Senta város és szállások tanfelügyelőjévé Milanovics Csedomirt, Ada, Mol, Stara-Kanjiža és

Horgos tanfelügyelőjévé pedig Pilics Emilt nevezte ki. A Sentai Újság 96. számában közölt hírt ezennel helyreigazítjuk.”

Mivel a tanítók ebben az évben igen nehéz helyzetben voltak, decemberben a városi tanács két köbméter keményfát utal ki minden egyes tanítónak segély címén. Ekkor minden tanító részesült a segélyből, de a tanács kikötötte, hogy a jövőben csak egyéni kérvényeknek tesz eleget.

Jovan Vujić városi tanácsnok előterjesztésére a városi tanács egy szerbül és magyarul is tudó tanító kinevezését határozza el a Szent Imre és egy tanítóét az oromi iskolában.

A gunarasi és a Szent Imre iskolában ez év őszén szerb osztályt is nyitnak, amelynek fűtésére fát is utalványoznak.

Augusztus végén a városi tanács új iskolabizottságot nevez ki. Az iskolabizottság tagjai: Jovan Vujić, Đura Vujić, Đorđe Mrkobrad, Stevan Slavnić, Andrija Vukov, Danilo Vuković, Forrai Ferenc, Svetozar Vujić, dr. Milivoje Bordoški, dr. Löbl Sándor, Jovan Tomić és Szabó Mátyás.

A tanítók gazdasági helyzete ebben az évben sem volt jobb az előzőnél, így ebben az évben is kaptak fát télire.

Az iskolák tüzelőellátása sem volt gondmentes, mert ha a rendelés későn érkezett, a fa késedelmes leszállítása miatt egy pár napig a tantermekben is kabátban kellett ülni.

A következő pár évre vonatkozóan igen kevés fennmaradt iratot találtam. Ezekben az olvasható, hogy a tanyai iskolák tanítói sorra gyümölcsfacsemetéket kérnek iskolaudvaruk szépítésére. A fák ültetésére és gondozására egyúttal a gyermekeket is megtanítanák.

A gyümölcsfák igénylését még 1920-ban Harmath Mihály tanító kezdeményezte, és a csantavér-határi iskola udvarán el is ültette azokat, majd 1925-ben a Bűn-iskola tanítója, Fehérvári Sándor, 1927-ben a híressori iskola tanítónője, Zimonyi Piroska és a Domonkos-iskola tanítója, Patócs Bódog igényeltek gyümölcsfákat.

1926 szeptemberében a városi tanács új iskolabizottságot választ. Ennek a bizottságnak tagjai: Miloš Prekajski, Herman Svejger, dr. Miloš Ludajić, dr. Teleki István, Szabó Mátyás, Stevan Vujić, Stevan Slavnić, Borivoje Manić, Nikola Sočin, Dušan Stefanović, Jovan Tomić és Marko Rakin.

Ez év decemberében a tanítók az Eugén Szálló dísztermében hangversenyt adtak.

A városi tanács 1927. november 25-i üléséről a Sentai Újság november 27-i száma tájékoztat. A tájékoztatásnak a tanügyre vonatkozó része arról szól, hogy új iskolaszéket választottak, melynek tagjai: Péchy Béla, Kovács Imre, dr. Keceli Mészáros Ferenc, dr. Csetle János, dr. Miloš Ludajić, dr. Svetozar Vujić, Forrai Ferenc, Sava Vujić, Katona János, Farkas János és Miodrag Kirjaković. Amint látjuk, az előző iskolaszékekhez képest ebben több a magyar név.

A Sentai Újság 1928. augusztus 31-i száma Megszűnt a névvegyelemzés a gimnáziumban címmel értesíti a tisztelt olvasóközönséget, hogy a nagy jelentőségű miniszeri rendelet magyar fordításban (amelynek száma 28 636) a következőképpen hangzik:

„A középiskolai tanulóknak a magyar-német tagozatba való beíratkozása alkalmával több ízben tévedés történt, mert a nem szláv szülők gyermekei nemzetiségének megállapításánál a gyermek atyjának vagy anyjának nevét vették tekintetbe, s habár ezek a gyermekek nem tudtak szerbül, a szláv tagozatba írták be őket, ami természetesen káros volt a tanulásra, és a tanulók jogait is megnyirbálta.

Hogy ez a jövőben ne történjék meg, a közoktatási miniszter úr 28 636. számú,

Szent Sava Elemi Népiskola Zenta
A II. osztály fényképe az 1933/34. iskolaévből
Osztálytanító: Berta Vujošević
Altiszt: Jovan Đatkov „Čika”

Szent Sava Elemi Népiskola
A III. osztály fényképe az 1934/35. iskolaévből
Osztálytanító: Dušan Pajić iskolaigazgató-tanító

augusztus 28-án kelt rendeletében elrendelte, hogy a Bácska-Bánát középiskoláinak magyar és német tagozataiba beíratkozó gyermekek nemzetiségének és nyelvének megállapítása a szülők kívánsága szerint történjék.

A gyermekek beíratkozásánál az igazgató köteles ehhez a rendelethez alkalmazkodni, hogy egyetlen eset se forduljon elő, amely jogos elégedetlenséget kelt. Most, hogy ez a sérelem megszűnt, reményünk lehet arra, hogy növekedni fog a magyar diákok száma” – írja a Sentai Újság tudósítója 1928-ban.

Már a húszas, de később, a harmincas években is működtek mozik Zentán. Ezek igyekeztek gyermekeknek való filmeket is beszerezni és bemutatni, az iskolás diákoknak kedvezményes áron. Ezek a mozik a KOLOSEUM, később az OLYMPIA, majd a ROYAL.

A Sentai Újság 1929. augusztus 28-i számában értesíti a szülőket, hogy az elemi iskolákban is később kezdődik a beíratás, mégpedig szeptember 13-án és 14-én, amit a közoktatásiügyi miniszter augusztus 23-án kelt, 65 102. sz. rendeletével határozott meg. Ebben az értesítésben figyelmezteti a lap a szülőket, hogy a névvegyelemzésről már szó sem lehet, és a beíratkozás körül semmiféle bonyodalom nem lesz, mivel a kisebbségi szülők a gyermekeiket az anyanyelvi iskolákba íráthatják tetszésük szerint.

A városi tanács 1930-as jegyzőkönyveit lapozva nem sok határozatot találunk az iskolákról. A február 25-i jegyzőkönyvben akadtunk 60. szám alatt az új helyi iskolaszék tagjainak megválasztásáról szóló hírre. Az új tagok: dr. Zagorica János királyi közjegyző, Sava Vujić nagybirtokos, Nikola Bordoški földbirtokos, Isa Pejin gazdatiszt és Keczei Mészáros Ferenc ügyvéd. Az előbbiekről a Jedinstvo c. Hetilap is értesíti olvasóit március 9-én megjelent számában.

A város utolsó házai és a felsővárosi magyar temető között egy nagyobb sima terület helyezkedett el. Ezt a húszas években a Jugoszlávia más területeiről idetelepültek beépítették. Így jött létre az úgynevezett Kolónia. Ennek a résznek nem volt szerb iskolája, de hála Sofija Kornić tanítónő ügybuzgalmának, a húszas évek végére a Nikola Pašić Iskolában (régebben Kopogi-féle iskola) nyíltak szerb osztályok, hogy a gyermekeknek a hideg téli időben ne kelljen a néhány kilométerre levő városi szerb iskolába járniuk. Erről is a Jedinstvo hetilap értesít bennünket 1930. február 9-i számában.

A Jedinstvo 1931. február 15-i száma viszont arról tájékoztatja a nagyközönséget, hogy a telepes kolónián szerb óvoda is nyílik Đuro Petrović házában.

1931 februárjában a városi tanács a helyi iskolaszékbe új tagokat választ; ezek: Berislav Berić, Mohácsi Pál, Đorđe Mrkobrad, Miloš Prekajski és Miodrag Slavnić. Erről is a Jedinstvo hetilapból értesülhetett az akkori újságolvasó társadalom.

Az 1932-es évben a tanügyi bizottság új tagjai: Berislav Berić, Gere Vince, dr. Božidar Konjović, Miloš Prekajski és Novoszel János.

A Sloga nevű hetilap 1933 végén arról ad hírt, hogy a Vöröskereszt zentai ifjúsági csoportja ingyenes szegénykonyhát szeretne nyitni a legszegényebb elemi iskolás és gimnazista diákok részére, hogy legalább napi egy tál ételhez jussanak. Az iskolai konyhát a Vojvoda Mišić Elemi Iskolában akarták felállítani. A konyhát a Vöröskereszt országos, körzeti és városi szervezetei, maga a város és az adakozó jobbmódúak tartanák fenn. Induláskor az iskolák, így a gimnázium, a Stevan Sremac elemi és a Carica Milica szintén elemi iskola ifjúsági vöröskereszt-szervezete gyűjtené össze a kezdéshez szükséges pénzüsszeget. A konyha 1934 elején meg is kezdi működését. Fenntartásához a községi iskolaszék 2000 dinárral járult hozzá. Branko Stamenković iskolaigazgatónak – aki egyben a Vöröskereszt helyi ifjúsági csoportjának az elnöke is volt – köszönhető az iskolakonyha felállítása és rendszeres működése. A konyhán 1934-ben naponta átlag 70

elemi és középiskolás diák étkezett nemzeti és vallási hovatartozástól függetlenül.

A városi tanács 1934. április 3-án dönt arról, hogy Zentán a G. Jovanović őrnagy utcában lévő épület nyugati szárnyában iskolai egészségügyi rendelőt nyissanak. Az épület rendbetételére 15 000 dinárt adott a város.

A Sloga hetilap 1934. november 25-i számában számolt be a zentai iskolaszék munkájáról. Felsorolja, hogy mi mindenről nem gondoskodik az iskolaszék: hogy a tanítás minél zökkenőmentesebb legyen, hogy az iskolakonyha működjék, hogy megnyíljon az iskolai egészségügyi rendelő, hogy az iskolák el legyenek látva modern tan- és segédeszközökkel, és hogy Bácsdušanovón a telepeseeknek is épüljön iskola. A diák-konyha mellett a szegény sorsú diákoknak lábbelit is osztottak 15 000 dinár értékig, és 8000 dinárt tankönyvek beszerzésére fordítottak.

A Zenta határában létesített telepesszék, Dušanovó részére Luka Anđelić még 1931-ben kérelmezte az iskolaépítést. Ennek ügye 1933 őszén vált időszerűvé. A telepések gyermekeinek szánt iskolát a város iskolaszéke 150 000 dinárból szeretne volna felépíteni. A kész tervek mellé az 1933. és az 1934. évi költségvetésekből 50-50 000 dinárt irányoztak elő. Az így kapott összeget a Hipotekarna banka 44 000 dináros betétje egészítette ki.

A két tantermes, két tanítói lakással, diák-szórakozóhellyel és fürdővel felszerelt iskola építési költségeit 1934 elején 245 000 dinárra becsülték. Ezt sokallva a város Dobrivoj Nikolić főmérnökkel új tervet készíttetett, amelynek kivitelezése nem haladta meg a 150 000 dinárt. Ebbe már csak egy, legfeljebb két tanterem és egy tanítói lakás férhetett bele. 1934 májusában az építészeti bizottság megvizsgálta és kijelölte az iskola helyét. Nikolić mérnök egyszerű – úgymond a sátoztetős építészet prototípusának vehető – iskolaterveiben egy tanterem és egy igazgatói lakás kapott helyet. A költség a gazdasági bizottság által is elfogadható 133 800 dinárt tett ki. Egy évvel később az iskolatervezetet a báni hivatali hatóság is jóváhagyta. Ezt az 1935. évre előirányzott legnagyobb építési vállalkozást már tavasszal meg akarták kezdeni. 1935. május 1-ji határidővel pályázatot írtak ki a kivitelezésre. Az árlejtésen a város egyik legfoglalkoztatottabb vállalkozója, Majoros Péter nyert. 1935 nyarán már javában folyt az építkezés, s szeptember 20-án már át is lehetett venni a kész iskolát.

A városi tanács 1935. június 12-i ülésén az iskolaszékbe Berislav Berićet, Gere Vincét, Miladin Lalićot, Miodrag Slavnićot és Vladimir Uvalićot választotta.

A Zastava c. Hetilap 1936. április 19-i számában a városi tanács előző napi üléséről számol be. Ekkor hangzott el a jelentés, miszerint ez év március 22-én történt meg a már az előző év ősztől működő dušanovói elemi iskola felszentelése, amelyen kimagasló országos, körzeti és városi vendégek vettek részt. Ezen az ülésen jelentik be, hogy a zentai térparancsnokság az eddigi katonai célokra használt Árvay-iskola épületét visszaszolgáltatja a városnak. A város az épületet bizottság által vette át, és azonnal át is adta az iskolaszéknek, hogy a javításokat és helyreállításokat elvégezzék, és az intézmény ősztől újra iskolaként működhessen. Döntenek arról is, hogy a következő iskolaévben a Carica Milica Elemi Iskola azon osztályai működnek az Árvay-iskolában, amelyek eddig a volt zsidó iskola épületében voltak elhelyezve, mivel azt az épületet a város visszaszolgáltatja a zsidó hitközségnek.

Szintén a Zastava hetilapban olvashatunk a zentai járás tanítóinak június 30-án megtartott nagygyűléséről. A közgyűlést a Tanítóegyesület elnöke, Branko Stamenković zentai iskolaigazgató nyitotta meg. A közgyűlésen jelen volt a járási tanfelügyelő, Milorad Katanić is további 150 tanító, tanítónő és óvónő mellett. Az elnök bejelentette, hogy júliusban lesz Újvidéken a délszlávok bánsági közgyűlése, valamint augusztusban szintén Újvidéken lesz az Össz-jugoszláviai Tanítóegyesület közgyűlése. Mindkét nagygyű-

lésre a járási Tanítóegyesület 3-3 küldöttet küld, mivel a zentai járás Tanítóegyesülete egész Jugoszláviában a legnagyobb.

A közgyűlés az elnök ajánlására két zentai iskolaigazgatót: Branko Stamenkovićot és Vlastimir Kostićot, valamint Milan Popović magyarkanizsai iskolaigazgatót választja meg küldötteknek.

Az általános kérdések és a választás után a dušanovói iskola tanítója, Nikola Tabaković előadást tartott A munka iskolája a jövő iskolája címmel. Az előadáshoz Branko Stamenković elnök terjedelmes hozzászólást fűzött.

A tanítói közgyűlés után a járási tanfelügyelő járási tantestületi ülést is tartott, melynek keretében Kovács János zentai tanító igen szép gyakorlati előadást mutatott be a magyar tannyelvű elemi iskola III. osztályában. Az előadás témája az olvasókönyv Forrás című olvasmánya, melyet az előadó államnyelven mutatott be nagy sikerrel.

1936 novemberében tartotta a zentai városi és járási Tanítóegyesület rendes évi közgyűlését. Ezen a közgyűlésen tisztújításra került sor. Az új elnök az adai iskolák igazgatója, Radivoj Popović lett.

Már az Újvidéken tartott nyári országos nagygyűlésen látszott, hogy a tagság elégedetlen, és az országos vezetőség leváltására törekszik. Az őszi járási közgyűlésen a százhatvan jelenlevő tanító határozatot fogadott el, amelyben követelte az országos vezetőség leváltását, a tanítók helyzetének javítását, a politizálás száműzését az iskolából és a tanítók köréből.

Zenta város tanácsa 1937. március 19-i ülésén arról határozott, hogy az építkezési törvény 13. paragrafusa alapján Zenta határában mely iskolák tartoznak a tanyai iskolák közé. A törvényi előírások alapján Zenta határában a következő iskolákat sorolták be a szóban forgó, azaz a III. drágasági kategóriába: Dositej Obradović (Felsőhegy), Karadorde (Molnár Gábor), Petar Preradović (Szent Imre), Stevan Sindelić (Kanizsa-határszéli, Domonkos), Sveti Đorđe (Csantavér-határi), Vasa Čarapić (tornyosi), Marko Kraljević (Széll), Hajduk Veljko (híressori), Zmaj Jovan Jovanović (Kadvány), Sveti Nikola (Gunaras), Laza Kostić (Polyák), Miloš Obilić (Rudics), Stevan Nemanja (kevi), Ivo Sjenković (adahatári), Nikola Vukičević (Bűn), Đorđe Natošević (Gyenes), Zakladna škola Đene Branovačkog i Ide Vujića (Szerb iskola), Jovan Đorđević (Dušanovo-Zentaörs), valamint a Vuk Karadžić felsőhegyi óvoda.

A városi tanács novemberi ülésén nem választott teljesen új iskolaszéket, hanem dr. Miloš Knežević helyett Anđelko Gligorovićot nevezte ki az iskolaszék új tagjának.

A városi tanács 1939 júliusában az Oktatási Minisztérium III/5638/1938. számú határozata alapján a Mucsi Menyhért-féle és más ösztöndíjalapokat egy alapba tömöríti Zenta Város Közművelődési Alapja néven.

A következő években nem sok minden történt az iskolák táján. Egy-egy apró javításra futja, de másra nem. A tanítás a rendes mederben folyik.

1941 februárjában a városi tanács az iskolakönyha megsegítésére száz kilogramm burgonyát és száz kilogramm babot utal ki.

A második világháború már ekkor javában folyt. A háború csak 1941 áprilisában érte el az akkori Jugoszláviát, tehát Zentát is. A magyar hadsereg bevonult Zentára, és visszaállították a régi közigazgatási rendet, valamint a közoktatásban is bevezették a magyarországi gyakorlatot. Az új hatalom nem túlságosan bízott meg az addigi iskolaigazgatókban és tanítóikban. Elsősorban az igazgatókat, de részben a tanítókat is anyaországiakkal igyekezett felváltani, illetőleg pótolni. Mivel az országnak ezen a területén nem folytak harcok, a tanévet majdnem végigjárták a diákok.

Iskoláink a második világháború alatt

AZ ÚJ HATALOM ÉS AZ ISKOLÁK ÁTSZERVEZÉSE

A harmincas évek vége felé Magyarországon izzott a revansizmus, s a háború éveiben az oktatáspolitikai meghatározójává is vált. A háború miatt csonkára sikeredett 1940/41. tanévet követő néhány hónap elég volt arra, hogy a magyar hatóság átszervezze az egész elemi és középiskolai hálózatot. A népiskolákat, ahol csak mód volt rá, nyolcosztályossá bővítették, ez azonban valójában zsákutcát jelentett, mert továbbtanulásra csak a gimnázium és (egyes szakiskolák esetében) a polgári nyújtott lehetőséget. A népiskolák a falvakban és a városokban legnagyobb részt osztott iskolaként működtek, a tanyai iskolák viszont továbbra is részben osztottak vagy osztatlanok maradtak. Az elnemetietlenítés most ellenkező előjellel folytatódott; a szerb tagozatokat bezárták, főként ha zsidó német, vagy más nemzetiségűekkel voltak tele. A magyar tanítókból mutatkozó hiány enyhítésére reaktiválták a jugoszláv hatóságok által nyugdíjazott tanítók egy részét, és néhány hónapos tanítói tanfolyamon is sok érettségizett munkanélkülit képeztek át tanítónak, de a szabad munkahelyeket legnagyobb részben megbízható „anyaországi” tanítókkal töltötték be. Mert hogy az is az összképhez tartozik, hogy miként a jugoszláv hatóságok kételkedtek – okkal vagy ok nélkül – az itteni magyarok lojalitásában, úgy a Délvidéket visszafoglalók is megbízhatóbbaknak tartották a saját (az anyaországból idehelyezett) tanterőiket.

Zenta megyei város katonai parancsnoksága már 1941. május 30-án elrendeli az 1941-42. tanévre szóló beíratkozásokat az összes elemi népiskolában június 1-je és 5-e között. A beíratkozások ellenőrzésére minden napra minden iskolába két-két megbízható személyt neveznek ki.

A katonai parancsnokság felhívással fordul az iskolák vezetőihez, amelyet itt mellékelünk:

Felhívás az iskolák vezetőihez

Felhívom, hogy a vezetése alatt álló iskolában:

1. az iskola szerb-szlovén feliratát az iskoláról – amennyiben ez még nem történt volna meg – azonnal távolítsa el, és megfelelő helyen magyar szövegű felirattal pótolja. Ott, ahol az oktatás a nemzetiségek nagy száma miatt több nyelven fog történni, az iskola felirata legyen kétnyelvű úgy, hogy a magyar felirat mellett ugyanolyan nagyságú betűkkel írt kisebbségi felirat legyen.
2. Az iskola helyiségeiben használt, vagy raktáron levő, vagy más helyiségben elhelyezett mindennemű, a jugoszláv állami főhatalommal összefüggő tárgyú arcképet, fényképet, festményt, rajzot, karcot stb valamint a jugoszláv történelmi szemléltető képeket az iskolából azonnal távolítsa el, és a járási (városi) kat. papság tanügyi előadójához szállítsa be. Ezekről 2 példányban jegyzék készítenődő. Egyik jegyzék marad az iskolánál, a másik a szállítmányhoz csatolandó.
3. Az iskolában eddig használt, vagy raktáron levő minden olyan földrajzi, történelmi, irodalmi, olvasó és alkotmánytani tankönyvet, segédkönyvet, vezérkönyvet, amelyek az állami főhatalom változása következtében már nem időszerű tényeket, vagy a magyar állam tekintélyét sértő kitételeket tartalmaz (akár nyíltan, akár burkoltan, akár részletesen, akár csupán pár szó utalással is) a használatból azonnal vonja ki és a járási (városi) kat. papság tanügyi előadójához szállítsa be. Ezekről 2 példányban jegyzék készítenődő. Egyik jegyzék marad az iskolánál, a másik a szállítmányhoz csatolandó. A bevonás kötelezettsége termé-

szetesen kiterjed mindazokra a könyvekre és szemléltető eszközökre, képekre is, amelyek bár más tárgykörkből való ismereteket tartalmaznak, de a fenti tárgyköröket is érintik.

4. A magyar tannyelvű iskola helyiségeiben, valamint a meghagyható szemléltető eszközökön és képeken levő minden feliratot a megfelelő magyar felirattal azonnal át kell ragasztani. Ahol az oktatás a magyar nyelven kívül más nyelven is fog történni, a szemléltető eszközök és képek felirata legyen kétnyelvű, de úgy, hogy a másik nyelven szerkesztett felirat a magyar felirat mellett, alatt ugyanolyan nagyságú betűkkel legyen írva.
5. A papír térképek a tankönyvekkel és a szemléltető eszközökkel (képekkel) stb. együtt a járási (városi) kat. papságra szállítandók be ú. n. Jegyzékkel.
6. A vászonra húzott térképekről a lécek eltávolítandók. Ezekről 3 pld-ban jegyzék készítenőd. 1 pld. marad az iskolánál, 1 példány a járási (városi) kat. papsághoz küldendő, 1 példány pedig a becsomagolt térképpel (térképekkel) együtt közvetlenül Budapestre, IV. ker., Kammermayer Károly-u. 3. sz. alá, Kókai Lajos könyvkereskedőnek küldendő meg.
7. Már most felhívom az iskolák vezetőit, hogy a következő tanévre szóló feltételes beíratások f. évi jún. 1-5 között valamennyi iskolafajban megtartandók.
8. Jelen rendelet azonnali végrehajtása és a fenti körülírt tárgyak beszolgáltatása azonnali elbocsátás terhe mellett kötelező.

Járási (városi) kat. pk.

A fentiekből látszik, hogy hatalomváltáskor minden új hatalom hasonló intézkedéseket hoz.

Dr. Fekete Tibor tanügyi fogalmazó, az újvidéki I. fokú tanügyigazgatási kirendeltség vezetője arról értesíti az összes állami elemi népiskolák és általános irányú iparostanonc-iskolák igazgatóságait, hogy a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter augusztus 16-i rendeletével megszervezte Újvidéken az I. fokú és a II. fokú tanügyigazgatási kirendeltségeket, és hogy az elsőnek a vezetőjévé őt, míg a másodikéknak dr. Balogh Ányos szegedi tankerületi királyi főigazgatót nevezte ki. Ugyanebben a leiratban jelzi, hogy a kirendeltséghez tartoznak az újvidéki, óbecsei, bácspalánkai, titeli, zentaí, zsablyai járásek, valamint a járásek területéhez tartozó megyei városok. Ezenkívül értesíti az igazgatókat, hogy a még be nem írott gyermekek beíratásának időpontja szeptember 1. és 2., 3-án ünnepélyes tanévnnyítás, és – ahol elháríthatatlan akadály nincs – szeptember 4-én megkezdődik az iskolai munka.

A népiskola 1. osztályába beírandó minden tanuló, aki szeptember hó 1-ig 6. évét betölti. A szülő vagy gondviselő kérelmére beíratók azok a tankötelesek is, akik szeptember 15-ig töltik be 6. életévüket. Azok a tanulók, akik csak szeptember 15-e után lesznek 6 évesek, nem vehetők fel a népiskola 1. osztályába.

A kirendeltség vezetője arról is tájékoztat, hogy a jelenlegi igazgatói megbízatások ideiglenesek. A végleges igazgatói megbízatás iránt a tanév folyamán szerzett tapasztalatok alapján fog javaslatot tenni a II. fokú tanügyi kirendeltség vezetőjének.

Ezt a leíratot a kirendeltség vezetője 1941. augusztus 27-i keltezéssel küldte meg az iskolaigazgatóságoknak.

A tanügyi fogalmazó úr szeptember 19-én megküldi az iskolaigazgatóságoknak a Rendeletet a visszafoglalt déli országrészek népiskoláinak és tanonciskoláinak a hazai oktatás rendszerébe történő áttéréséről. A továbbiakban ebből a Rendeletből idézünk kivonatban.

A 3. paragrafusból:

„Az 1930: VII. törvénycikkely értelmében a népiskolai tanulók gondviselői a beíratkozáskor 1 aranypengő beíratási díjat tartoznak fizetni. Ennek a fizetése alól csak azokat a gondviselőket lehet felmenteni, akik kellően igazolt szegénységükre való hivatkozással ennek elengedését kérik.”...

A 4. paragrafusból:

„1. Az osztott iskolákban minden osztályt külön tanító oktat. Ha a tanulók létszáma egyes osztályok párhuzamosítását teszi szükségessé, akkor minden osztályból két vagy három osztályt kell szervezni, amelyeket az osztályjelző számok mellé írt betűkkel kell megjelölni. Pl. I.a, I.b, I.c.

2. A részben osztott iskolákban az osztályok összevonását úgy kell végrehajtani, hogy az egymást követő évfolyam osztályai egy-egy tanító vezetésére legyenek bízva.

5. Ahol a fiú- és leánytanulók nem különíthetők el, ott a felső tagozatot – ha erre megfelelő számú férfi tanító rendelkezésre áll – férfi tanítónak kell vezetnie. Az osztott iskolákban, ahol külön fiú- és leányosztályok vannak a felső tagozatban – ha erre megfelelő számú, illetve női tanító rendelkezésre áll – a fiúkat férfi tanító, a leányokat pedig tanítónő oktatja.

6. Ott, ahol nincs annyi tanterem, mint amennyi tanító, részben vagy egészen váltakozó oktatást kell bevezetni, úgyhogy lehetőleg azok az osztályok váltakozzanak, amelyeknek a legkisebb az óraszámuk.”

Az 5. paragrafusból:

„1. Ott, ahol az iskolába beírt tankötelesek különböző anyanyelvűek, megfelelő számú tankötelesek esetében az anyanyelvek szerint külön-külön tagozatokat kell létesíteni. (...) ezek a tagozatok az ugyanahhoz az anyanyelvhez tartozó tanulók létszáma szerint lehetnek osztott, részben osztott vagy osztatlan beosztásúak.

2. Magyar gyermekek számára mindenütt külön tagozatot kell létesíteni, amely szintén a tanulók létszáma szerint osztott, részben osztott vagy osztatlan beosztással működik. A magyar tagozatba, ahová magyar gyermekek járnak, csak olyan más anyanyelvű tanulót lehet felvenni, akinek gondviselője ezt külön írásban kéri, és a magyar nyelvet olyan mértékben elsajátította, hogy a magyar gyermekeket a haladásban nem gátolja.

A 6. paragrafusból:

„1. Valamennyi népiskola pecsétjén és okmányán, valamint feliratán fel kell tüntetni az iskola jellegét, az iskola nevét és helyét.

2. A nem magyar tanítási nyelvű népiskolákban minden feliratot magyar és az illető nemzetiségi nyelven kell elkészíteni. A magyar felirat alatt azzal egyenlő nagyságú betűkkel kell írni a nemzetiségi nyelvű feliratot.

3. A nemzetiségi tanítási nyelvet az iskola jellegének megnevezése után kell jelezni.”

A 7. paragrafusból:

„Minden népiskolában (tagozatban) általában a tanuló anyanyelvén folyik az oktatás. (...) Más tannyelvű oktatást, mint az anyanyelvűt vagy a magyart, nem lehet kérni. Magyar gyermek kizárólag magyar tanítási nyelvű iskolába (tagozatba) járhat.”

A 8. paragrafus kimondja, hogy minden iskolában csak az engedélyezett tankönyveket szabad használni, a 9. paragrafus pedig azt, hogy az 1941/42. iskolai évet átmeneti időszaknak kell tekinteni, éppen ezért tanmeneteket kell készíteni, melyek megkönnyítik az új iskolarendszerre való áttérést.

A 10. paragrafusból:

„2. A II. osztálytól kezdve fő követelmény a magyar tagozatban a magyar nyelv elsajátítása szóban és magyar (latin) betűs írásban; mert ez a többi tantárgyban való előhaladásnak is feltétele.

3. Minden osztályban tanítani kell a magyar olvasást és írást mindaddig, amíg a tanulók kellő mértékben el nem sajátítják. Ennek elérése után – a magyar nyelvű tárgyak mellett – nagy gondot kell fordítani hazánk földrajzának, nemzeti történetünknek, valamint az állampolgársági jogoknak és kötelességeknek a megtanítására. Ebben az átmeneti időszakban a többi tantárgyak esetében is fő feladatnak kell tekinteni a magyar nyelvi készségek fejlesztését, és tervszerűen ki kell használni az énekben, a rajzban, a kézimunkában, a testnevelésben és a népi gyermekjátékokban rejlő nemzetnevelő erőket.

4. A nem magyar tanítási nyelvű népiskolákban szintén fokozott figyelemmel kell tanítani a magyar nyelvet úgy, hogy a népiskola elvégzésével minden nemzetiséghez tartozó gyermek az állam nyelvén szóban és írásban szabatosan ki tudja fejezni magát. Figyelmet kell szentelni hazánk földrajzának és történelmünknek a megszerettetésére, úgyhogy az idegen uralom alatt a mesterségesen szított gyűlölet eltávozzék a tanulóifjúság lelkéből, építő, öntudatos, hű polgárai legyenek Magyarországnak.”

A 12. paragrafusból:

„1. Valamennyi népiskolai tanuló már az 1941/42. iskolai évben Értesítő könyvet kap. Ebbe belekerül a további népiskolai tanulmányairól szóló összes bizonyítvány időrendi egymásutánban. (...) A nemzetiségi tanítási nyelvű népiskolákban kétnyelvű Értesítő könyvet kell használni. Ezeket két nyelven, először magyar, azután az illető nemzetiség nyelvén kell kitölteni.”

13. paragrafus:

„A tanulók tanulmányi előmenetelének elbírálására a következő 5 érdemjegyet kell használni: 1...kitűnő, 2...jeles, 3...jó, 4...elégséges, 5...elégtelen.”

A délszláv állam iskolarendszerében az osztályzatok a következők voltak: 5 – odličan (kitűnő), 4 – vrlo dobar (jeles), 3 – dobar (jó), 2 – dovoljan (elégséges), 1 – nedovoljan (elégtelen).

Az újvidéki I. fokú tanügyigazgatási kirendeltségnek az iskolák kötelesek voltak mindenről jelentést tenni. A tantestületi ülések jegyzőkönyveit meg kellett küldeni jóváhagyásra. Az igazgatónak pontos kimutatást kellett készítenie az iskola épületeiről (lehetőleg képpel ellátva, a diákok tagozatonkénti létszámáról, a tanítókról és minden egyébről, ami az iskola munkáját érintette.

AZ ISKOLÁK MUNKÁJÁRÓL

A tanítótestületeknek minden hónapban értekezletet kellett tartaniuk. Ezeken az értekezleteken megtárgyalták az előző hónapban az I. fokú újvidéki tanügyigazgatási kirendeltség által kiadott rendeleteket, a tanulók létszámát, mulasztásait és előmenetelét, a tanítók beosztását, az órarendeket, a rendtartási naplók vezetését, a tanmenetek elkészítését, a tanítási vázlatokat, a gyermekek folyosói és udvari felügyeletét, a templomba vezetést, a fegyelmezést, a tanítók szabadság iránti kérelmeit, betegszabadságát, a szülői értekezleteket, amelyeket iskolaévenként legalább háromszor (ősszel, télen és tavasszal) kötelező volt megtartani, valamint arról is beszámoltak, hogy melyik tanító milyen egyesület vagy alap tagja.

Az őszi szülői értekezleteket általában együttesen tartották az ugyanazon iskolaépületbe járó összes diákok szüleinek, a téli viszont osztályonként, beszámolóval az első félévben elért eredményekről, míg a tavaszt szintén közösen. A közös szülői értekezleteken mindig feldolgoztak legalább egy témát.

Zentán a belterületen, azaz a városban minden iskolában maradt egy-egy szerb tagozat, míg a tanyavilág iskoláiban csak ott, ahol volt elég szerb anyanyelvű diák.

Szerb nyelvű új tankönyv az első iskolaévben nem került kiadásra, így nehezebben is ment az oktatás. Az új tankönyvek egyre késtek, de a tanítók útmutatást kaptak az egyes tantárgyak oktatásához.

Az újvidéki I. fokú tanügyigazgatósági kirendeltség vezetője rendeletet adott ki A magyar nyelv, a testnevelés és az ének tanítása a visszacsatolt délvidéki állami népiskolákban címmel. Néhány mondatot kiemelnék ebből a rendeletből:

„A magyar nyelv az említett iskolákban, illetve tagozatokban osztályonként, osztálycsoportonként (tanerőnként) heti 6 órában oktatandó. (...)

A magyar nyelv tanítására vonatkozólag módszeres tekintetben az alábbiakat jegyezzük meg:

Elvként a játékos foglalkozást kell követnünk, de oly módon, hogy ez öncélúvá soha se váljék, hanem csak arra szolgáljon, hogy a tanulóban a magyar nyelv iránt érdeklődést keltsen. A fő cél: a játékos foglalkozással kapcsolatban már eleve számba kell venni azt a nyelvi anyagot, melyet a tanulókkal el kívánunk sajátíttatni. (...)

A nem magyar tanítási nyelvű iskolákban a testnevelés tanítási és ezzel együtt vezényleti nyelve: a magyar. A gyakorlatok megértésére szolgáló magyarázatokat szükség szerint az iskola tanítási nyelvén adott magyarázattal is ki kell egészíteni. A tanterveket ebből a tantárgyból magyar nyelven kell elkészíteni.

A tornagyakorlatokat, játékokat és a kíséző dalokat arányosan megosztva magyar nyelven és az iskola tanítási nyelvén énekeljék, a táncokat pedig szintén ezen elv szerinti megosztásban tanulják, kiválogatva úgy a magyar, mint az illető nemzetiségget legjobban jellemző táncokat.

Felhívom végül, hogy a lelket felüdítő és a kedélyeket lecsillapító éneklésre, énekképzésre nagy súlyt helyezzen, s az éneklést mint a hangulatkeltés egyik fő eszközét a tanításon belül feltétlenül használja ki. (...)

Az énektanítással kapcsolatban mint elengedhetetlen segédeszközt melegen ajánlom megvételre a Magyar Kórus kiadásában megjelent „Énekes ABC”-t és vezérkönyvet.”

Minden egyes tantestületi ülésre egy-egy tanítónak előadást kellett készítenie időszerű pedagógiai kérdéssel kapcsolatban, így iskolaévenként minden tanítóra sor került.

Még 1941 őszén az I. fokú tanügyigazgatóság kirendeltsége az iskolaigazgatóktól fényképeket és pontos leírást kért az átvett iskolákról és tanítói lakásokról. Ezeket az iskolaigazgatók meg is küldték a kirendeltségnek.

Ezen az őszön a hideg beálltával egy ideig szünetelt a tanítás, minthogy tüzelőről nem gondoskodtak.

Az iskolaigazgatók minden egyes iskolaévről jelentést voltak kötelesek tenni az I. fokú újvidéki tanügyigazgatósági kirendeltségnek. Ezekben a jelentésekben be kellett számolni a tantestületről, a tanítási évről, a szabadságolásokról, az egészségi állapotról, a lelki gondozásról, az ünnepélyekről, a tanulók magaviseletéről, a mulasztásokról, a szülői értekezletekről és a környezeti tanulmányokról, az iskolán kívüli népművelésről, a tanulmányi előmenetel ellenőrzéséről, az iskolai látogatásokról, a pedagógiai szemináriumokról, a tanítási szünetelésről, a segélykönyvtárról, az ifjúsági és tanítói könyvtárról, valamint az évzáró vizsgákról.

Az 1941/42. tanév folyamán a tanulók egészségi állapota kielégítő volt.

A tanítói testületek nagy gondot fordítottak a tanulók testi nevelése mellett a gyermekek erkölcsi életére és nevelésére. Minden vásár- és ünnepnapon a gyermekek részére tartott diákmisén kötelező volt a megjelenés a tanítói testület tagjainak vezetésével és felügyelete mellett.

Karácsonykor, húsvétkor és a tanév végén a felsőbb osztályok elvégezték lelki gyakorlatait, a szentgyónást és-áldozást. A II. és III. osztály növendékei, akik lelkiileg már megérték vallási kötelességeik végzésére, az első szentáldozáshoz járultak. Lélekemelő volt az ártatlan, tiszta lelkek e napi öröme. A lányok fehér ruhában, fátyolos pártával, a fiúk tisztán, rendes öltözetben a teljes papi ornátusba öltözött hitoktatók és tanítók vezetésével, harangszó mellett, zászlóval és kereszttel a szülők és az érdeklődők sorfala között vonultak az iskolából a templomba ájtatosságukat elvégezni. Utána a katolikus hitközség áldozatos figyelmessége díszesen és bőségesen megterített asztalnál vendégelte meg az első áldozók seregét, és tette örökre felejthetlenné a gyermeki lelkeknek az Úr Jézussal való ezen első egyesülését.

A tanítók és hitoktatók öntudatos, keresztyény és magyar nevelő munkája minden alkalmat felhasznált a gyermekek erkölcsi és nemzeti nevelésének eredményes és hasznos lebonyolítására.

Az iskolaév folyamán a tanítók és a hitoktatók a tanulók hazafias nevelésére, a magyar élet jeleseinek megismertetésére és a magyar nemzet értékének megbecsülésére, fajtáját szerető, megbecsülő, nemzetéért rajongó tanulóifjúság nevelésére törekedtek. Az iskolai ünnepélyek mind ebben a szellemben, ebben az irányban, e cél elérésének érdekében összeállított műsorokat tartalmaztak. A kor nevelési céljainak illusztrálása végett az alábbiakban részletesen bemutatjuk az iskolai ünnepek és ünnepségek tartalmát az akkori pedagógiai frazeológia pontos és a korra is jellemző használatával.

Szeptember 11-én, a törökök Zentán szenvedett nagy vereségének évfordulóján minden osztályban méltatták a magyar katona dicsőséges fegyvertényét, amelynek

folytán a Savoyai Jenő herceg vezetésével vívott harcban a 150 éves török uralomnak vége szakadt.

Október 6-án, a 13 aradi vértanú emlékünnepén az iskolaigazgatók a diákoknak emlékbeszédet mondtak, majd szavalatok és az ünnepély emlékének megfelelő dalok szerepeltek.

December 6-án, a főméltóságú Kormányzó Úr névünnepén nagy iskolai ünnepély keretében emlékeztek meg az országgyarapító államfőről. Hazafias költemények, katonadalok, szavalókórus és a kormányzó úrról írt költemények tették ezen ünnepélyt magasztossá. A szülők nagy számban jelentek meg az ünnepélyen.

December 13-án az iskolák hulladékgyűjtő napot rendeztek, amely alkalommal az iskolás gyermekek házról házra járva ócskavasat, rongy- és papírhulladékot gyűjtöttek. A begyűjtött hulladékot értékesítették, és az érte járó pénzt karácsonyi ajándékozásra fordították.

Karácsonykor az iskolák közösen tartottak karácsonyfa-ünnepélyt. A tanítók minden törekvése arra irányult, hogy az első szabad karácsonyt a szeretet legszebb ünnepévé, az áldozatkészség és segítségnyújtás örök emlékeztető napjává tegyék. A tantesztület minden tagja a gyermeki lélek legnagyobb örömét akarta kiváltani, s ezért a fent említett gyűjtés útján karácsonyi szeretetsomagok kiosztásával akarta ezt a napot minden gyermek számára feledhetetlenné tenni. Sikerült is a gyűjtés által 1300 tanuló ajándécsomaghoz juttatni. Zenta megyei város a Katolikus Nőegylettel együttműködve a szegény tanulók ruhával és cipővel való ellátását oldotta meg, amit ugyanez alkalommal osztottak ki. Lélekemelő látvány volt a gyermekek és a szülők együttes öröme. Az ünnepély a gazdagon pompázó karácsonyfával díszített színpadon folyt le két alkalmi szindarab, szavalatok és dalok kíséretében. A Központi Iskola igazgatója, Gáspár Ottó mondott köszönetet Zenta városának és a Katolikus Nőegyletnek a szegényeket gyámolító áldozatkészségükért. Ezután kiosztották a teremben felhalmozott ajándékokat, ruhát, cipőt, sapkát és szeretetsomagokat. Örömkönnök égtek a boldog szemekben, hálát és köszönetet rebegtek a kicsiny ajkak, és imára kulcsolt kis kezek mondtak hálás köszönetet az első szabad magyar karácsony jótevőinek.

Március 15-én, a magyar szabadság ídusát minden iskola a saját épületének legnagyobb termében ünnepelte meg. Erre az alkalomra is szép műsort állítottak össze, és az ünnepélyen az érdeklődők óriási tömege jelent meg. Különben is ezekben az években az iskolai ünnepélyekre az jellemző, hogy a magyarság lelkesülő szeretettel szomjúhozta az ünnepélyek magyar erőt duzzasztó, lelkesülést ébresztő levegőjét, és nemcsak a szülők, hanem a nagyszülők, rokonok és más kívülről is tömegesen látogatták ezeket az ünnepélyeket.

Április 12-én, a szerb uralom alóli felszabadulás évfordulóján az iskolákban megemlékeztek a felszabadítókról, majd bekapcsolódtak a város és a háziezred által rendezett ünnepségekbe.

Május hó 17-én tartották meg az anyák napját a belterületi iskolák közösen rendezett ünnepsége keretében, a központi népiskola ez alkalomra ünnepélyesen feldíszített udvarán. Szavalatok, párbeszéd, dalok, szindarabok mind az édesanyák szeretetét és jóságát magasztalták.

A madarak és fák napjáról május hó 30-án kirándulással emlékeztek meg. A diákoknak Gáspár Ottó, a Központi iskola igazgatója beszélt a madarak és a fák hasznáról, azok szeretetéről és megvédéséről. A felsőbb osztályok tanulói ez alkalommal fogadalmat tettek a madarak és fák védelmére.

Május 31-én a hősök napját ünnepelték, amikor is az iskolákban összegyűlve egyperces néma hallgatással adóztak a háborúban elesettek emlékének.

A tanulók tanulmányi előmenetele, magaviselete, családi körülményei szükségessé tették több alkalommal és több helyen a családlátogatásokat, a környezet tanulmányozását. A tanulóknak a szülők körében, az otthonban való felkeresése és meglátogatása jólesett a szülőknek, s a gyermek is örült tanítója megjelenésének, látogatásának. Ilyen alkalommal a tanító betekintést nyert a gyermek családi életébe, környezetébe, és megbeszélhette a családdal mindazt, ami a gyermek nevelése és tanulmányi előrehaladása szempontjából szükséges.

Az iskolák rendes feladatuk mellett részt vettek az iskolán kívüli népművelési munkában is. A népiskolai ismereteket és alpműveltséget kiegészítő tanfolyam megszervezésével az iskola két tanfolyam keretében 105 tanulónak adott alkalmat a népiskola VI. osztályos bizonyítványának a megszerzésére.

A zentai népiskolákat 1941/42. iskolaévben meglátogatta dr. Fekete Tibor tanügyi segédtitkár, tanfelügyelő, és dr. Judik Ferenc tanügyi fogalmazó.

Az említett iskolaévben a tanítás és nevelés eredményeinek biztosítása és a tanítók pedagógiai tudásának kiegészítése és fejlesztése céljából öt pedagógiai szemináriumot tartottak, amelyeket a tanítóknak kötelességük volt látogatni. Az előadók között zentai tanítók is szerepeltek.

Az iskolaév folyamán 1941. október 11-től november 10-ig került sor hosszabb iskolaszünetre a délvidéken elrendelt népszámlálás miatt, mert annak munkálatait a tanítók látták el, mint számlálóbiztosok.

Ebben az iskolaévben szervezték meg a segélykönyvtárakat is a zentai iskolákban.

Zenta megyei város képviselő-testülete 1942. május 22-én tartott ülésen engedélyezi a munkástelepi állami népiskola udvarának az iskola mellett elterülő fásított városi területtel való bővítését azzal a kikötéssel, hogy erre a területre semmilyen épületet sem emelhetnek.

Az 1942-es tél nagy havazásainak következtében a Kopogi-féle állami elemi iskola épülete összedőlt. Mivel az iskolakörzethez 4-500 szegény sorsú tanköteles tartozik, akik ideiglenesen a központi állami elemi iskolában kaptak elhelyezést, ami miatt igen nagy távolságot kellett naponta megtenniük, szükség volt az említett épület minél előbbi felépítésére. Zenta megyei város képviselő-testülete 1942. november 3-i ülésén elhatározza, hogy az összedőlt iskola helyén a város mérnöki hivatala által készített tervek alapján új iskolát épít az Árpád utca 86. szám alatt levő 424 négyszögöl területen, amelyhez a területet felajánlja, és az építési költségek 30 százalékát vállalja. Mivel hamarosan köztudottá vált, hogy az állam egyelőre nem szándékozik új iskolákat építtetni, november 30-án a városi képviselő-testület új határozatot hozott, mely szerint Zenta város a 153. utca 4. szám alatti 434 négyszögöl telken fekvő lakóházat három tantermes iskolává alakítja át, ami jóval kevesebbe kerül, és gyorsan megoldható.

A november 30-ai ülésen Zenta város képviselő-testülete a saját soraiból Zenta város állami népiskolai gondnokságába választja hatévi időtartamra: dr. Ferenczy Antalt, Mohácsi Pált, Péchy Bélát, Riesz Lajost, Szabó Lajost, Tóth Miklóst, Lakatos Istvánt és Kovács Kálmánt.

A december 16-i ülésen a városi képviselő-testület helyt ad a Zenta-Kevi-Völgyparton lakó szülők azon kívánságának, hogy a Völgyparton bérlet útján biztosítson iskolahelyiséget. E célból Zabos János és Fűr Anna zenta-tornyosi lakosok Völgyparton levő tanyaépületét és mezőgazdasági udvarát veszi tíz évre bérbe.

A Zenta-Oromparton levő szülőknek is hasonló kérelmük volt. Oromparton az Olos Gábor tanyaépületénél levő istállóhelyiséget és 1000 négyszögöl udvarterületet vesznek bérbe öt évre iskola céljára.

Ezekkel a bérletekkel és a Kopogi-féle iskola esetében az épület átalakításával a város ilyen célú eszközei ki is merültek az 1942. és 1943. évekre, így az Árvay-féle állami elemi népiskola hiába kérte a még 1914-ben tető alá hozott két tanterem befejezését, hogy az iskola összes diákja egy épületbe járhasson, arra már nem futotta.

1942. november 28-án az Árvay-iskola nagytermében az összes zentai népiskolák pedagógiai szemináriumot tartottak, amelyen a II. fokú tanügyigazgatóság vezetőjének képviselőjében dr. Szabó István miniszteri segédtitkár, az I. fokú tanügyigazgatási kirendeltség vezetője, dr. Fekete Tibor tanügyi segédtitkár és a körzeti iskolalátogató, Bálint Ignác népiskolai igazgató is jelen volt. A szeminárium tárgysorozatában az Árvay-iskola körzetéből Szabó Zoltán tanító a nyelvismeretek köréből tartott gyakorlati előadást dicséretes eredménnyel.

Az iskolagondnokság 1943 elején minden iskolának juttatott egy-egy példányt a történelmi faliképek sorozatából.

Bálint Ignác körzeti iskolafelügyelő 1943 tavaszán ellenőrizte a zentai állami elemi népiskolákat. Általában mindent rendben talált, ha megjegyzései voltak, azt jegyzőkönyvben minden iskolára vonatkozóan megtette.

Az iskolák ebben az évben is hasonlóképp tartották meg az ünnepélyeket, mint az előző évben.

Októberben az összes zentai tanító részére az Árvay-iskola nagytermében az előző évi novemberi pedagógiai szemináriumhoz hasonló szemináriumot tartottak. Az I. és II. fokú tanügyigazgatóság képviselői is jelen voltak ugyanolyan összetételben, mint az előző évben azzal, hogy Pellérné Mann Ilona, a kirendeltség leánylevente-csoportjának vezetője is megjelent a szemináriumon. Ez év őszén az iskolákban megalakult a „Szívgyárda”.

Az 1943-as karácsonyi ünnepség is nagyon szép volt. A szegény sorsú diákoknak cipőt és ruhát osztottak, de minden diáknak már nem jutott ajándécsomag, mint az 1941. évben. Ez nem is csoda, ha tudjuk, hogy ez már a harmadik háborús év volt.

Ugyanúgy megjegyezhető, hogy minden fűtési időnyben több alkalommal és néhány napon át hol az egyik, hol a másik iskolában gondot okozott a tüzelőhiány.

Az 1943-44-es iskolaévben az iskolák helyiségeibe többször katonaságot helyeztek el, ami miatt napokig szünetelt a tanítás.

Úgyszintén mind gyakoribbá váltak a város fölé való berepülések az ellenség részéről, így sokszor volt légoltalmi riadó. A vallás- és közoktatásügyi miniszter minden iskolának légoltalmi figyelő rádiót adományozott. A rádió beállítását, antennával és földvezetékekkel való felszerelését a népiskola gondnoksága szakértőkkel végeztette el. Az üzembehelyezés után a rádiókészültség örködött az iskola légoltalmi biztonsága felett. A rádióhallgatást a felsőbb osztályokban szervezték meg: a riadókészültséget a felső, III. és IV. osztály tanulói látták el jutalmazásként. A jó tanulók óránkénti felváltással ügyelesteskedtek a rádió mellett.

A tanulóknak is és a szülőknek is légoltalmi előadásokat tartottak. A tanulókat arra az esetre, ha nem érnének haza a légiriadó bejelentésétől a légitámadás kezdetéig, beosztották részben az iskolák, részben a környező házak pincéjébe.

Az I. fokú tanügyigazgatási kirendeltség vezetője ezekben az években többször engedélyezte mozifilmek bemutatását az iskolák részére. Ezek a filmek általában oktató-nevelő jellegűek voltak.

A zentai iskolákban már régebben működött az Ifjúsági Vöröskereszt, de a Tanügyigazgatóság 1944 elején elrendelte megalakítását ott is, ahol még nem működött.

Az országos mentőszolgálat 35. számú bizalmas rendeletével előírja a légoltalmi rádiószolgálat friss szabályozását. A rendelet szerint négyféle jelzés van: berepülési veszély, légivesztés, zavaró repülés és légvédelmi riadó. Az 1. esetben a tanulók felöltözve folytatják a tanulást, a 2. és 3. esetben hazamennek, minthogy 20 perc alatt lakásukat mindnyájan elérik, a 4. esetben – ha váratlanul történne – a már fent említett beosztás szerint tanítóik vezetésével a pincébe vonulnak.

A segélykönyvtár köteteit és a tanítói könyvtár köteteit is – amikor csak mód volt rá – gyarapították. Ez a gyarapítás részben a minisztériumi segítségből, részben az iskolai gondnokság által erre fordított összegből, részben pedig magán adakozók által valósult meg.

Az 1943-44. tanévet 1944. április elsején évváró vizsga nélkül zárták. Ekkor már igen gyorsan közeledett a front.

Gyakorlatilag ezek a háborús iskolaévek mind egy kicsit csonkák voltak. Mindemellett a tanítók igyekeztek, ha rövidítve is, de teljes egészében elsajátíttatni az előírt tananyagot.

Az 1944-45. tanév az addigi gyakorlat alapján kezdődött. Szeptember 1-jén és 2-án javítóvizsgálatok voltak, 4-től 6-ig beíratás, 7-én Veni Sancte, és 9-én megkezdődött a tanítás.

Tanítók hiányában (a férfiakat a frontra vitték) sok helyen egy-egy tanítónőnek vagy idősebb tanítónak két-két osztályt kellett vezetnie más-más időbeosztással.

A gyakori ellenséges berepülésekre való tekintettel a tanítás délután folyt. A tanítás 40 perces foglalkoztatásokkal a felsőbb tagozatokban is lehetővé tette az 5 tantárgyas napokon, hogy a munkát este 6 órára befejezzék.

1944. október 8-án Zentára bevonultak a Vörös Hadsereg és a partizánok, ezzel Zenta és a népnevelés is újabb változáshoz érkezett.

Iskoláink

BELTERÜLETI, AZAZ VÁROSI ISKOLÁK

A múlt század elejétől annak derekáig a Tisza mentén Zentán és környékén volt a legtöbb elemi iskola. Az egész Bácskában ebben a tekintetben csak Szabadka, Újvidék és Zombor múlta felül Zentát. Azokban a városokban és községekben, amelyekben több iskola volt, azokat belterületiekre és külterületiekre osztották fel. Zentán az államosításig, vagyis amíg az elemi iskolák községiek voltak, a felekezetek kivételével, valamennyi egy igazgatóság alá tartozott.

Az államosítással, vagyis 1909 őszétől négy belterületi városi iskolaigazgatóság alakult: a központi, az úJVárosi, az alsóvárosi és a felsővárosi körzet vagy igazgatóság.

1913 őszétől, amikor a munkástelepen az Eötvös- iskola is működni kezdett, új igazgatóság alakult, így összesen öt városi iskolakörzet, azaz igazgatóság működött, míg a tanyavilágban az összes iskolák egy igazgatóság alá tartoztak, amelynek az első években Novoszel János volt az igazgatója, s egyben az alsóvárosi körzet igazgatója is.

A Központi iskola

Az épületben 1876-tól a gimnáziumot helyezték el. 1885. április 27. és 29. között azonban kiköltözött, a belvárosi elemi iskolák pedig beköltöztek a régi épületbe, és május 15-től ott folyt a tanítás. Az épület az akkori Árpád utcai 345-346. összeírási számú telken állt (ma Belgrádi utca 1. szám).

Az iskola névváltozatai:

1. Központi iskolaigazgatóság – Központi iskola	1909–1919
2. Državna osnovna CENTRALNA škola
[Állami központi Elemi iskola]	1919–1926
3. Uprava državne osnovne „CENTRALNE” škole
[Állami Központi Elemi Iskola Igazgatósága]	1926–1930
4. Uprava državne osnovne „VOJVODA MIŠIĆ”
[Mišić Vojvoda Állami Elemi Iskola Igazgatóság]
Iskolaépületek:
Vojvoda Mišić – Központi iskola
Stevan Sremac – Szerb iskola – Tisza-parti iskola
Carica Milica – ÁrVay-iskola	1930–1941
5. Magyar királyi Állami Elemi Népiskola
Központi Állami Népiskola
Kopogi Állami Elemi népiskola	1941–1944

Sajnos az iskola irattárából 1921-től 1944-ig csak az anyakönyvek maradtak fenn. Ezek alapján írtuk össze az iskolákban működő alábbi tanítókat. Megjegyzendő, hogy mindhárom iskolaépületben beosztották őket, hol az egyik, hol a másik iskolaévben.

A Vojvoda Mišić – Központi iskola épületben dolgoztak:

A tanító neve:	Tanév
1. Klein Fiser Etelka	1921–1924
2. Forrai Ferenc	1921–1924
3. Horvát Amália	1921–1923
4. Horti Sára	1921–1927
5. Fischer Bek Berta	1921–1923

6. Trskić, Bena	1921-1922
7. Mezei Mihály	1921-1922
8. Tomić, Jovan	1921-1922
	1932-1933
9. Dražić, Ivan	1921-1922
	1926-1927
10. Lövinger József	1922-1923
11. Uvalić, Vlado	1922-1936
12. Stökl József	1922-1926
13. Verner János	1922-1928
14. Gyetvai Mária	1923-1924
15. Božin, Nestor	1923-1925
16. Jovanović, Milan	1923-1924
17. Farkas János	1923-1926
18. Vuković Mária	1923-1926
19. Dotlić, Mileva	1923-1930
20. Pilić, Đurdina	1924-1925
21. Trkulja, Ljubica	1924-1925
22. Telečki, Borivoj	1925-1926
23. Dimitrijević, Anđelija	1925-1928
24. Vojnić Anna	1926-1934
25. Rozenberg Emil	1926-1927
26. Bukurov, Branko	1926-1927
27. Prekajski, Milka	1927-1928
28. Csatári Alajos	1927-1933
29. Vujić, Danica	1927-1937
30. Radó Erzsébet	1925-1931
31. Ősz Szabó Dániel	1925-1931
32. Gilić, Flora	1925-1939
33. Prekajski Péter	1927-1938
34. Markov, Milka	1928-1929
35. Ivanović, Desanka	1928-1931
36. Vujić, Katica	1928-1931
37. Tomić, Katica,	1928-1932
38. Polák Miksa	1928-1942
39. Lövinger Ljubica	1929-1936
40. Guelminó Kálmán	1929-1932
41. Kostić, Vlastimir	1931-1932
42. Csatári Leona	1931-1933
43. Pozsár József	1931-1935
44. Stamenković, Julija	1931-1937
45. Kostić, Radmila	1932-1935
46. Kostić, Vlastimir	1933-1935
47. Fodor György	1933-1939
48. Békási Nándor	1934-1944
49. Miletin, Olga	1935-1937
50. Baráti Marcel	1935-1937
51. Keceli M. Vilma	1936-1937
52. Popović, Melanija	1938-1939

53. Pavlović, Zorka	1938-1941
54. Mihaldžić, Jovanka	1938-1941
55. Todorović Ilma	1938-1941
56. Meznarić Erzsébet	1938-1940
57. Guelminó Etelka	1938-1941
58. Branovački Aranka	1938-1941
59. Raičković, Živka	1939-1940
60. Bijelić, Dušan	1940-1941
61. Bijelić, Dušanka	1940-1941

A Stevan Sremac – Tisza-parti iskolaépületben dolgoztak:

1. Bogdanović, Ljubica	1921-1922, 1926-1927
2. Jovanović, Milka	1921-1922
3. Prekajski, Dobrila	1921-1923
4. Bukurov, Boško	1921-1925
5. Bukurov, Katica	1921-1922, 1925-1926
6. Jovanović, Milan	1921-1927
7. Božin, Nestor	1921-1923, 1925-1929
8. Petković, Ljubica	1921-1922, 1925-1926
9. Janković, Natalija	1922-1923
10. Tomić, Katica	1923-1925, 1927-1928
11. Markov, Milka	1923-1928
12. Tomić, Jovan	1923-1928
13. Jovanović, Sofija	1924-1925, 1926-1927
14. Stamenković, Branko	1921-1922, 1930-1931
15. Lövinger, Ljubica	1926-1928
16. Ivanović, Desanka	1926-1929
17. Dražić, Ivan	1928-1930
18. Dotlić, Mileva	1928-1929 1938-1939
19. Vujić, Katica	1929-1931, 1933-1934 1939-1941
20. Trkulja, Melanija	1930-1931
21. Kostić, Vlastimir	1931-1932
22. Radó Erzsébet	1932-1933
23. Pozsár József	1932-1934
24. Baráti Marcel	1934-1935
25. Uvalić, Vladimir	1934-1935 1938-1941
26. Koledin, Jelena	1935-1936

27. Pavlović, Milan	1935–1936
28. Raičković, Živka	1938–1939
29. Raičković, Milan	1939–1940
30. Miletin, Olga	1940–1941

A Carica Milica – Árway – iskolaépületben dolgoztak:

1. Gardašević, Đorđe	1936–1937
2. Raičković, Milan	1936–1937
3. Verner Erzsébet	1936–1937
4. Guelminó Etelka	1936–1938
5. Koledin, Mileta	1936–1938
6. Koledin, Jelena	1936–1938
7. Uvalić, Vladimir	1936–1938
8. Polák Miksa	1936–1940
9. Muhi (Baráti) Marcell	1936–1941
10. Guelminó Kálmán	1936–1941
11. Raičković, Živka,	1937–1938
12. Miletin, Olga	1937–1938
13. Pavlović, Zorka	1937–1938
14. Rosić, Cvetanka	1937–1938
15. Keceli Mészáros Vilma	1937–1938
16. Fodor György	1937–1938
17. Beljin, Jelena	1937–1938
18. Békási Nándor	1937–1938
19. Raičković, Milan	1937–1939
20. Vujić, Danica	1937–1939
21. Gilić, Flora	1937–1938
	1939–1941
22. Bujić, Danica	1938–1939
23. Illovszki Margit	1939–1941
24. Illovszki Ernő	1939–1940
25. Guelminó Kálmán	1939–1940
26. Meznarić, Jelisaveta	1940–1941
27. Patócs Bódog	1940–1941

A Központi Állami Elemi Népiskolában tanítottak:

1. Patócsné Zimonyi Piroska	1941–1944
2. Váradiné Léh Adél	1941–1944
3. Barna Fischerné Dezseri Margit	1941–1944
4. Guelminóné Keceli Etelka	1941–1944
5. Polyákné Burány Terézia	1941–1942
6. Gecsényiné Deák Margit	1941–1944
7. Fodor György	1941–1944
8. Szorcsikné Todorovits Ilma	1941–1944
9. Özv. Brandhofer Imréné	1941–1944
10. Dr. Mészárosné Fodor Ilona	1941–1944

11. Patócs Bódog	1941–1943
12. Gáspár Jenő	1942–1943
13. Gyetvai Gézáné Petrányi Mária	1942–1944
14. Habram Katalin	1942–1944
15. Szabó Károly	1942–1943
16. Lövei István	1942–1944
17. Horváth Sándorné Szalay Vilma	1943–1944

A Kopogi Állami Elemi Népiskolában tanítottak:

1. Hubacsekné Burány Franciska	1941–1942
2. Szabó Károly	1941–1942
3. Lebák Gizella	1941–1942
4. Habram Katalin	1941–1942

A következő iskolaévben az épület összedőlt, így ott nem folyt tanítás.

Zentai Állami Elemi Újvárosi Népiskola

Ez az iskolakörzet, azaz igazgatóság magában foglalta az újvárosi – Kopogi, az újvárosi-Stéh, a Középsőkeri, a Bilicki-féle, az Újvárosi Szent István iskolákat, majd a Jugoszláv Királyság ideje alatt a Nikola Pašić Állami Elemi Iskolát. Az iskolaigazgatóság névváltozatai:

1. Zentai Állami Elemi Újvárosi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola Nova varoš Senta [Újvárosi Állami Elemi Iskola]	1920–1925
3. Uprava državne osnovne škole Novogradske [Újvárosi Állami Elemi Iskola Igazgatósága]	1925–1930
4. Uprava državne osnovne škole Vojvoda Bojović [Bojović Vajda Állami Elemi Iskola Igazgatósága]	1930–1933
5. Državna narodna škola Vojvode Bojović [Bojović Vajda Állami Népiskola]	1934–1941

Ebben az iskolában a következő tanítók dolgoztak

1. Malisza Ignác	1909–1910
2. Polyák János	1909–1911
3. Pintér Mihály	1909–1913
4. Soltész József	1909–1913
5. Ellinger Amália	1909–1915
6. Soltészné Tóth Viktória	1909–1915
7. Winkler Irma	1909–1911
	1920–1921
8. Lebák Béla	1909–1915
	1920–1921
9. Ősz Szabó Dániel	1909–1915
	1920–1925
10. Harsányi János	1910–1913

11. Bakody Márton	1910–1915
12. Fodor János	1910–1911
	1920–1922
13. Mester Istvánné Huszár Viktória	1911–1913
14. Góbor János	1911–1915
15. Mester István	1911–1913
	1920–1921
16. Nagy Sándor	1912–1913
17. Horvátné Herfert Amália	1914–1915
18. Novoszel Margit	1914–1915
19. Dalos Matild	1922–1923
20. Dražić, Ivan	1922–1926
21. Gyetvai Margit	1922–1928
22. Gilić, Flora	1923–1936
23. Polák Miksa	1922–1924,
	1931–1932,
	1934–1935
24. Kelmer Flora	1922–1923
25. Trkulja, Ljubica	1924–1925
26. Horti Sára	1924–1928
27. Farkas János	1926–1927
28. Radó Erzsébet	1927–1928
29. Prekajski, Dobrila	1928–1936
30. Smit Anna	1928–1929
31. Bubala Ignác	1928–1935
32. Kreutler, Stefanija	1928–1930
	1940–1941
33. Kornić, Sofija	1928–1936
	1937–1941
34. Békási Nándor	1928–1929
35. Vuković, K. Mária	1929–1931
36. Radó Vilma	1929–1931
37. Diklić, Ivanka	1929–1931
38. Stamenković, Branko	1929–1931
39. Rozenberg Emil	1930–1938
40. Vujić, Danica	1931–1932
41. Baráti Marcel	1931–1934
42. Kostić, Radmila	1935–1937
43. Katanić, M. Novka	1935–1938
44. Raičković, Živka	1936–1938
45. Lövinger, Ljubica	1936–1941
46. Todorović Ilma	1937–1938
47. Rosić, D. Mirko	1937–1941
48. Gordašević, Đorđe	1938–1939
49. Rosić, M. Cvetanka	1938–1941
50. Basaraba, Aurel Slava	1938–1941
51. Migić, Lev	1939–1941
52. Bijalić, Dušanka	1944–1945

53. Krivokapić, Bogdan	1944–1945
54. Kockar, Marija	1944–1945
55. Mihaldžić, Jovanka	1944–1945
56. Branovački Aranka	1944–1945
57. Gyetvai Irén	1944–1945
58. Benák Imre	1944–1945

Sajnos az iskola irattárából csak az anyakönyvek maradtak fenn, ezért bővebb adatokkal nem szolgálhatunk. Azt, hogy a Kopogi-féle iskola 1942-ben összedőlt, az akkori sajtóból és a városi képviselő-testület jegyzőkönyveiből tudtuk meg.

Alsóvárosi Állami Elemi iskola

Ebbe az iskolakörzetbe 1909-től 1920-ig két iskola: az Árvay-féle és az Újtemplom téri iskola tartoztak. Az Újtemplom téri iskola irattárában csak anyakönyvek maradtak fenn, és egy Értesítő az 1915-1916. tanévről. A tanítók névsorában mindazok szerepelnek, akik vagy az egyik, vagy a másik épületben tanítottak 1909 és 1920, majd azok, akik az Újtemplom téri iskolában dolgoztak 1921 és 1941 között, valamint a felsőhegyi iskolában szerb tagozatot vezető tanítónő. Úgyszintén itt soroljuk fel az Újtemplom téri iskolában dolgozó tanerőket 1941 és 1945 között.

Az Újtemplom téri (előbb Bakay) iskola nevét első tanítójáról – Bakay Károlyról – kapta. Az Alvégben, az 1113-as helyrajzi szám alatt épült 1845-ben. Az iskola nádtető, banyakemencével fűtött tanteremből és tanítói lakásból állt. Az 50-es években már szűknek bizonyult, s újjáépítésére 1858-ban Hoffmann Sándor készített tervet, melynek alapján Fodor Antal magyarkanizsai kőművesmester 15 000 forintos költségen 1860-ban újjáépítette. Az új- természetesen tornyos – Bakay-iskola a kor követelményeihez képest megfelelő épület volt. A házipénztár szerint építéséhez 97 500 téglát és ezer akó harangai (Aranka), valamint néhány száz akó tiszai homokot használtak fel. Építés közben a tervet kibővítették a hiányzó istállóval, árnyékszékkal, udvari kerítéssel és nagykapuval.

1871-ben a Bakay-iskola tornyát kellett kijavítani, 1891-ben pedig a két tanítói lakását alakították át. 1896-ban Endrei Soma újabb alakítási terveket készített, amelyek nyomán 1906-ban Berzenczey Domokos vezetésével a két meglévő tanterem mellé még kettőt tető alá hoztak.

Az iskola névváltozatai:

1. Alsóvárosi Állami Elemi Iskola	1909–1919
két épülettel: Újtemplom téri iskolaépület és Árvay-féle iskolaépület.	
2. Državna osnovna škola donjovaroška	1919–1922
már csak az Újtemplom téri iskola [Alsóvárosi Állami Elemi Iskola]	
3. Državna osnovna škola Cara Dušana	1922–1941
[Dušan cár Állami Elemi Iskola]	
4. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Alsóvárosi	
Állami Népiskola, Zenta	1941–1944

Az iskolában tanítottak:

Tanévben

1. Soltészné Tóth Viktória	1909–1910
2. Szabó Katalin	1910–1911
3. Szupits Márton	1910–1912
4. Bujó Lajos	1910–1916
5. Kovács János	1910–1914
	1915–1917
6. Drávay Matild	1910–1919
7. Novoszel Andor	1910–1919
8. Szekfű Ferenc	1910–1919
9. Novoszel János	1910–1920
10. Dudásné Lebák Ida	1910–1915
	1916–1923
11. Bellér Irén	1910–1923
12. Winkler Irma	1911–1912
13. Bujić Károly	1913–1914
14. Vojvich Anna	1913–1928
15. Rieger Ilona	1914–1921
	1928–1933
16. Tóth Viktória	1915–1920
17. Lengyel Mária	1915–1916
	1918–1921
18. Ellinger Amália	1915–1916
19. Vass Mariska	1916–1917
20. Herfert Mária	1916–1917
	1918–1919
21. Latky Ilona	1918–1919
22. Gizingerné Ősz Szabó Júlia	1918–1919
	1921–1922
23. Vukovich Mária	1919–1928
24. Fontányi Matild	1920–1921
25. Kiss Etelka	1920–1921
26. Csóti Julika	1920–1921
27. Lövinger József	1920–1922
28. Klein Fischer Etelka	1920–1923
29. Szőke Ilona	1921–1922
30. Mezei Mihály	1921–1922
31. Rozenberg Emil	1921–1927
32. Fodor György	1921–1933
33. Trkulja, Ljubica	1922–1923
34. Prekajski, Dobrila	1923–1927
35. Prekajski, Petar	1923–1924
	1929–1931
36. Ősz Szabó Dániel	1926–1927
37. Stokl József	1927–1931
38. Bubolyák Ignác	1927–1928
	1935–1936
39. Csatári Leona	1928–1935

40. Radó Vilma	1928–1929
41. Guelminó Kálmán	1928–1929 1932–34 1941–44
42. Baráti Marcell	1929–1930 1941–1942
43. Ilić, Nadežda	1930–1932
44. Kerutle, Stefanija	1930–1935 1941–1945
45. Fischer Ilona	1931–1932
46. Keceli M. Vilma	1931–1935
47. Guelminó Etelka	1933–1936
48. Gordán Pál	1935–1936
49. Verner Erzsébet	1935–1936
50. Verner János	1935–1936
51. Čović, Ljubinka	1935–1936
52. Dotlić, Milena	1935–1937
53. Vartus Etelka	1935–1939
54. Savić, Ljubinka	1937–1941
55. Meznerics Erzsébet	1937–1938 1941–1942
56. Benák Imre	1938–1939
57. Veće Valéria	1938–1939
58. Koledin, Jelena	1938–1941
59. Koledin, Mileta	1939–1940
60. Miletin, Olga	1939–1940
61. Patócsné Zimonyi Piroska	1940–1941
62. Bubala Ignác	1940–1941
63. Illovszky Ernőné	1941–1943
64. Illovszky Ernő	1941–1944
65. Molnár Franciska	1941–1944
66. Szekeres Rozália	1942–1944
67. Grónay Margit	1943–1944
68. Habram Katalin	1944–1945
69. Gerić, Jelena	1944–1945
70. Fendrik Vera	1944–1945
71. Aradski, Sofija	1944–1945
72. Bordoški, Anđelka	1944–1945

A zentai Árvay-féle Állami Elemi Népiskola

Már akkor is megvolt, amikor az iskolák még községiek voltak, csak akkor Alsóvárosi iskolának hívták. Az államosítás után az Alsóvárosi Állami Elemi Iskola Igazgatóságához tartozott a már feldolgozott Újtemplom téri iskola és az Árvay-iskola is. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alatt először a Szerb iskolával együtt emlegetik, majd a Központi iskolához (Centralna škola) csatolják, végül 1941 és 1944 között a valamikor Szerb, később Tisza-parti iskolával közösen vezetik. Ebből az időszakból (1941–1944) maradt fenn az iskolának irattári anyaga, nem csak az anyakönyvek (az utóbbiak a korábbi periódusból is fennmaradtak).

Az iskola névváltozatai:

1. Árvay Állami Elemi Iskola az Alsóvárosi Állami Elemi Iskola-igazgatóság kötelékében	1909–1919
2. Državna osnovna škola Árvay [Árvay Állami Elemi Iskola]	1920–1922
3. Osnovna škola Carica Milica [Milica cárné Általános Iskola]	1923–1930
4. Uprava državne osnovne škole Stevan Sremac [Stevan Sremac Állami Elemi Iskola Igazgatósága]	1931–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Zentai Árvay Állami Elemi Népiskola	1941–1944

A másik épület nevei:

1. Srpska ženska osnovna škola [Szerb Elemi Leányiskola]	1921–1928

A továbbiakban az iskola az Árvay-iskola nevet viseli, csak 1941 és 1944 között működik Tisza-parti iskola néven, de benne csak szerb osztályok nyíltak.

Az iskola tanítói:

1. Lužgulov, Milka	1921–1922
2. Milanović, Ljubica	1922–1923
3. Trkulja, Ljubica	1922–1923
4. Petković, Ljubica	1922–1924
5. Bukurov, Katica	1924–1925
6. Tomić, Katica	1925–1926
7. Lövinger, Ljubica	1925–1927
	1928–1933
	1934–1935
8. Markov, Milka	1926–1927
	1930–1932
9. Vujić, Ekaterina	1927–1929
10. Dimitrijević, Anđelija	1927–1928
11. Bogdanović, Ljubica	1928–1929
12. Rozenberg Emil	1928–1931
13. Polák Miksa	1928–1931
14. Stamenković, Julijana	1929–1931
15. Vujić, Danica	1931–1932
	1935–1936
16. Diklić, Ivanka	1931–1936
17. Dotlić, Mileva	1932–1935
18. Radó Gy. Erzsébet	1933–1934
19. Plazinić, Milica	1933–1934
20. Katanić, Novka	1934–1935
21. Miletin, Olga	1934–1935
	1939–1940
22. Koledin, Mileta	1935–1936
	1939–1941
23. Benák Imre	1938–1939

24. Vartus Etelka	1938–1939
25. Savić, Ljubinka	1938–1941
26. Koledin, Jelena	1938–1941
27. Aradski, Sofija	1940–1941
28. Patócsné Zimonyi Piroska	1940–1941
29. Bubala Ignác	1940–1941

1941 és 1944 között az Árvay Állami Népiskolában a következő tanítók tanítottak:

1. Bácskai I. Dezső (azelőtt Bubala Ignác) tanító-igazgató
2. Szabó Zoltán tanító
3. Szabó Zoltánné Szügyi Mária tanítónő
4. Gáspár Ottóné Huszák Piroska tanítónő
5. Kész Mária tanítónő

A Tisza-parti Állami Elemi népiskolában szerb nyelven tanultak a diákok. Tanítóik:

1. Basaraba, Aurel tanító és
2. Vuits Milivojné Branovački Katica tanítónő.

Az Árvay-féle iskolaépület 1854-ben épült az Adai utca 30. szám alatt, 800 méterre a központtól, 700 méterre a hajó- és két kilométerre a vasútállomástól. Az iskolának négy tanterme van, valamint kútja jó ivóvízzel. Az iskolatelken egy szolgálat is áll külön fedél alatt. A tantermek összterülete 227 négyzetméter, fűtésük fával történik. Az épület bútorzata a negyvenes évek elején igen hiányos. A szolgálat megfelelő, a mellékhelyiségek jó karban vannak. Az iskolához vezető utak a telet kivéve járhatók. Az iskolában öt beosztott tanítói állás nyílt: ebből egy tanító és két tanítónő rendes, egy tanító és egy tanítónő pedig kisegítői munkaviszonyt tölt be. Az iskolában a tanítás egyrészes munkaidőben folyik. Az iskolának egy szegődményes szolgálója van. Az 1941 és 1944 közötti időszakban az iskolában csak alsó osztályok működtek I-től IV-ig. Az 1941-1942. tanévben az iskolának 217 magyar tanulója volt.

A Tisza-parti (volt Szerb) iskolaépület 1881-ben épült a mai Stevan Sremac utca 1. szám alatt. Az épület telekkönyvi tulajdonosa 1941-ben a Görögkeleti Egyházközség. Az épület jó állapotban volt, három tanteremmel rendelkezett, de tanítói lakása, sem felszerelése nem volt, ez utóbbit pótolni kellett. A tanítás egyrészes munkaidőben folyt először egy, majd 1941. december 10-től még egy tanító közreműködésével. Összesen 107 szerb diák járt ide két összevont osztályban az I.-II.-ban 59, a III-IV.-ben pedig 48 tanuló. Tanítóit már fentebb felsoroltuk.

Bubala Ignác névváltoztatási kérvényt nyújtott be, amelynek alapján az újvidéki I. Fokú Tanügyigazgatási Kirendeltség vezetője 1941. november 25-én értesíti az iskolát, hogy az igazgató-tanító új neve Bácskai Ignác Dezső.

Az iskola december elején kimutatást készített a két iskolaépületbe járó szegény sorsú tanulóiról, és azok cipővel, ruhával és télikabáttal való ellátását kéri. A kimutatásban 29 diák szerepel, feltüntették a szülő nevét, a család gyermekeinek számát, valamint azt, hogy a gyermeknek mire van szüksége és milyen méretben.

A népszámlálás idején (amely egy hónapig tartott) a tanítás az iskolában szünetelt, mert a tanítók közül csak egy nem volt számlálóbiztos, de az egyedül nem taníthatta az összes osztályt.

A tűzifahiány miatt 1941. november 4. és 9. között szünetelt a tanítás.

Az iskolaigazgató-tanító évi jelentéséből már az előző fejezetben idéztünk. Itt még csak azt emeljük ki, hogy az ünnepélyeken mindig tömeges volt a szülők jelenléte is, és hogy az említett szegény sorsú gyermekeknek a karácsonyi ünnepség alkalmával jutott mindaz, ami a kimutatásban fel volt tüntetve. Megjegyzésre érdemes még az is, hogy a szülői értekezleteken mindig szép számban jelentek meg a szülők, mind a magyar, mind a szerb tagozatok esetében.

Az 1941-42. tanévben alakult meg az iskola segélykönyvtára 98 kötetrel, és 15 tanuló részesült a kölcsönkönyvtár segélyében.

A záróvizsgák június 15. és 17. között zajlottak le, szép számban jelen voltak a szülők is.

1942. június 7-én az Árvay, a Központi és az Alsóvárosi iskolák együttes tornavizsgát tartottak a népkerti sportpályán Zenta város közönségének óriási érdeklődése mellett.

1942 elején a Kopogi-iskola tetőzete beomlott, az iskola kitelepített osztályait a Központi iskolában, onnan pedig egyet a Tisza-parti iskolába helyezték át. Így a Tisza-parti iskolában kétrészes tanítást alkalmaztak.

Az 1942-43. tanév kezdetén a tanulók összlétszáma 313, ebből 174 magyar, 121 szerb és 18 zsidó.

Az iskolaépület bővítése két tanteremmel már 1914 folyamán elkezdődött, tető alá is hozták, csak az első világháború kitörése miatt a teljes befejezés elmaradt. Az iskolaigazgató az épület befejezését mind a tanügyigazgatóság újvidéki kirendeltségénél, mind a városi képviselő-testületnél minden évben kérelmezte, de a kérés általában süket fülekre talált. A háború miatt a város eszközeiből csak a legfontosabb javításokra futotta, az állami támogatásból pedig csak a meglévő iskolák felszerelésének pótlására jutott.

A Tisza-parti iskola nyitott folyosójának ablakokkal való ellátását is kérelmezte az igazgató, de arra sem volt pénz. (Ezt az üvegezést csak akkor végezték el, amikor az épület már nem volt iskola.)

1943 márciusában körzeti iskolafelügyelő érkezett Bálint Ignác személyében Óbecséről, és 8-án, 16-án és 17-én ellenőrizte az iskolában folyó munkát. A tanfelügyelő elégedett volt a tanítók tevékenységével, egyeseket külön dicséretben is részesített. Rámutatott a hiányosságokra is, de abból nem sok volt. Egészében véve az iskola szép eredményt ért el.

Az 1943-44. tanévre 195 magyar, 110 szerb és 13 zsidó tanuló íratkozott be, azaz összesen 318-an.

A tanítói könyvtár 1943 elején alakult meg. Ezt a könyvtárat elsősorban a tanítók használták.

1944. április 1-jén a tanévet a háború miatt záróvizsga nélkül lezárták. Április 4-én a Te Deum után a bizonyítványokat kiosztották, ugyanekkor a rendtartási naplókat is lezárták.

A tantestület a június 19-én tartott ülésén arról határozott, hogy ősszel minden tanító a saját osztályát viszi tovább, és a tavasszal kimaradt anyagot bepótolja.

Az 1944-45. tanévre a magyar osztályokba 184, a szerbekbe pedig 97 tanuló íratkozott.

A szerb tagozat I-II. összevont osztályának tanítónője nyugállományba vonult, a III-IV. osztály tanítója tanította egyik nap az egyik, másik nap a másik összevont osztályt.

Zentára 1944. október 8-án vonult be a Vörös Hadsereg és a partizánok, ami bizonyos mértékben befolyásolta a további oktató-nevelő munkát is, de ez már a következő füzet témája.

Zentai Munkástelepi Eötvös Állami Elemi Mindennapi Iskola

Az iskolaépület 1913-ban épült, amiről már könyvünk első részében írtunk. Ebben a fejezetben az iskola életéről és a tanítókról szeretnénk beszámolni.

Az állami iskolai gondnokság 94/1913. számú határozatával az addig épült munkástelepi iskolát Munkástelepi Eötvös Iskolának nevezte el, s a Királyi Tanfelügyelőség 573/1913. számú határozatával jóváhagyta.

A zentai állami gondnokság 1913. augusztus 23-án 485/1913. számú átiratával értesíti Harsányi János állami iskolai tanítót, hogy a Királyi Tanfelügyelőség 4514/913. számú átiratával felsőbb intézkedésig Zenta Munkástelepi Elemi Iskola körzetének igazgatásával bízta meg, és felkéri, hogy szeptember 1-vel vegye át a vezetést.

1913. szeptember 30-án értesítik az állami iskolai gondnokságot, hogy szeptember 3-án az új iskola osztályaiba összesen 504 tanuló iratkozott be, és ezek mindannyian a munkástelepen vagy a Középkertekben laknak. Nyílt I., II. és III. fiú- és leányosztály, valamint egy IV. vegyes osztály is.

Schlegel Károly királyi tanfelügyelőségi iskolalátogató már októberben meglátogatta az új iskolát. A tantestületi ülésen az iskolalátogató dicsérettel emlékezik meg a tantestület munkájáról és egyetértéséről. Örömmel állapítja meg, hogy látja megvalósulni a modern irányú nevelés-oktatást. Azt is megállapította, hogy a tanítás a legjobb úton indult el, de az egyes tantárgyakhoz külön-külön irányelveket adott, és felhívta a tantestület tagjait, hogy azokra különösen ügyeljenek.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 179 931. számú leiratában értesíti az iskolát, hogy Harsányi János addigi megbízott igazgatót véglegesen kinevezte az iskola igazgatójává.

A Royál mozgószínházban április elején ismeretterjesztő előadást tartottak az iskola diákjainak.

A földművelésügyi miniszter a zentai munkástelepi állami elemi iskolánál létesített népkönyvtár részére 85 kötet könyvet küldött. Az igazgatóság Kalmár Antal tanítót nevezte ki könyvtárosnak, és megbízta a könyvek leltározásával, hogy szeptembertől kölcsönözhetőek legyenek.

Harsányi János, miután megkapta végleges állami elemi iskola igazgatói kinevezését, lemondott a községi iparostanonc-iskola igazgatói állásáról (az iparostanonc-iskolában 22 évig volt igazgató).

Az 1913-1914. tanévet a záróvizsák után június 21-én ünnepélyes keretek közt zárták le. Az ünnepség keretében énekek, szavalatok, párbeszédek hangzottak el, majd az igazgató záróbeszédet mondott, és kiosztotta a jutalmakat. Ez az iskolazáró ünnepély úttörő jelleggel bírt, mert ettől kezdve a többi iskolakörzet is így zárta az évet.

Bubala Ignác tanítónak 1914 nyarán hadba kellett vonulnia. Őt még az év őszén Mester István is követte. A bevonulások miatt a felsőbb IV., V. és VI. osztályokban el sem kezdődött a tanítás szeptemberben. Szerencsére Mester Istvánt a katonaságtól elbocsátották mint fegyverszolgálatra alkalmatlant.

Az iskolában ettől kezdve egészen az 1918/19. iskolaévig nem nyílt IV. osztály.

Az állami iskolagondnokság Kalmár Antal eddigi munkástelepi állami tanítót az újvárosi körzethez, míg Újházi Anna eddigi tanyai tanítónőt a munkástelepi állami iskola körzetébe helyezte.

1914 őszén az iskolában harmadik I. osztályt nyitnak a gondnokság Novoszel Margit óvónőt osztja be az iskolához.

Az állami iskolai gondnokság arról is értesítette az igazgatóságot, hogy Bakody Márton újvárosi iskolakörzeti igazgató szabadságolása idejére az újvárosi állami iskolai kör-

zetből H. Herfert Amália és Lebák Béla tanerőket osztályaikkal együtt a munkástelepi iskolakörzethez osztotta be.

Az iskolában többféle gyűjtést rendeztek igen szép sikerrel. Gyűjtöttek a katonák karácsonyfájára, a felégetett kárpáti otthonok újjáépítésére, a vak katonák megsegítésére és egyebekre. A gyűjtött eszközöket, azaz pénzüsségeket rövid úton rendeltetési helyére juttatták.

Az 1916-17. tanév kezdetén Gerber Károlyt a Központi iskolához helyezték át, míg a Munkástelepi iskolakörzetbe Lebák Gizella tanyai tanítónőt helyezték ideiglenesen.

1916 szeptemberének derekán az iskola tantermébe az erdélyi román internáltak egy részét helyezték el, de egypár nap múlva, szeptember 18-án elszállították őket, és tovább folytathatták a tanítást.

A Kopogi-féle úJVárosi iskolához a királyi tanfelügyelőség ideiglenes minőségben igazgatóul Fodor János zentai állami iskolai tanítót bízta meg, így ez a csoport megszűnt a munkástelepi körzet része lenni.

Szintén ezen az őszön a tanfelügyelőség Bubala Ignácot az alsóvárosi körzethez, Mester Istvánt pedig az úJVárosi körzethez helyezte. Fodor Györgyöt a tanyai állami iskolakörzetből a munkástelepi iskolakörzetbe osztották be, végül Novoszel Margitot és Balog Irént ugyancsak a munkástelepi iskolakörzethez küldték ki helyettes tanerőkként.

Az 1917-18. tanévre az iskola körzetében az állami iskolai gondnokság a következő tanítókat osztotta be: Bubala Ignác, Fodor György, Döme László, Latky Ilona, Oláhné Újházi Anna és Szabó Katalin. Mivel azonban Bubala Ignácnak és Fodor Györgynek hadba kellett vonulnia, helyettes tanerők gyanánt Gyetvainé Petrányi Máriát és Novoszel Margitot nevezték ki.

Harsányi Jánost, a munkástelepi iskolakörzet tanító-igazgatóját öreg korára és betegeskedésére való tekintettel saját kérelmére a királyi tanfelügyelőség 5517/917. számú intézkedésével az úJVárosi körzetbe helyezték igazgatói minőségben.

A munkástelepi iskolakörzet új igazgatójává Kovács Jánost nevezték ki, aki a tantesület 1917. október 8-i ülésén tájékoztatta beosztottjait elképzeléseiről.

A fenti ülésen jelentette be az igazgató, hogy dr. Oláhné Újházi Anna munkástelepi és Kreutle Stefánia úJVárosi tanítónők helyet cseréltek.

Szintén a fenti ülésen jelentette be az új igazgató azt is, hogy az egyik zentai mozi tulajdonosa felajánlott az iskolának hetente egyszer tájékoztató előadást tartani a gyermekek részére. A mozi látogatását csak akkor teszi lehetővé, ha a bemutatandó képeket már valamelyik tanító látta, és megfelelőnek tartja a diákok részére is.

Az iskola diákjai 1917-ben részt vettek az elesett hősök emlékére rendezett gyászünnepeken, valamint sírjaik gondozásában is.

1917 karácsonyán az iskolakörzet 52 szegény sorsú tanulója kapott lábbelit ajándékba.

A városi rendőrkapitányság hivatala 1885/918. számú átiratában kérte az iskolától Döme László tanítót rekvirálás végett. Az iskola ezt jóváhagyta, és a rekvirálás idejére osztályát fele-fele részben szétosztja Latky Ilona és Gyetvai Gézánné Novoszel Margit között.

A tantesület 1918. április 5-én tartott ülésén az igazgató bejelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 202 332/1917. VII/c számú rendeletével őt a munkástelepi állami iskolához nevezte ki rendes igazgatóvá.

Ezen a tavaszon a tanulók többször is egy-egy napot kimaradtak a tavaszi mezei munkák miatt, mivel munkaerő nemigen volt, mert minden egészséges férfi a fronton szolgált.

A rekvirálás 1918 tavaszán négy hétnél tovább tartott. Az állami iskolagondnokság Klukovitsné Braun Józsat nevezte ki helyettes tanítónak.

Az iskola minden év májusában megtartotta a madarak és fák napját. Az 1918. tanévben ez nagyobb ünnepélyességgel történt: ez alkalommal megalakult a Madárvédő Liga 215 taggal.

A rekvirálásban május 8-tól 17-ig Latky Ilona, Szabó Katica és Kreutle Stefánia is segédkeztek. Ebben az időszakban a tanítás szünetelt. Döme László rekvirálási munkáját május 27-én fejezte be, és osztályát Klukovitsnétól azonnal átvette.

A diákok június 4-én és 5-én végezték el szentgyónásukat, 8-án volt a hittanvizsga, az évváró vizsgálatok pedig 17-től 19-ig tartottak. A záróvizsgákon szépszámu szülő volt jelen. Az évváró ünnepélyt és a bizonyítványosztást június 23-án tartották meg nagyszámu közönség előtt.

Az 1917-18. tanévben vezették be a diákok részére a hetességet, ami igen hasznosnak bizonyult, így eldöntötték, hogy a továbbiakban is alkalmazni fogják.

A rendőrkapitányi hivatal 1918 őszén is beosztja Döme László tanítót a rekvirálóbiztosok közé. Először az iskola többi tanítója helyettesíti váltakozva, de később a gondnokság helyettesül Fodor Erzsébetet nevezi ki.

Szeptember 24-én és 25-én Zentán főtisztelendő Horváth Győző, a kalocsai egyházmegye püspöke a bérmálás szentségét szolgáltatta ki. A munkástelepi iskolakörzet II., III. és IV. osztályos növendékei is részesültek a bérmálás szentségében. A bérmálás napjain a tanítás szünetelt.

Október második felében a dühöngő spanyolnátha miatt szünetelt a tanítás. Amikor a járvány megszűnt, és a tanítás elkezdődhetett volna, a tüzelőanyag hiánya tette lehetetlenné.

1918. november 16-án a francia és a szerb hadsereg egységei bevonultak Zentára. A hadsereg egységeit elsősorban az iskolák tantermeiben helyezték el, ezért újra szünetelt a tanítás. Azokban az iskolában, ahol nem minden tantermet foglalt el a katonaság, a szabad tantermekben délelőtt-délután folyt a munka. Így történt a munkástelepi iskolában is.

Az iskolában már 1919. március 3-tól folyamatos volt az oktatás, függetlenül attól, hogy négy tantermet a katonaság használt. A két szabad tanteremben az I. fiú- és az I. leány-, továbbá a IV. vegyes osztály minden nap fél napon át részesült oktatásban, a II. fiú- és a II. leányosztály pedig összevonva hétfőn, szerdán és pénteken, míg a III. fiú- és a III. leányosztály szintén összevonva kedden, csütörtökön és szombaton. Az igazgató még két tanterem felszabadítását kérte a rendes oktatási feltételek helyreállítása érdekében.

Az iskolában a tanítási nyelv a magyar maradt, mivel a diákok anyanyelve is magyar.

A Művelődésügyi Minisztérium bánát-, bácska- és baranyai részlege 1919 márciusában az új országban minden elemi iskolára vonatkozó rendeletet adott ki, majd ugyanaz év júliusában kiegészítette.

Az első rendelet alapján a tantestületi üléseket kéthetente kellett tartani az addigi havi egy alkalom helyett, a kiegészítő rendelet a következő tanévtől újra visszaállította a havi egy alkalommal tartandó tantestületi üléseket.

Az április végi ülésen az igazgató örömmel jelenti be, hogy a katonaság kivonul a tantermekből, és azok takarítás után a diákok rendelkezésére állnak. Ugyanakkor felolvasta Emil Pilić szerb tanító kerületi tanfelügyelővé való kinevezéséről szóló értesítést.

Bubala Ignác könyvtáros jelentette a tantestületnek, hogy a megszálló csapatok a könyvtárszekerény fiókjait feltörték, és elvittek 12 könyvet. A könyveket leltározva megállapította, hogy megmaradt 69 tanítói, 27 ifjúsági és 85 népkönyvtári kötet.

Emil Pilić kerületi tanfelügyelő 1919. évi április 24-i és május 5-i iskolátogatásáról szerzett tapasztalatait, illetve észrevételeit a következőkben közli a tantestülettel:

„A rendtartási naplók rendben vannak.

Tekintettel az egész iskolai évet befolyásoló rendkívüli viszonyokra, nevezetesen: 1918. november 21-től 1919. február 2-ig katonai megszállás, február 3-tól 14-ig 7 osztály részére egy tanterem, február 15-től március 2-ig fahiány, március 3-tól április 24-ig két tanterem állt rendelkezésre, és ezekhez járulnak még az árvíz és a mezeti munka miatti mulasztások, a feldolgozott tananyag, illetve a tanítási eredmény általánosságban kielégítőnek mondható.”

A miniszter által kiadott és az igazgatók által kitöltött statisztikai lapok alapján az 1918/19. tanévben az iskola négyosztályos hét tanítóval, tanítási nyelve magyar, 490 beírt diákja van, de abból csak 324 jár rendszeresen az előadásokra.

A Köznevelési Minisztérium bányai, bácskai és baranyai ügyosztálya rendeletet adott ki az 1919/20. tanév folyamán használható tankönyvekről. Ez a rendelet, azaz utasítás meghatározza a javításokat is a régi tankönyvekben. Idézem: „Amely tankönyvekben javítások eszközzése kívántatik, ezen javításokat maga a tanító tartozik végrehajtani. A javítások erős áthúzásokkal, tintával, a lapoknak a könyvből való kivágásával vagy pedig a kihagyandó helyek átragasztásával eszközözendők.” A 8. pontban még a következőt emeli ki: „A tanítók előszóval fogják pótolni a tankönyvekből hiányzó ismereteket a földrajz, a történelem, a polgári jogok és kötelességek tekintetében.”

A 3553/1919. számú alispáni rendelet értelmében a szerbek, horvátok és szlovének egyesülésének évfordulója, azaz december 1. iskolaszüneti nap.

A 3/920. számú leiratóban a tanfelügyelőség közölte az iskolákkal, hogy ideiglenesen engedélyezett a földrajz és történelem oktatása a tanulók anyanyelvén a III. és IV. osztályokban.

1920. február 9-én az iskola kénytelen volt a tanítást beszüntetni tekintettel a zord télre és a tüzelőanyag hiányára.

A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság köznevelési minisztériumának bányai, bácskai és baranyai osztálya 1920 februárjától Rendeletek Tárának kiadását kezdte meg havi kétszeri megjelenéssel. Ebben minden egyes tanügyi előírás és annak magyarázata megtalálható volt. A Rendeletek Tárában minden iskola köteles volt megvenni, és minden egyes rendeletet tanítóival közölni.

A Rendeletek Tára 1. számának 15. pontja a következőképpen hangzik:

„Mindazok a tantervek azonban, akik a szerb-horvát nyelvet nem bírják, kötelesek azt három éven belül megtanulni, és abból az állami tanítóintézetek valamelyikében vizsgálatot fognak tenni. Az eredményesen letett vizsgálat után a végleges alkalmazásra való jogosultságuk végérvényesen fog elismertetni. Azok a tantervek, akik nyugdíjba számítható 25 működési évet betöltöttek, a szerb-horvát nyelv tanulása alól felmentetnek.”

Június hónapban olyan nagy mértékben lépett fel járványos betegség az iskola növendékei között, hogy a rendes iskolátogató gyerekek közül 2025 betegen feküdt otthon. A hatósági orvos 25%-os megbetegedést állapított meg, így az iskolát nem záratta be.

Az évzáró ünnepségre jól felkészültek, de mivel az iskolépület az utolsó napig le volt foglalva a katonaság részére, az ünnepélyt szerényebb műsorral az iskola kápolnahelyiségében tartották meg.

A következő tanév csak szeptember 23-án kezdődött, mivel a katonaság kivonulása után az egész épületet fel kellett takarítani.

Mivel volt szabad tanítói hely, az igazgatóság Ljubica Petković tanítónőt alkalmazta. Állását november 19-én foglalta el.

A korán beállt hideg, betegségek, a legszegényebb néposztálynál lábbeli és ruha hiánya miatt a tanulók igen sokat mulasztanak. A városi tanács 100 köbméter fát küldött az iskolának, így október 20-tól folyamatos volt a fűtés.

Sajnos, a következő évtől az iskola irattárában egyáltalán nem találtunk iratokat, csupán anyakönyveket. Iratok csak 1941-től vannak, így csak akkortól tudunk bővebbet az iskola életéről.

1941 áprilisában, amikor a magyar hadsereg bevonult Zentára, a katonai parancsnokság nem azonnal cserélte le a tantestületet. A tanítók a megkezdett tanévet befejezték, de az új, 1941-42. tanévet az iskola új igazgatóval (Farkas Tivadar) és főként új tanítókkal: Farkasné Kárpáti Irén Gyulajról, Zoboki Imre és Zobokiné Bagi Erzsébet Újkécskéről, Sasvári Péter Battonyáról, Döme László Zentáról, valamint Schmidt Sarolta és Czabafiné Léh Erzsébet első állomású tanítónőkkal kezdte meg. Egyedül Vartusné Kiss Etelka működött a jugoszláv kormányzat alatt is ebben az iskolában.

Az 1941 októberében az I. fokú tanügyigazgatóságnak adott jelentésből az iskoláról a következőket tudjuk meg: Az épület állandó iskola jellegű, 1913-ban épült, telekkönyvi tulajdonosa a magyar állam. Beírt tanulóinak száma 521, az előző tanévben 9 szervezett állású tanítója volt. A hét tanterem mellett egy tanítói szobája és egy igazgatói irodája van. Melléképületekből van pince, 10 illemhely, pissoir (vizezde), fűkamra. Egy tető alatt az iskolával van egy tanítói lakás, amely három szobából, konyhából, cseléd- és fürdőszobából áll. Az iskola udvara 32x22 méter. Az iskola a járás székhelyén van, egy és fél kilométerre a legközelebbi postától, egy és egynegyed kilométerre a vasútállomástól. Az iskola telkén külön épületben van a szolgálakás, ami szintén 1913-ban épült. Az iskola pincéje használhatatlan, talajvízzel telt.

A zentai belterületi iskolák igazgatói abban állapodtak meg, hogy amiben csak lehet, egységesen járnak el, ezért az összes iskolában a KALÁSZ iskolakönyveket és füzeteket vezetnek be. Kivétel a történelem és a VII-VIII. osztályos olvasókönyv, amelyeket az Egyetemi Nyomdától szereznek be.

Az iskola házirendje szerint a tantestület tagjai naponta felváltva fél 8-kor jelennek meg. A tanítás előtt 7 óra 40 perckor mindenki köteles megjelenni, hogy a tanítás 8 órakor pontosan kezdődhessen. Az órák közötti szünetben minden tanító köteles saját osztályát az udvarra levezetni. A folyosón minden veszély nélkül, teljes csendben kell a gyerekeknek átmenniük. Az udvaron minden osztálynak megvan a saját helye. A szünet végén a sorakozás csengőszóra történik. Első csengetésre vigyázzba állnak a növendékek, másodikra sorakoznak. Utána minden tanító köteles az osztályát bevezetni. A házirendnek az utcai köszönésre is voltak előírásai:

„Az utcai köszönésre vonatkozólag a tantestület elhatározza, hogy a gyermekek mindenkinek köszönjenek a telepen. A városban csak az ismerősöknek. Zárt sorokban csak felmenő előljáróknak a vezető vezénylesére. (...) A köszönési mód: úgy a tanítás előtti, mint a tanítási ima és Hiszekegy után: »Dicsértessék a Jézus Krisztus!«”

Schmidt Sarolta alig kezdett el dolgozni, szeptember folyamán már meg is halt. Haláláról az október 1-ji ülésen emlékeztek meg.

Az október 31-i ülésen az igazgató üdvözlöi az új tantestületi tagokat: Cserhalmi Dezsőné Goór Mária és Keczei Mészáros Gáborné Radó Vilma állami tanítónőket, majd elmondja, hogy nap nap után jönnek hozzá iskolázatlan felnőttek, és kéri a lehetőséget a tanulásra. Ezért szükségesnek látja, hogy az iskolában egy analfabéta- és továbbképző esti tanfolyamot indítsanak felnőttek számára.

A fent említett két tanítónő jelentkezett ugyan munkára, de be is jelentették, hogy először népszámláló biztosként kell dolgozniuk. Rajtuk kívül Vartusné Kiss Etelka, Czabafyné Léh Erzsébet, Zobokyné Bagi Erzsébet tanítónők, Farkas Tivadar igazgató, Döme László, Sasvári Péter és Zoboky Imre állami tanítók is számlálóbiztosi munkát láttak el, így népszámlálás miatt 1941. október 11-től november 1-ig nem volt tanítás.

A népszámláláson kívül hosszabb ideig iskolaszünet csak november 1. és 11. között volt fűtőanyaghiány miatt.

1941 végén három tanfolyamot szerveztek az iskolában. Kettőt a fiatalok részére, külön a fiúknak, és külön a leányoknak. Beíratkozott 51 leány és 35 fiú. A felnőttek részére is szerveztek tanfolyamot, amelyre 30-an íratkoztak be. A Délvidéki Közművelődési Szövetség által indított Népiskola-ismeretek és alpműveltséget kiegészítő tanfolyam heti órarendje, óraterve és tananyagbeosztása alapján a tantestület minden egyes tagja a legnagyobb odaadással megosztotta és felvállalta mind a három tanfolyam vezetését.

Az egész tantestület 485 tanulóval 1941. december 24-én részt vett a Mindenki karácsonyfája elnevezésű szép ünnepélyen. A növendékek Zenta város tisztviselőkarának jóségából szeretetsomagot és kalácsot kaptak. Ugyanaznap délután az iskolában a szegény sorsú diákoknak a polgármester által kezdeményezett ínségakcióból 104 pár új cipőt, 76 ruhát és 27 télikabátot osztottak szét.

Karácsony másnapján kizárólag az iskola diákjai részére karácsonyi mesedélutánt tartottak az iskolában.

1942 elején a tantestület egyhangúlag kéri az Iskolai Gondnokságtól az iskolai falitáblák előírt vonalazását és kockás átfestését és szemléltetőbb képek beszerzését.

Az újvidéki II. Fokú Tanügyigazgatási Kirendeltség 3890/1941/42. számú 1942. március 7-én kelt rendeletével Farkas Tivadart a Zenta Munkástelepi Állami Népiskola végleges igazgatójává nevezi ki.

Január elején a tanév második felére az V-VI. vegyes osztályt különválasztották. Az V. vegyes osztályt 33-as létszámmal Horváthné Szalai Vilma tanítónő, míg a VI. vegyes osztályt 44-es létszámmal továbbra is Döme László tanító vezeti.

A madarak és fák napját májusban tartották meg az iskolában. Az ünnepélyen Keczeliné Radó Vilma tartott előadást.

A népiskolai ismeretek és alpműveltséget kiegészítő tanfolyam végén az igazgató minden egyes tanítónak megköszönte közreműködését.

Ezen a tavaszon az iskolában megszervezték az Ifjúsági Vöröskeresztet. A lányok vezetését a IV. osztálytól kezdve Farkasné Kalapáti Irén tanítónő, míg a fiúkét Zoboky Imre tanító vállalta. 175 diák lépett be a tagság soraiba.

Az iskolaév folyamán a tanítói könyvtárban 28 szakkönyv állt rendelkezésre. A kölcsön-segélykönyvtárból 144 tanuló jutott segélykönyvhöz.

Zenta megyei város képviselő-testülete május 29-i ülésén a zentai Munkástelep Állami Népiskola udvarának az iskola mellett elterülő befásított területtel való kibővítésére irányuló kérelmet tárgyalja, és kimondja, hogy „mindaddig, amíg a szóban forgó telekre épületet nem kíván emelni, vagy más célokra nem kívánja felhasználni”,

iskolaudvar kibővítésének a céljára a telket ideiglenesen az iskola rendelkezésére bocsátja, és elrendeli, hogy „az 1943. évi költségvetésbe az átengedett területe beke-
rítéséhez szükséges összeg felvételéért, illetőleg előirányoztassék.”

Ebben az iskolaévben az iskolát ellenőrzés céljából meglátogatták: dr. Fekete Tibor tanügyi segédtitkár, az újvidéki I. Fokú Tanügyigazgatósági Kirendeltség vezetője, a városi tisztiorvos, a Zöldkereszt Egészségvédelmi Kör védőnője, dr. Judik Ferenc tan-
ügyi fogalmazó és Tamás Ferenc római katolikus esperes.

A Zöldkereszt Egészségvédelmi Kör tejakciójából 90 napig 44 tanuló kapott naponta két és fél deciliter tejet, a Zenta megyei város Népjóléti Hivatala által felállított nép-
konyhában pedig sok szegény sorsú tanuló ingyen ebédet.

Ebben a tanévben két osztályban diftéria lépett fel, az összes osztályokban rühös-
ség, a lányok között pedig tetvesség terjedt el. Az osztályokat fertőtlenítették, a beteg
gyermekeket pedig a betegség idejére kitiltották az iskolából.

A nyár folyamán 10 fiú és 6 leány tanulmányi kiránduláson vett részt Budapesten,
s onnan igen szép és gazdag tapasztalatokkal tértek haza.

Az iskola ekkor kapott térképeket is, ezeket a tanítói szobákban helyezték el, de
minden tanító használhatja a tanítás alkalmával.

Az iskola vezetősége megállapította, hogy a Délvidék visszafoglalásával kapcsolat-
ban a kivonuló jugoszláv katonaság által az iskolát összesen 252 620 dinár, azaz 25 262
pengő kár érte. A jegyzőkönyvben tételesen felsorolták az említett károkat.

1942 szeptemberétől az iskola 7 tantermében 13 osztály működik, ezért váltakozva,
két részben folyik a tanítás.

Az 1942-1943. tanév végi igazgatói jelentésből azt tudjuk meg, hogy a tanítás az alsó
tagozatokban 1942. szeptember 9-én, míg a felső tagozatokban október 1-jén kezdő-
dött. A tanítás tartama tíz hónapos az alsó, és hat hónapos a felső tagozatokon. Na-
gyobb iskolai szünet 1942. december 20-tól 1943. január 24-ig volt tüzelőanyag hiánya
miatt. A tanítás a felső tagozatokon április 29-én, míg az alsó tagozatokon június 2-án
ért véget. A felső tagozatokon 1943. május 2-án tornabemutatóval és bizonyítványosz-
tással, de hálaadó istentisztelet mellőzésével fejezték be ünnepélyesen az iskolaévet.
Az alsó tagozatokban az ünnepélyes évváró a tornabemutatóval együtt elmaradt, csak
a hálaadó szentmise előzte meg a bizonyítványosztást június 9-én.

A tantestület tagjainak száma 1943. január 25-ig 11 volt. Keceli Mészáros Gáborné
Radó Vilma áthelyezésével a Központi iskolához tízen maradtak, majd Sasvári Péter
állami tanító nyugalmába helyezésével május 1-től már csak 9-en.

A madarak és fák napját az iskola 1943. május 31-én tartotta a Népkertben. Az ünne-
pélyen 500 diák vett részt. A madarak és fák védelme az iskola keretében úgy történt,
hogy az 1941/42. tanévben 30 darab gyümölcsfát ültetett az iskola tanulóifjúsága, amely-
nek 60%-át a talajvíz és a téli ólmos eső tönkretette. Az előző évben ültetett és megma-
radt fákat a diákok szorgalmasan ápolták.

A diákok a téli hónapokra négy darab maguk által készített faodút helyeztek az
iskolaudvar fáira. Az osztályok ablakaiban etető faházikókat helyeztek el. Mind az isko-
lában, mind otthon szorgalmasan etették egész télen át a madarakat.

Az iskola tanítói a valláserkölcsi nevelésben szép eredményt értek el, mert még a
legkeményebb hidegben is csak a leggyengébben öltözött tanulók maradtak el a szent-
misékről. A magasabb osztályok vezetői az év eleji, karácsonyi, húsvéti és évvégi szent-
gyónásokra és szentáldozásokra nevelői példaadással vezették el növendékeiket, és
legtöbbjük maga is részt vett növendékeivel együtt.

Bálint Ignác, Zenta város körzeti iskolafelügyelője április folyamán látogatta meg az
iskolát, és annak munkájáról jó véleménnyel volt.

Tamás Ferenc római katolikus esperes plébános júniusban látogatta meg a diákokat. A kölcsönkönyvtár 280 darab könyvvel és két térképpel rendelkezett, míg a tanítói könyvtárnak 57 kötete volt.

Zenta megyei város népjóléti hivatala útján az iskola ajánlatára 102 tanulót facipővel, 16 tanulót bőrcipővel és 16-ot felsőruhával látott el. A népjóléti konyhán naponta 185 tanulót láttak el meleg ebéddel.

A kölcsönkönyvtár ebben az iskolaévben 136 új könyvvel gyarapodott, míg a tanítói könyvtár csak 3 kötettel.

Az év végén a 198 felső tagozatú tanuló közül földműves családból származó 130 (66%), iparos családból 54 (27%) és egyébből 14 (7%).

Az 1943/44. tanév kezdetén három új tanító érkezett az iskolába: Fendrik Antalné Soós Veronika, Nemere Gyula és Tripolszki Aladárné Rauch Erzsébet.

Az iskolaévre 541 tanuló iratkozott be, közülük 519 magyar, 3 szerb és 19 cigány.

Ezen az őszön már légóoktatás is volt az iskolában, nemcsak a diákok, hanem a szülők és más polgárok részére is.

Az iskola légós rádiószolgálatát a tantestület úgy szervezte meg, hogy a 12-14 éves fiútanulók délelőtt és délután órás váltással kettesével rádiószolgálatot teljesítenek. Az iskolában már próbiariadókát is szerveztek, simán, idegesség vagy pánik nélkül, rövid idő alatt zajlottak le. Még a templomban is úgy helyezkedtek el a diákok, hogy esetleg légiriadó esetén előbb a gyermekek, majd a felnőttek tudjanak kimenni.

1943 karácsonyán az iskola 73 diákja részesült karácsonyi ruhasegélyben.

A háborús övezet magyar szórványaiból Zentára helyezett 9 gyermek közül négy került az iskola területére.

Bálint Ignác körzeti iskolafelügyelő 1944 márciusában ellenőrizte az iskolában folyó munkát. A közös értekezleten hangsúlyozta, hogy haladást tapasztal az előző évhez viszonyítva, és ezt csak is a lelkes, kitartó munka eredményezhette, mivel az iskola az egész tanév alatt helyettesítési gondokkal küzdött.

Június 17-én, az iskolév befejezése után, Farkas Tivadar igazgató közli a tantestülettel, hogy behívták katonai szolgálatra, és így hivatalát Döme László állami rendes tanítónak adja át. Később felmentik, és az új, 1944-45. tanévet is ő nyitja meg.

Az igazgató az I. Fokú Tanügyigazgatósági Kirendeltségnek azt jelenti, hogy nem tanítási célra csak egy tanterem és tanítói szoba van lefoglalva a helyi Hatósági Légoltalmi Parancsnokság LÉGÓ alkörzet céljaira. A tanítói szobát riadó esetén minden alkalomra, a tantermet csak támadás esetén rögtönzött kötöző és elsősegélynyújtás céljaira foglalták le. Így a tantermet a szükség beálltaig lehet használni.

Az alsó tagozatokon minden nap, a felső tagozatokon váltakozó időben folyt a tanítás.

Zentára 1944. október 8-án vonult be a Vörös Hadsereg és a partizán egységek.

Az iskola névváltozatai:

1. Munkástelepi Eötvös Állami Elemi Iskola	1913-1919
2. Újfalusi iskola	1918-1920
3. Škola radničke naseobine
[Munkástelepi iskola]	1920-1928
4. Škola „Sveti Sava”
[Szent Száva-iskola]	1928-1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola
Zenta Munkástelepi Állami Elemi Népiskola	1941-1944

Az iskolában tanítottak:

1. Kalmár Antal	1913–1914
2. Gerber Károly	1913–1915
3. Mesterné Huszár Viktória	1913–1916
4. Mester István	1913–1916
5. Harsányi Károly	1913–1917
6. Latky Ilona	1913–1923
7. Bubala Ignác	1913–1914 1918–1927
8. Újházi Anna	1914–1917
9. Lebák Gizella	1915
10. Gyetvai Gézáné Novoszel Margit	1915–1920
11. Vukovitsné Lengyel Mária	1916–1917
12. Döme László	1916–1923 1941–1944
13. Kreutle Stefánia	1917–1919
14. Szabó Katalin	1917–1922
15. Kovács János	1917–1940
16. Biliczky Anna	1919–1920
17. Fodor György	1919–1921
18. Gyetvai Mária	1920–1921
19. Rozenberg Emil	1920–1921
20. Polák Miksa	1920–1922 1933–1936
21. Stökl József	1921–1922 1923–1925
22. Rieger Ilona	1921–1928 1933–1936
23. Farkas János	1922–1923
24. Kovács Katica	1922–1936
25. Békási Nándor	1925–1928 1929–1934
26. Guelminó Kálmán	1926–1928 1935–1936
27. Keczeliné Radó Vilma	1927–1928 1941–1943
28. Baráti Marcell	1927–1932
29. Bogdanović, Ljubica	1928–1929
30. Pozsár József	1928–1931
31. Guelminó Etelka	1928–1933
32. Gordán Pál	1928–1933 1934–1935 1936–1941
33. Kész Mária	1928–1941
34. Vujošević Berta	1930–1935
35. Pajić, Dušan	1929–1936
36. Grónai B. Margit	1936–1937
37. Katanić, V. Zorka	1936–1937

38. Pavlović, Milan	1936–1937
39. Vuković, M. Zorka	1937–1940
40. Kockar, Marija	1937–1941
41. Radonić, Đorđe	1937–1941
42. Koledin, Mileta	1938–1939
43. Vartus F. Etelka	1939–1940
	1941–1944
44. Schmidt Sarolta	1940–1941
45. Farkas Tivadar	1941–1944
46. Farkasné Kárpáti Irén	1941–1944
47. Zoboki Imre	1941–1944
48. Zobokiné Bagi Erzsébet	1941–1944
49. Sasvári Péter	1941–1944
50. Czabafiné Léh Erzsébet	1941–1944
51. Cserhalminé Goór Mária	1941–1944
52. Horvát Sándorné Szalay Vilma	1941–1943
53. Tripolszky Aladárné Rauch Erzsébet	1943–1944
54. Fendrik Antalné Soós Veronika	1943–1944
55. Nemere Gyula	1943–1944

KÜLTERÜLETI, AZAZ TANYAI ISKOLÁK

Már a 19. század közepétől a városi iskolák mellett a tanya csoportokon is megjelen-
tek az első iskolák. Egy-egy tanyán a kezdetek kezdetén valami műveltebb ember, a
legtöbbször egy kiöregedett katona vagy esetleg más, világot járt, írni-olvasni tudó
ember fogta szárnyai alá a tanyai gyerekeket, és amikor nem kellett a mezőn dolgozni-
uk, taníttatta őket az írás és olvasás tudományára.

A kiegyezés után, az alkotmányos időszak beálltával, vagyis 1867-től kezdve a közok-
tatás fejlesztése mind nagyobb szerepet kapott. Zenta az 1868. évi XXXVIII. tc. értelmé-
ben – szinte elsőként – már 1869-ben megreformálta addigi hitfelekezeti iskoláit, és
oktatási intézményeit községivé téve felvállalt minden olyan gondot, ami az iskola-
ügyet érintette. Így új iskolák állítását, iskolaszék alakítását, tanerő biztosítását és ké-
pesítését.

1869 és 1879 között Újházi Menyhért elnökletével 100 000 forint költségen a meglé-
vő 16 iskola mellé (egy osztály egy iskolának számított) még két vegyes és 9 tanyai
iskolát állítottak fel a decentralizáció alapján. Az 1870-ben kezdett iskolaépítési akció
eredményeként a „szállásokon” három teljesen új iskola épült fel – a tanyai iskolarend-
szer alapjaként. Rajtuk kívül a városban mindössze egy új iskola épült eleve oktatási
célokra.

A felsőhegyi iskola

1855 decemberében Szijártó István plébános-iskolaigazgató kezdeményezésére 12
szülő aláírásával a városi képviselő-testülettől iskolát kértek 66 tanköteles gyermek
számára. Kérésüknek azonban az akkori viszonyok között nem lett foganatja. 1868.
augusztus 21-én a közgyűlés Deák Ignác beadványára kimondta „a tanítói állás szerve-
zését és iskola építését”. – Igaz, Ikovics Iván városi mérnök már 1858-ban rajzban ki is
jelölte az iskola helyét. 1860-ban Goudella Adalbert kőművesmester tervet is készített,

de a vezetőség drágának találta. Sternberg Ernő városi mérnök kilenc évvel későbbi terve viszont már elfogadást nyert. Ennek ellenére 1870 elején az új iskola építéséig Eszes András házában nyitottak ideiglenes iskolát. Az egy tanteremből és tanítói lakásból álló iskolaépület felépítését 3289 forintért Goldstein Zsigmond és Freud Sámuel vállalta el. A nyáron már nagyban folyó építkezésen a fuvarozás akadályokba ütközése miatt szünetelt a munka. Miután a fuvarozást Deák Ignác felsőhegyi lakos elvállalta, az építkezés folytatódott. 1870 októberében az iskolaépület megvizsgálására kiküldött bizottság hibákat észlelt. Gyökeres javításokra volt szükség. A gondot a vert falhoz nem alkalmas, homokos föld okozta.

Az elkészült iskola a falu főutcáján észak-déli irányban húzódott. Az épület mintegy 20 méter hosszú, faszindelyes tetőzettel és toronnyal (melybe 1874-ben harang is került) volt ellátva. Keresztben folyosó osztotta kétfelé, az északi felében tanítói lakás, a déliben egy nagy tanterem volt. Kerítése vert falból és sövényből készült.

Mivel az épület átvétele még egy év múlva sem történt meg, 1871 októberében megsürgették. Alig egy évvel később, 1873-ban a már rogyadozó iskolán javításokat kellett végezni. 1875-ben léckerítést kapott, és köréje Palczer Ede tanító faiskolát telepített. 1884-ben az iskola egy tanteremmel bővült a tanulók létszáma miatt. 1952-ben bontották le, helyén épült fel a ma is álló iskola.

A felsőhegyi iskola irattárából az 1908 és 1944 közötti időszakból néhány anyakönyvön kívül semmi sem maradt fenn. Ezek szerint az iskolában a következő tanítók tanítottak:

1. Novak (?)	1929-1930
2. Čičovački, T. Kosta	1938-1941
3. Búrány Ferenc	1938-1944
4. Tabaković, N. Nikola	1938-1939
5. Veća Valerija	1938-1941
6. Božin Nemanja	1939-1941
7. Lalić Dobrila	1939-1940
8. Lövey István	1941-1943
9. Búrányné Korsós Klára	1941-1943
10. Kiss Mária	1942-1943
11. Vörös Olga	1942-1943
12. Rauch Erzsébet	1942-1943
13. Branovačkiné Koltay Anna	1942-1943
14. Kárpáti Irén	1942-1943
15. Kállai Aranka	1943-1944
16. Kaszás Klára	1943-1944
17. Égető György	1943-1944

Az iskola névváltozatai:

1. Felsőhegyi Állami Elemi Népiskola	1909-1919
2. Uprava državne osnovne škole Senta-Gornji Breg [Zenta-felsőhegyi Elemi Iskola Igazgatósága]	1920-1941
3. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Felsőhegyi Állami Elemi Népiskola	1941-1944

Az SZHSZ Királyság és a Jugoszláv Királyság ideje alatt a felsőhegyi iskolaigazgatósághoz tartozott még a Molnár-Gábor-iskola, a bogarasi Szent Imre-iskola és az oromi (Orompart) iskola.

Az 1943-44. tanévre az iskola hétosztályos lett.

Molnár-Gábor-iskola

A szállási iskolák építésének sorában a következő a Molnár-Gábor-féle iskola volt. A Molnár-Gábor János által adományozott egy lánc földön 1872-től terveztek iskolát építeni, de a nagy városi építkezések miatt Sternberg Ernő csak 1873-ban készült el a 3600 forintba kerülő épület terveivel. Fedezet híján a Likasi út melletti iskolát 1874 áprilisában kezdték el építeni a városi téglakészletből, és decemberben a 3237,54 forint költségen elkészült épületet át is adták rendeltetésének. A tanintézményt 1969-ben zárták be, egy évvel később eladták.

Az iskola névváltozatai:

1. Molnár-Gábor Állami Elemi Népiskola	1909-1919
2. Državna osnovna škola „Karađorđe”
[Karađorđe Állami Elemi Iskola]	1919-1941
3. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola
Molnár-Gábor Állami Elemi Népiskola	1941-1944

Az iskola irattárából egy-két anyakönyvön kívül semmi sem maradt fenn. Így csak azt tudjuk, hogy az iskolában

1. Frick Leopold	1938-tól 1942-ig és
2. Balogh Piroska	1942-től 1944-ig tanítottak.

A két világháború között az iskola a felsőhegyi iskolaigazgatósághoz tartozott. Az 1943-1944. tanévre az iskola nyolcosztályos lett.

Gyenes-iskola

Gyenes Orbán 1870-től egy helyiséget ajánlott fel díjtalanul iskola céljaira. A tanítás már azon az őszön el is kezdődött. 1873-ban a község Gyenes Orbántól megvett egy lánc földet iskolateleknek. Az építési tervet Sternberg Ernő készítette el, és egy évvel később 3600 forintos költségvetéssel az építést meg is szavazták a képviselők. Am ezután hosszú csend állt be az iskolaépítés ügyében. Lakossági sürgetésre 1879 áprilisában a Gyenes-iskola építésének árlejtésén 3497 forintos ajánlatával Goldstein Zsigmond nyerte el a megbízást. Az építkezés a pótmunkákkal együtt 3960 Ft 10 kr-ba került. Az új iskolában 1880-ban indult meg a tanítás. Száz évvel később (1981-ben) bontották le.

Az iskola névváltozatai:

1. Gyenes-iskola	1910-ig
2. Árpád-iskola (Árpád Állami Elemi Népiskola)
[Kevi Állami Elemi Iskola Igazgatósága – Đorđe Natašević
Állami Elemi Iskola]	1910-1919

3. Uprava državne osnovne škole Kevi – Državna osnovna škola „Đorđe Natošević” [Kevi Állami Elemi Iskola Igazgatósága – Đorđe Natošević Állami Elemi Iskola]	1922–1941
4. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Gyenes Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Amint látjuk, a Gyenes-iskola a két háború között a kevi iskolaigazgatósághoz tartozott. Az iskola irattára megsemmisült, csupán a fennmaradt anyakönyvek alapján tudjuk, hogy itt az alábbi tantervek működtek:

1. Guelmínó Etelka	1921–1922
2. Papp Ibolya	1938–1941
3. Szabó Margit	1941–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hétfosztályos lett.

Adahatári iskola

1883-ban az addig bérelt hat iskola számára alkalmas helyen 1100-1100 négyszögletes telkek vásárlását határozta el a város képviselő-testülete. E telkekre 100-100 tanuló befogadására alkalmas, tágas, világos tantermet, a tanítók részére pedig lakóépületet (két szoba, konyha, kamra, pince), istállót és fészert, valamint bekerített, kúttal ellátott udvart és kertet szándékoztak emelni. Egy-egy iskola építésére 3000 forintot irányoztak elő. A hat iskolából kettő: az adahatári és a tornyosi iskola 1883 folyamán fel is épült. Mindkét helyen már a 70-es évek közepén kérelmeztek iskolát, de 1883-ig nem futotta az eszközökből.

Adahatáron a Fajka-féle telken épült az iskola Ferenczy Lukács vállalkozásában, aki téglát is adott az építkezéshez. Az adahatári iskolában 1885-ben kezdődött meg a tanítás. Négy évvel később tűz pusztított, de ennek kártérítési összegéből az épületet helyreállították. A hét ablaktengelyes, neoklasszikus kerettel övezett épület négyvi-zes tetőzetének zsindelyfedelét 1895-ben cseréppel cserélték fel. Az iskolában még ma is tanítanak, valamint az iskolatelken és magában az iskolában nyári táborokat szerveznek a fiatalok részére.

Az iskola névváltozatai:

1. Adahatári Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna Osnovna narodna škola Adanski atar [Adahatári Állami Elemi Népiskola]	1919–1926
3. Državna osnovna škola „Ivo Senković” [Ivo Senković Állami Elemi Iskola]	1926–1941
4. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Adahatári Állami Elemi Népiskola	1941–1944

A két világháború között az Adahatári iskola a kevi iskolaigazgatósághoz tartozott.

Az iskola irattára itt sem maradt fenn, csak néhány anyakönyv, melyekből azt állapítottuk meg, hogy az alábbi oktatók működtek az iskolában:

1. Szabó Katalin	1915–1916
2. Molnár Franciska	1921–1922

3. Farkas János	1938-1941
4. Fendrikné Soós Verona	1941-1943
5. Horváth Marianna	1943-1944

Az 1943-44. tanévre az iskola nyolcosztályos lett.

Tornyosi iskola

A tornyosi iskola ugyanakkor az adahatárral egy időben és hasonló beosztással épült. Az iskolaépületet a Lengyel Dávid-féle telken emelték, az építési vállalkozó szintén Ferenczy Lukács volt. Idővel az iskola kicsinek bizonyult, azaz a diákok száma gyarapodott, és új iskolát kellett építeni. Ezt Tornyoson (Zentától 22 km-re) a már meglevő, 1883-ban épült iskola és a csendőrlaktanya között (közel a templomhoz), a Likasi útra néző homlokzattal az Óbecse és a zenta-szabadkai út találkozásánál 1912-ben építették fel.

A két tantermes iskola építészeti szempontból egy kisebbfajta kúriához hasonlítható, visszafogott ornamentikájával és kiegyensúlyozott tömegmegosztásával igazán remekbe szabott és a helyi körülményeknek megfelelő épület. Az iskolát 1913. szeptember 28-án Csóti János plébános szentelte fel.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák - Tornyosi Állami Elemi Népiskola	1909-1919
2. Uprava državne osnovne narodne škole Senta-Tornjoš Državna osnovna narodna škola Tornjoš [Zenta-tornyosi Állami Elemi Népiskola Igazgatósága - Tornyosi Állami Elemi Népiskola]	1919-1926
3. Uprava državne osnovne škole „Vase Čarapić” [Vase Čarapić Állami Elemi Iskola Igazgatósága]	1926-1929
4. Državna osnovna škola „Vase Čarapić” [Vase Čarapić Állami Elemi Iskola]	1929-1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola - Állami Elemi Népiskola Tornyos-pusztá	1941-1944

Az iskola irattára nem maradt az utókorra, de anyakönyvei igen. Ezekből állapítottuk meg, hogy az iskolában az alábbi tanerők tanítottak:

1. Guelminóné Csóti Juliska	1906-1922
2. Szupits József igazgató-tanító	1908-1918
3. Pintér Mihály	1910-1915
4. Vitális Kornélia	1916-1918
5. Sarai Lajos	1917-1921
6. Sarainé Véber Irénke	1917-1921
7. Šarajinica Irina	1921-1922
8. Vitališ Jelena	1921-1922
9. Gizinger Júlia	1922-1923
10. Tóth Péter	1923-1928
11. Jeges Károly	1924-1927
12. Döme László	1928-1932

13. Đuričić, Lenka	1928–1929
14. Ćurčić, Leksa	1929–1936
15. Pintér Mihály	1933–1944
16. Bordoški Anđelka	1936–1941
17. Kákonyi Edit	1941–1943
18. Ispánovics Mária	1941–1943
19. Gyetvainé Pásztor Irén	1942–1944
20. Gubola Gabriella	1943–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hétosztályos lett.

Az 1883-ban elhatározott, egyenként 1100-1100 négyszögöles telkekre tervezett iskolákból, amint azt megírtuk, csak kettő – az adahatári és a tornyosi épült fel. Az iskolaépítési akció ezek után leállt. A 19. század utolsó évtizedében megint felmerült az új iskolák építésének szándéka. 1894-ben el is határozták, hogy a Rudics Farkas által ajándékozott telken iskolát építenek, de eszközök híján ez elmaradt. Az 1900-as évek elején a tanyai iskolák helyzete tűrhetetlenné vált, 1903-ban a községben levő 10 tanyai iskola mellé újabb 6 iskola felépítését tervezték. A hat iskolából végül 1906-ban öt fel is épült.

Kevi iskola

Keviben az előző iskolaépületet 1906-ban építették. Ez az épület ma is áll, csak most óvodaként használják. A második, két tantermes iskola 1912-ben épült. A két tantermes iskolaépületekről könyvünk első részében és a második tornyosi iskola leírásakor már megemlékeztünk. Keviben ugyanolyan iskolát építettek, mint a tornyosi.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Kevi-pusztai Állami Elemi Iskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola Kevi [Kevi Állami Elemi Iskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta-Kevi – Džavna osnovna škola Kevi [Zenta-kevi Állami Elemi Népiskola Igazgatósága – Kevi Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Stevan Nemanja” Kevi [Stevan Nemanja Állami Elemi Iskola Kevi]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Állami Elemi Népiskola Kevi	1941–1944

Mint ahogy a többi tanyai iskolánál, itt sem maradt fenn az irattár, csak az anyakönyvek egy része. Az idősök emlékezete szerint 1908 és 1921 között Keviben tanítottak:

1. Furulyás Katalin
2. Szegedi Ilona
3. Szabó Károly
4. Szilágyi Imre
5. Puskás Dezső

Az anyakönyvek szerint tanítottak:

1. Novoszel István	1911 – 1912
2. Fodor Erzsébet	1915 – 1916
3. Vartusné Kiss Etelka	1915 – 1916
	1921 – 1928
4. Tóth Péter	1921 – 1924
	1927 – 1944
5. Patócs Bódog	1921 – 1927
6. Biliczkyé Tóth Anna	1928 – 1939
	1941 – 1944
7. Pálincás József	1939 – 1941
8. Szőlósi Vágó János	1941 – 1944

Az 1943-44. tanévre az iskola hatosztályos lett.

Bűn-iskola

Ezt az iskolát is az 1906-os iskolaépítési akció alkalmával építették a Bűn-féle telekre. Az építést Hegedűs Károly kőműves és Kalmár Ernő ács zentai társvállalkozók kezdték, de Kalmár Ernő Hegedűs helyett Temesváry Jánossal fejezte be 1906 szeptemberében, és a bokrétaünnepség után, október 8-án került sor az iskola átvételére.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Bűn Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola „Bín” [Bűn Állami Elemi Iskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne škole Senta–Kevi – Državna osnovna škola „BIN” [Zenta–kevi Állami Elemi Iskola Igazgatósága – Bűn Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Nikola D. Vukičevića” [Nikola Vukičević Állami Elemi Iskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola – Bűn Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Ennek az iskolának az irattára is a többiéhez hasonló sorsra jutott. A szájhagyomány alapján az iskolában dolgoztak:

1. Rieger Ilona	1908–1911
2. Mester István	1910–1912
3. Guelminó Kálmán	1912–1914
4. Schmidt Mária	1914–1916

A fennmaradt anyakönyvek szerint itt dolgoztak még:

5. Guelminó Béla	1916–1923
6. Isidor Gešajt	1921–1923
7. Fehérvári Sándor	1924–1930
8. Jovan Đukić	1931–1933

9. Barát József	1934–1935
10. Ana Dobrić	1935–1936
11. Milica L. Bukinac	1936–1937
12. Milica J. Mutibarić	1937–1938
13. Brunet G. Elemér	1938–1941
14. Balog Piroska	1941–1942
15. Tiszolci Klára	1942–1944

Az iskola az 1943–1944. tanévre hétéosztályos lett.

Kadvány-iskola

Az előző iskolával egy időben, vagyis 1906-ben épült fel a Kadvány Mihály által adományozott telken.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Kadvány Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola „Kadvanj” [„Kadvanj” Állami Elemi Iskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne škole Senta – Gunaraš – Državna osnovna škola Kadvanj [Zenta–gunarasi Állami Elemi iskola Igazgatósága – Kadvány Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Zmaj Jovan Jovanović” [Zmaj Jovan Jovanović Állami Elemi Iskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola – Kadvány Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Az iskola irattára hasonló sorsra jutott, mint a többi iskoláké, de a fennmaradt anyakönyvek szerint a következő tanítók tanítottak:

1. Kiss Zentai Gizella	1909–1911
2. Polyák János	1911–1913
3. Ősz Szabó Gizella	1913–1914
4. Keceli M. Etelka	1914–1916
5. Koller Mária	1918–1923
6. Harmath Mihály	1925–1938
7. Radašinné Deák Mária Elvira	1938–1941
8. Szemelyi Kálmán	1941–1942
9. Rauch Erzsébet	1941–1942
10. Szemelyiné Gyurics Mária	1942–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hétéosztályos lett.

Az iskola épületét 1964-ben átalakították a helyi hivatal épületévé.

Széll-iskola

Ez az iskola is 1906-ban épült fel a Széll Ferenc által adományozott telken.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Széll Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola „Sel” [Széll Állami Elemi Iskola]	1919–1926
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta – Tornjoš –
Državna osnovna škola „Sel” [Zenta–tornyosi Állami Elemi
Népiskola Igazgatósága – Széll Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Kraljević Marko”
[Marko Királyfi Állami Elemi Iskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola –
Széll Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Az iskola irattára itt sem maradt fenn, de elbeszélésből tudjuk, hogy 1909 és 1920 között itt tanítottak:

1. Habram Ignác
2. Szabó Katalin
3. Lengyel Mária

a fennmaradt anyakönyvek szerint pedig még:

4. Fontányi Matild	1921–1923
5. Süli Imre	1923–1924
6. Gasz József	1924–1927
7. Marija Petrović	1927–1928
8. Patócs Bódog	1928–1941
9. Ispánovics Mária	1941–1942
10. Struklits József	1942–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hatosztályos lett.

Az iskolát a szülők beleegyezésével az 1956/57. iskolév végén bezárták, majd lakásokká alakították át. Ma is ez a rendeltetése.

Rudics-iskola

Az iskola szintén 1906-ban épült, vagyis az iskolaépítési kampány idején. Az építést áprilisban kezdték, szeptemberre kész is lett. Az iskolatelket Rudics Klára ajándékozta.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskola –
Rudics Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola „Rudics” [Rudics Állami Elemi Iskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne škole Senta – Kevi – Državna
osnovna škola „Rudics” [Zenta–Kevi Állami Elemi iskola
Igazgatósága – „Rudics” Állami Elemi Iskola]	1922–1926

4. Državna osnovna škola „Miloš Obilić”
[Miloš Obilić Állami Elemi Iskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola –
Rudics Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Irattára a többi iskola irattárának sorsára jutott. Szájhagyományból tudjuk, hogy az iskolában az alábbiak tanítottak:

1. Novoszel István	1909–1910
2. Kalmár Mihály	1910–1914 és
3. Erdélyi Mária	1914–1919

Az anyakönyvek alapján pedig a következők:

4. Tóthné Bilicki Anna	1921–1929
5. Zorka Sivčev	1930–1932
6. Illés Szidónia	1932–1933
7. Baki P. Júlia	1934–1936
8. Gerber M. Magdolna	1936–1940
9. Gáspár Frida	1940–1941
10. Kálmán József	1941–1943
11. Hovasi Anna	1942–1943
12. Ispánovits Sebestyén	1943–1944
- Az 1943–44. tanévre az iskola hatosztályos lett.

Az 1912-es iskolépítési akció alkalmával az egy tantermes iskolák Csantavér határában Rudics János telkén, a kanizsai határszélen pedig a Domonkos-féle telken és a Pollák-féle telken épültek fel.

A Kanizsa-határszéli Domonkos-iskola

Az egy tantermes iskola szilárd anyagból, fehér mészhabarcsba rakott, elsőrendű téglából épült. Alapozása hidraulikus habarcsba rakott téglá, alapincézett része 15 cm vastag, portland cementből készült betonréteggel ellátott. Mennyezetét a tetőszerkezet kötőgerendáinak felhasználásával borított gerendaszerkezettel tervezték, kellő földfeltöltéssel és tapasztással. A tetőszékek héjazata cserép. Az épület termei puhafa padlózatúak. A telket Domonkos Mátyás adta.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák –
Domonkos Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola „Domonkoš”
[Domonkos Állami Elemi Népiskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta – Tornjoš –
Državna osnovna škola „Domonkoš” [Zenta–tornyosi Állami
Elemi Népiskola Igazgatósága – Domonkos Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Stevan Sindjelić”
[Stevan Sindjelić Állami Elemi Iskola]	1926–1941

5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola –
Domonkos Állami Elemi Népsikola

1941–1944

Irattára nem maradt fenn. A szájhagyomány alapján és az egyetlen fennmaradt Értesítő szerint első tanítója Lebák Gizella 1910 és 1916 között. Itt tanítottak még: Harmath Mihály, Temesvári Sándor és Záringer Amália, a meglévő anyakönyvek alapján pedig:

1. Bognár Zsigmond	1921–1926
2. Patócs Bódog	1926–1927
3. Patócs Piroska	1927–1930
4. Ljubica Lišar	1931–1932
5. Illovszki J. Ernő	1933–1940
6. Kocan A. Ferenc	1940–1941
7. Pintér Mihály	1942–1943
8. Strausz Mária	1943–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hétosztályos lett.

Csantavér-határi iskola

Hasonlóan készült, mint az előző iskola. Telkét Rudics János adományozta.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Csantavér-határi Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna škola Čantavirski atar [Csantavér-határi Állami Elemi Iskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta – Tornjoš – Državna osnovna škola Čantavirski atar [Zenta-tornyosi Állami Elemi Népiskola Igazgatósága – Csantavérhatári Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Sveti Đorđe” [Szent György Állami Elemi Iskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Csantavér-határi Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Irattára nem maradt fenn. A fennmaradt Értesítő szerint az 1914–15. tanévben Hajdu Ilona tanított itt, míg a fennmaradt anyakönyvek szerint

2. Harmath Mihály	1921–1922
3. Szabó J. Olga	1938–1941
4. Balázs Margit	1941–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hétosztályos lett.

Az épület ma is áll a Tornjos és Csantavér közötti műút mellett mint vadászotthon.

Gunarasi iskola

Mint arról az első részben, valamint a tornyosi és a kevi iskola leírásánál már megemlékeztünk, 1912-ben Zentagunarason két tantermes iskola épült.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami elemi Népiskolák - Gunarasi Állami Elemi Népiskola (Rákóczi-iskola)	1909-1919
2. Državna osnovna narodna škola Gunaraš [Gunarasi Állami Elemi Népiskola]	1919-1922
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta - Gunaraš - Državna osnovna narodna škola Gunaraš [Zenta-gunarasi Állami Elemi Népiskola Igazgatósága - Gunarasi Állami Elemi Népiskola]	1922-1926
4. Državna osnovna škola „Sveti Nikola” [Szent Miklós Állami Elemi Iskola]	1926-1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola - Gunarasi Állami Elemi Népiskola	1941-1944

Irattára nem maradt fenn, csak néhány anyakönyve. Szájhagyomány szerint a következő tanítók tanítottak az iskolában:

1. Guelminó Kálmán	1910-1914
2. Erdélyi Mária	1913-1914
3. Molnár Sz. Franciska	1914-1915
4. Mezneritsné Vetró Ilona	1915-1916
(Rákóczi)
5. Csabainé Szepesi Mária	1915-1923

Míg a fennmaradt anyakönyvek szerint:

1. Radó Erzsébet	1921-1926
2. Radó Vilma	1922-1927
3. Soós Veronika	1926-1927
4. Kunszt Antal	1926-1927
5. Fendrik Vera	1927-1929
6. Žarko Belovitić	1931-1932
7. Zorka Sinčev	1931-1932
8. Zorka Belovitić	1932-1933
9. Erlemanné, Jelena Dedić	1934-1937
10. Atanasije Obradović	1937-1939
11. Kovács Lajos	1938-1941
12. Mozi Anna	1941-1942
13. Drahota Szabó Erzsébet	1942-1943
14. Háriné Lipót Mária	1943-1944
15. Hári Zoltán	1943-1944

Az 1943-44. tanévre az iskola hétosztályos lett, majd az épületet 1965 májusában lebontották.

Polyák-iskola

Az iskola 1912-13-ban épült Polyák Henrik telkén. Polyák már korábban is biztosított helyiséget az iskola működésére.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna narodna škola „Poljak”
[Polyák Állami Elemi Népiskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta – Gunaraš –
Državna osnovna narodna škola Poljak [Zenta-gunarasi
Állami Elemi Népiskola Igazgatósága – Polyák Állami
Elemi Népiskola]	1922–1926
1926–1941
4. Državna osnovna škola „Laza Kostić”
[Laza Kostić Állami Elemi Iskola]	
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola – Polyák Állami
Elemi Népiskola	1941–1944

Az iskolában tanítottak a szájhagyomány szerint:

1. Keceli M. Etelka	1913–1914
2. Szepesi Mária	1914–1915
3. Harmath G. Mihály	1915–1916
4. egy zombori óvónő	1917–1918
5. Fontányi Matild	1918–1921

A fennmaradt anyakönyvek szerint pedig:

1. Zimányi M. Piroska	1921–1927
2. Lebák Gizella	1927–1937
3. Keceli M. Vilma	1938–1941
4. Dobozi Klári	1941–1943
5. Drahota Szabó Erzsébet	1941–1943
6. Tihanyi Olga	1942–1944

Az anyakönyvek alapján az 1943-44. tanévre az iskola hétosztályos lett. Irattára nem maradt fenn.

A völgyben a Polyák-iskola felépülése előtt is működött iskola, de a Polyák-iskola felépülésével megszűnt. Ennek az iskolának egy tanítójáról tudunk, mégpedig Lengyel Máriáról, aki itt 1910 és 1912 között tanított.

A Nagyvölgyben, vagyis a második világháború után Völgypartnak nevezett részen, Fehér Opletán Gergely tanyáján 1943 elején egy istállót alakítottak át iskolává. Ez az iskola csak egy iskolaéven át működött. Tanítója Tímár László volt. Az elsőől a hatodik osztályig tanította a gyermekeket, de 1944-ben be kellett vonulnia katonai szolgálatra, így az iskolévet sem tudta lezárni.

Híressori iskola

A szájhagyomány szerint igen régen, 1860 körül épült, talán kocsma volt először.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Híressori Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna narodna škola „Hirešor” [Híressori Állami Elemi Népiskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne škole Senta – Tornjoš – Osnovna državna narodna škola „Hirešor” [Zenta-tornyosi Állami Elemi Iskola Igazgatósága – Híressori Állami Elemi Népiskola]	1922–1926
4. Državna osnovna škola „Hajduk Veljko” [„Veljko Hajduk” Állami Elemi Iskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola – Híressori Állami Elemi Népiskola	1941–1944

A szájhagyomány szerint az iskolában az alábbiak tanítottak:

1. Patócs Bódog	1910–1916
2. Szuhanek János	1917–1918
3. Latki Ilona	1918–1919

Míg a fennmaradt anyakönyvek szerint

1. Lebák Gizella	1921–1926
2. Zimonyi Piroska	1926–1927
3. Patócs Bódog (Félix)	1927–1929
	1937–1938

(1929 és 1934 között az iskolának nem volt tanítója.)

4. Jovan D. Grujić	1934–1936
5. Usodi A. Irma	1936–1937
6. Josip L. Dušan	1938–1941
7. Hovasi Janka	1941–1943
8. Drahota Szabó Erzsébet	1943–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola hétfosztályos lett.

Szent Imre-iskola

Bogaras elszórt tanyavilágában az 1870-es években csak zugiskola működött. Később a Slavnić-soron magánházaknál szerb iskolát hoztak létre. 1906-ban döntött a város iskola építéséről, végül 1908-ban vettek erre a célra 600 négyszögöl telket özvegy Preradov Péterné Bordoški Máriától. 1908 augusztusában kezdték, és október végére fejezték be az építkezést. A tanítás már az 1908/1909. tanév nagyobb részében az új iskolában folyt. Első tanítója Halász Menyhért.

Az iskola névváltozatai:

1. Tanyai Állami Elemi Népiskolák – Szent Imre Állami Elemi Népiskola	1909–1919
2. Državna osnovna narodna škola „Sveti Imre” [Szent Imre Állami Elemi Népiskola]	1919–1922
3. Uprava državne osnovne narodne škole Senta – Gornji Breg – Državna osnovna škola „Sveti Imre” [Zenta–felsőhegyi Állami Elemi népiskola Igazgatósága – Szent Imre Állami Elemi Iskola]	1922–1926
4. Državna osnovna narodna škola „Petar Preradović” [Petar Preradović Állami Elemi Népiskola]	1926–1941
5. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola – Szent Imre Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Az egyetlen fennmaradt értesítő szerint itt tanított

1. Szabó Gizella	1915–1916

Míg a fennmaradt anyakönyvek szerint:

1. Radó Vilma	1921–1922
2. Ljubica O. Maksimović	1938–1941
3. Maletinszki István	1941–1943
4. Knotik Margit	1943–1944

Az iskola irattára a már említett anyakönyveken kívül megsemmisült. Az 1943–44. tanévre az iskola hatosztályos lett.

Bács-Dušanovói (Zentaörs) iskola

Az iskola a két világháború közt épült.

Az építés körülményeiről már könyvünk második részében írtunk. Az iskolában az 1935–36. iskolaévben kezdődött a tanítás.

Az iskola névváltozatai:

1. Državna osnovna škola „Jovan Đorđević” [Jovan Đorđević Állami Elemi Iskola]	1935–1941
2. Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola – Tiszaörs Állami Elemi Népiskola	1941–1944

Az iskola irattára nem maradt fenn, csak az anyakönyvek, melyek szerint az alábbi tanerők működtek:

1. Petar Nikolić	1939–1941
2. Pálincás József	1941–1944
3. Réti Lajos	1942–1944

Az 1943–44. tanévre az iskola nyolcosztályossá fejlődött fel.

Az eddig feldolgozott iskolákon kívül az 1942-1943. évi anyakönyvben találtunk egy bejegyzést a Tornyosi úti iskoláról. Feltételezhetően a valamikori Szerb iskoláról, vagyis a még korábban Đeno Branovački-féle alapítványi iskoláról van szó. Ebben az iskolában az 1942-43. tanévben I-VI. osztályt vezetett Frick Leopold (Lipót), majd az 1943-44. tanévben I-VIII. osztályt.

Az 1943-44. évi anyakönyvben még egy addigi nem említett tanyai iskola neve szerepel, az OROMPARTI iskoláé. Ebben az iskolában hét osztály működött, mind a hétnek a tanítója Kővágó László volt.

Felhasznált irodalom

1. A zentai Alsóvárosi Állami Elemi Népiskola értesítője az 1914-15. tanévről. Összeállította Novoszel János, Zenta, 1915.
2. Értesítő a zentai Alsóvárosi Állami Elemi Népiskola 1912-13. tanévről. Összeállította Novoszel János. Zenta, 1913.
3. Értesítő a zentai Alsóvárosi, Munkástelepi Eötvös és Tanyai Állami Elemi Népiskolák 1915-16. tanévről. Összeállította Novoszel János és Harsányi János: Zenta, 1916.
4. Kalmár Károly: A zentai (elemi) általános iskolák története II. rész. Községi iskolák 1969 és 1908 között, Zenta, 1995.
5. Mesaroš, Šandor: Položaj Madjara u Vojvodini 1918–1929. Újvidék, 1981.
6. Szöllősy Vágó László: Iskoláink krónikája – Fejezetek a kanizsai oktatásügyi történetéből. Magyarkanizsa, 1991.
7. Tót Péter: Felekezeti elemi iskolák Zentán – Adalékok a zentai népiskolák történetéhez, Zenta 1979
8. Valkay Zoltán: Zenta építésze, Újvidék-Zenta, 2002.

Források

1. Zenta Rendezett Tanácsú Város, Zenta 1850–1918 jegyzőkönyvei 1908–1918 (Jelzete: F. 003)
2. Zenta város, Zenta 1918–1941 jegyzőkönyvei 1919–1941 (Jelzete: F. 071)
3. Zenta Város, Zenta 1941–1944 (Jelzete: F. 108)
4. Stevan Sremac Általános Iskola, Zenta 1893–1946 anyakönyvei és irata 1908-1945 (Jelzete: F. 043)
5. Tanyai Iskolák, Zenta, 1895–1939 anyakönyvei 1909–1939 (Jelzete: F. 044)
6. Dušan Cár Iskola, Zenta, 1909–1946 anyakönyvei 1909–1945 (Jelzete: F. 045)
7. Vojvoda Bojović Iskola, Zenta, 1922–1953 anyakönyvei 1922–1945 (Jelzete: F. 046)
8. Újvárosi Iskola, Zenta, 1909–1936 anyakönyvei 1909–1936 (Jelzete: F. 047)
9. Thurzó Lajos Általános Iskola, Zenta, 1913–1975 anyakönyvei és iratanyaga 1913–1945 (Jelzete: F. 048)
10. Milica Cárné Iskola, Zenta, 1921–1947 anyakönyvei és iratanyaga 192–1945 (Jelzete: F. 049)
11. Petőfi Sándor Általános Iskola, Zenta, 1920–1975 anyakönyvei 1920–1945 (Jelzete: F. 50)

ÖSSZEFOGLALÓ

Kalmár Károly nyug. főlevéltáros jelen munkája – egy több részből álló sorozat önálló köteteként – a zentai elemi iskolák történetét dolgozza fel az 1908. és 1944. évekkel jelölt időhatárok között. A kezdő időpontot az az esemény jelöli ki, amikor 1908. szeptember 17-én a helyi önkormányzat határozatot hoz az addigi községi népiskolák államivá válásáról, amelyet a magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Bács-Bodrog vármegye utólagos jóváhagyásával szentesít, s arról a zentai önkormányzattal szerződést köt. Végül is az állami elemi iskola Zentán az 1909/10-es tanévben kezdte meg működését.

A könyv első részében a szerző részletesen beszámol az új iskolák építéséről és a régiek tartozásáról 1909 és 1918 között. Az iskolafejlesztés terén a leglátványosabb eredmény a munkástelepi hat tantermes (egyemeletes) iskola felépítése (1912), de ugyanakkor két tantermes és tanítói lakással ellátott iskolát emeltek Tornyoson, Gunarason és Keviben, továbbá egy tantermes, szintén tanítói lakással ellátottat a tanyavilág három pontján (Rudics-, Domonkos- és Polyák-iskolák). Ezek mellett a városban a meglevő iskolákat részben új épületekkel, részben új helyiségekkel bővítették ki, akárcsak a felsőhegyi iskolaépületet.

A továbbiakban a szerző a fennmaradt iskolai értesítők alapján igyekszik bemutatni az iskolai tevékenységet az oktatás ideje alatt és az órákon kívül egyaránt. Különös figyelmet érdemel az évszázó ünnepélyek műsorának részletes leírása, amelyből következtetni lehet az oktatás ideológiai irányultságára, annak nemzeti és vallásos tartalmára. Nem kevésbé érdekes az iskola útján folyó népjóléti tevékenység (a szegény sorsú tanulók támogatása) részletes bemutatása, amiből világossá válnak a korabeli rendszer szociális hibái, a népnymor jótevékenységgel történő megoldási kísérleteinek hatástalansága. Végül a jóval teljesebb számban fennmaradt iskolai anyakönyvek aránylag pontos képet adnak a működő iskolák tanulóinak és tagozatainak számáról, az ott működő pedagógusok (iskolaigazgatók, tanítók és tanítónők) személyéről.

Az első rész külön fejezete szól a háborús évekről, azaz az I. világháború idejére eső 1914/15-1918/19. tan évekről.

A II. rész „Iskolák a két világháború között” címen a Monarchia összeomlásától a Jugoszláv Királyság felbomlásáig terjedő időszakot vizsgálja, rámutatva az akkori rendszernek különösen a kisebbségi politika terén megnyilvánuló mulasztásaira és vétkeire. Említésre méltó, hogy a hátramaradt iskolai dokumentáció erre az időszakra még az előzőnél is hézagosabb, fogyatékosabb, ám a szerző szorgos kutatómunkával és kortanúk kikérdezésével kompenzálta az iratanyag hiányosságait. Így ennek a kornak az iskolaügyéről is megbízhatóan pontos kép tárul az olvasó elé.

Külön rész foglalkozik Zenta iskolatörténetének a II. világháború, azaz a magyar államiság részbeni helyreállítása idején lezajszódott történéseivel. A szerző az ebből az időből szinte hiánytalanul fennmaradt iskolai évkönyvek és a gondosan vezetett dokumentáció alapján igen szemléletesen mutatja be egyrészt az iskolarendszer magas fokú szervezettségét, a fejlesztésre tett különféle intézkedéseket, de a hazafias és vallásos nevelés túlfűtöttségét is, amelyet talán a háborús körülmények indokolnak.

A könyv legterjedelmesebb, IV. része részletesen leírja a város területén és a külterületeken működő (és működött) iskolákat, azok fizikai állapotát, felszereltségét, befogadóképességét és káderellátottságát.

A kötet szervesen beilleszthető a zentai iskolaügy történetét tárgyaló eddigi munkák sorába, s ha majd – reményeink szerint – elkészül az 1945 utáni időszakot feltáró, utolsó könyv is, azzal birtokunkba kerül a Zenta iskolaügyének teljes történetét bemutató, átfogó monográfia.

Szloboda János

TARTALOM

Az államosítástól az első világháború végéig	
Az elemi iskolák államosítása	7
Az új iskolák építése és a régiak felújítása az I. világháború előtt és alatt	10
A munkástelepi hat tantermes iskola	13
Két tantermes iskolák	14
Egy tantermes iskolák	14
További iskolaépítési szándékok	14
Iskolai értesítők	16
Értesítő a Zentai Alsóvárosi, Munkástelepi-Eötvös és Tanyai Állami Elemi Népiskolák 1915-1916. tanévről	18
Az Alsóvárosi Állami Iskola Tantestülete	20
Munkástelepi Eötvös Iskola – az iskolaév történetéből	20
A munkástelepi állami elemi népiskola tantestülete	21
Az Újvárosi Állami Iskola Kopogi-féle osztályai	21
A Tanyai Állami Iskola Tantestülete	21
A további háborús évek	23
Iskolák a két világháború között	
A világháború vége és az új hatalom viszonyulása	27
A háború utáni első iskolaévek	32
Iskoláink a második világháború alatt	
Az új hatalom és az iskolák átszervezése	41
Felhívás az iskolák vezetőihez	41
Az iskolák munkájáról	45
Iskoláink	
Belterületi, azaz városi iskolák	53
A Központi iskola	53
Zentai Állami Elemi Újvárosi Népiskola	57
Alsóvárosi Állami Elemi iskola	59
A zentai Árvay-féle Állami Elemi Népiskola	61
Zentai Munkástelepi Eötvös Állami Elemi Mindennapi Iskola	65
Külterületi, azaz tanyai iskolák	74
A felsőhegyi iskola	74
Molnár-Gábor-iskola	76
Gyenes-iskola	76
Adahatári iskola	77
Tornyosi iskola	78
Kevi iskola	79
Bűn-iskola	80
Kadvány-iskola	81
Széll-iskola	82

Rudics-iskola	82
A Kanizsa-határszéli Domonkos-iskola	83
Csantavér-határi iskola	84
Gunarasi iskola	85
Polyák-iskola	86
Híressori iskola	87
Szent Imre-iskola	87
Bács-Dušanovói (Zentaörs) iskola	88
Felhasznált irodalom	90
Források	90
Szloboda János: Összefoglaló	91

CIP – Каталогизacija y публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

373.3(497.113 Senta) "1908/1944"

KALMÁR, Károly

A zentai elemi iskolák története. 3. rész / Kalmár Károly. – Zenta : Dudás Gyula Múzeum-
és Levéltárbarátok Köre, 2004 (Újvidék : Verzal) . – 92 str. : ilust. ; 23 cm. – (Zentai monográfia
füzetek ; 54)

Str. 91-92: Összefoglaló / Szloboda János. – Bibliografija.

ISBN 86-7082-030-7-025-0

a) Osnovne škole – Istorija – Senta – 1908–1944

